

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**EKONOMSKA VLOGA ZDRUŽENEGA KRALJESTVA V EVROPSKI
UNIJI**

Ljubljana, junij 2016

ANDREJ ERJAVEC

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Andrej Erjavec, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Ekonomska vloga Združenega kraljestva v Evropski uniji, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem red. prof. dr. Andrejem Sušjanom

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne 12.07.2016

Podpis študenta: _____

KAZALO

UVOD	1
1 TEORIJA EKONOMSKIH INTEGRACIJ	2
1.1 Osnovne oblike (regionalne) integracije	3
1.2 Učinki ekonomske integracije	12
1.3 Kvantificiranje koristi in stroškov članstva v ekonomski integraciji	15
2 RAZVOJ EVROPSKIH EKONOMSKIH INTEGRACIJ	21
2.1 Kratek zgodovinski pregled evropskega povezovanja	21
2.2 Institucije Evropske unije	26
2.3 Skupne politike in evropski proračun	28
2.3.1 Skupna kmetijska politika	28
2.3.2 Regionalna (strukturna) politika	29
2.3.3 Monetarna politika	30
2.3.4 Evropski proračun in britanski rabat	30
3 VLOGA ZDRUŽENEGA KRALJESTVA V EVROPSKIH INTEGRACIJAH 32	
3.1 Povojna obnova in prvi poskusi vključitve v evropske integracije	32
3.1.1 Socialna reforma in nacionalizacija	35
3.1.2 Gospodarske težave in EFTA.....	36
3.2 Vstop v evropsko gospodarsko skupnost in naftni šoki	42
3.3 Obdobje konservativcev in reforme Margaret Thatcher	48
3.4 Nemška združitev in poskus včlanitve v ekonomsko in monetarno unijo	53
3.6 Združeno kraljestvo v 21. stoletju	57
4 KORISTI IN STROŠKI ČLANSTVA VELIKE BRITANIJE V EVROPSKI UNIJI	61
4.1 Pregled dosedanjih raziskav učinkov koristi in stroškov britanskega članstva v Evropski uniji.....	62
4.2 Britanski vidik: analiza koristi in stroškov članstva.....	70
4.3 Evropsko stališče in iskanje kompromisa.....	75
4.4 Potencialni stroški in alternative članstva	78
SKLEP	80
LITERATURA IN VIRI	83
PRILOGE	

KAZALO TABEL

Tabela 1: Stopnje ekonomske integracije	3
Tabela 2: Funtna dobroimetja po državah v obdobju 1945–50 (v milijonih funtov).....	34
Tabela 3: Povprečna letna gospodarska rast za izbrane države v letih 1951–73 (v %)	37
Tabela 4: Povprečna letna stopnja inflacije za izbrane države v letih 1951–73 (v %)	37
Tabela 5: Povprečna letna rast stoga kapitala za izbrane države v letih 1951–73 (v %) ..	41
Tabela 6: Povprečna letna rast celotne factorske produktivnosti v letih 1951–73 (v %) ..	41
Tabela 7: Gospodarska rast za izbrane države v letih 1974–79 (v %)	43
Tabela 8: Stopnja inflacije za izbrane države v letih 1974–79 (v %)	43
Tabela 9: Rast stoga kapitala za izbrane države v letih 1974–79 (v %)	44
Tabela 10: Rast celotne factorske produktivnosti v letih 1974–79 (v %)	45
Tabela 11: Gospodarska rast za izbrane države v letih 1980–89 (v %)	48
Tabela 12: Stopnja inflacije za izbrane države v letih 1980–89 (v %)	48
Tabela 13: Rast celotne factorske produktivnosti v letih 1980–89 (v %)	49
Tabela 14: Gospodarska rast za izbrane države v letih 1990–1999 (v %)	54
Tabela 15: Stopnja inflacije za izbrane države v letih 1990–1999 (v %)	54

KAZALO SLIK

Slika 1: Prihodki evropskega proračuna v letih 1958–2008 (v % BND EU).....	31
Slika 2: Odhodki evropskega proračuna v letih 1958–2008 (v % BND EU).....	31

UVOD

Britanski referendum o članstvu v Evropski uniji je prisilil vse evropske države, da ponovno ocenijo, kako uspešen pravzaprav je evropski projekt gospodarskega in političnega povezovanja, kakšni so njegovi obeti in kakšno vlogo naj v njem odigra vsaka posamezna država članica. V luči tovrstnih razprav se odpira čedalje bolj žgoče vprašanje; do katere mere je gospodarsko povezovanje držav ekonomsko upravičeno, sploh če v ozir vzamemo kopico težav, s katerimi se spopada Evropska unija, oz. do katere stopnje je še moč računati na politično soglasje posameznih držav članic za nadaljevanje procesa integriranja, ki se je s ciljem »vse tesnejše zveze« začel pred več kot pol stoletja.

Združeno kraljestvo je v zgodovini evropskih integracij igralo pomembno vlogo sprva kot opazovalec, nato kot ustanovni član »alternativne« ekonomske integracije in od leta 1973 kot polnopravna članica Evropske unije, vendar pa ta zveza že od samega začetka ni bila posebno močna, saj Združeno kraljestvo velja bolj za »partnerja po sili« kot pa za državo (povsem) predano evropski ideji. Britanska pot tako v Evropsko gospodarsko skupnost, kot tudi njeni interesi znotraj Evropske unije so specifični iz različnih razlogov. Združeno kraljestvo predstavlja državo, ki je najbolj zavezana načelom ekonomske svobode, odgovornosti posameznika in omejene moči države. V tem oziru je naravna protiutež ustanovnicama velikanoma Nemčiji in Franciji, vendar pa je prav ta »posebni status« Velike Britanije, ki si ga je država izborila znotraj Evropske skupnosti, izjemno zanimiv in iz ekonomskega stališča vsekakor vreden podrobnejšega pregleda.

Cilj magistrskega dela je preučiti ekonomsko vlogo Združenega kraljestva pri nastajanju evropskih integracij po koncu druge svetovne vojne. Velika Britanija in Evropska unija sta prišli do točke, ko so se britanski volivci 23. junija letos odločili, da njihova država izstopi iz največjega in najambicioznejšega projekta ekonomskega (in z njim političnega) integriranja v človeški zgodovini. Kot rečeno so britanski pogledi na z Nobelovo nagrado za mir nagrajeno evropsko integracijo vseskozi samosvoji in pod očitnim (zgodovinskim) vplivom liberalnih idej o svobodnem trgu in ravno zaradi vztrajanja pri stališčih ohranjanja nacionalne suverenosti, pa naj gre tu za zaščito lastnega finančnega sektorja, vztrajanja pri lastni valuti in zahtev po ustreznih varovalkah pri poglobljanju ekonomske integracije, je namen magistrskega dela osvetliti ekonomsko vlogo Združenega kraljestva skozi zgodovino ter v luči razprav o pomenu britanskega članstva in z njim povezanimi izračuni koristi in stroškov tako za Veliko Britanijo kot tudi za Evropsko unijo kot celoto.

V magistrski nalogi bom preverjal veljavnost dveh hipotez, in sicer da je za Združeno kraljestvo vstop v Evropsko unijo z ekonomskega vidika pomenil napredek tako na ekonomskem kot tudi na socialnem in političnem področju, ter da bo imel izstop Združenega kraljestva iz Evropske unije negativne ekonomske učinke tako na Združeno kraljestvo kot na Evropsko unijo.

Predstavil bom ekonomsko logiko za gospodarsko sodelovanje in povezovanje med državami, ki je preraslo v projekt Evropske unije, in ki se dandanes na mnogih področjih zdi kot »naraven« koncept, čeprav obstoječa raven integriranosti evropskih gospodarstev presega zamisli snovalcev Evropske skupnosti za premog in jeklo iz leta 1957 v Rimu. Pomemben člen v verigi dogodkov je tudi Združeno kraljestvo in prav njegova vloga, vpliv in ključni prispevki pri oblikovanju integracije, v kateri danes živimo, predstavljajo osnovo magistrskega dela.

V prvem in drugem poglavju bom na podlagi dognanj ekonomske teorije predstavil spodbude in motive za ekonomsko integriranje, orisal logiko delovanja oz. koristi in stroške gospodarskega povezovanja ter vplive ekonomskih integracij na različne ekonomske kategorije. Teoretični del, ki ga tvori prvo poglavje bo v drugem nadgrajen s predstavitvijo praktičnega in do sedaj najuspešnejšega poskusa ekonomskega integriranja v zgodovini – Evropske unije, kjer poleg ekonomskih motivov in spodbud za poglobljeno sodelovanje obstajajo in so obstajali tudi politični dejavniki, ki so ta proces sprva pospeševali, nato pa ga iz različnih razlogov oteževali oz. upočasnjevali. Zaradi pomembne vloge, ki so jo v razpravah o britanskem članstvu igrale določene evropske politike, teoretični koncepti in ekonomske kategorije, se bosta poglavji osredotočili zlasti na razlago nekaterih najpomembnejših oblik ekonomskih integracij, kot so carinska unija, notranji trg ter ekonomska in monetarna unija, poudarjene pa bodo tudi najpomembnejše skupne politike (kmetijska, regionalna in monetarna) ter evropski proračun.

Tretje poglavje se osredotoča na dolgo in zapleteno pot Združenega kraljestva do polnopravnega članstva v Evropski uniji, njegovo ekonomsko vlogo v Evropski skupnosti, na specifičnosti članstva, kot je britanski rabat, in predvsem na ekonomske kazalnike o razvoju britanskega gospodarstva v okviru Evropske unije.

Dileme britanskega članstva v Evropski uniji so tema četrtega poglavja, ki v negotovost spravlja tako pravnike kot ekonomiste, saj je zlasti ekonomske učinke članstva izjemno težko natančno kvantificirati. To potrjuje tudi pregled člankov in študij, ki bo tvoril osrednji del poglavja, dopolnjen s političnimi in pravnimi vidiki obravnavane problematike.

1 TEORIJA EKONOMSKIH INTEGRACIJ

Ekonomske povezave med državami, ki nastajajo z namenom krepitve medsebojnega sodelovanja na gospodarskem področju, kar se odraža v višji stopnji gospodarske rasti in s tem v povečani sposobnosti za potrošnjo, niso več opredeljene zgolj kot druga najboljša rešitev v primerjavi s splošno prosto trgovino, temveč kot ključen pogoj za pospešeno rast blaginje v državah članicah in za izboljšanje pogojev menjave s tretjimi državami. V tem poglavju bodo predstavljene in opisane osnovne oblike integracij med državami. Sledila bo obravnava nekaterih makroekonomskih vidikov integriranja ter predstavitev dosedanjih raziskav, ki so kvantificirale učinke oz. koristi gospodarskega povezovanja.

1.1 Osnovne oblike (regionalne) integracije

Ekonomске integracije nastajajo tako iz gospodarskih kot tudi iz političnih razlogov. Politični razlogi bodo na primeru evropskega povezovanja opisani v tretjem poglavju, gospodarski razlogi pa so pomembni predvsem z vidika koristi in učinkov ekonomske integracije. V splošnem sicer velja, da manjše države trgujejo več, saj same ne morejo učinkovito proizvajati tako širokega nabora dobrin, zaradi česar so tudi bolj odvisne od trgovine. Saldo tekočega računa plačilne bilance kot delež v bruto domačem proizvodu (v nadaljevanju BDP), ki meri relativno pomembnost trgovine za narodno gospodarstvo, a hkrati ne pove nič o trgovinski politiki oz. trgovinskih ovirah, je tako za Nizozemsko od leta 1913 dalje enkrat večji kot za Združeno kraljestvo (Gerber, 2014, str. 5). Svetovna trgovinska organizacija (angl. *World Trade Organisation*, v nadaljevanju STO) ekonomske integracije pojmuje, kot regionalne trgovinske sporazume (angl. *Regional Trade Agreement* – *RTA*), pri čemer se nekoliko zastarela oznaka »regionalni« nanaša na zgodovinsko sosledje, saj se je proces ekonomskega integriranja po drugi svetovni vojni najprej začel kot integriranje trgovine med sosednjimi, geografsko gledano regionalno ležečimi državami (Kumar, 2004/2005, str. 8).

Tabela 1: Stopnje ekonomske integracije

Stopnja	Značilnosti	Razvojna stopnja EU
Preferenčni trgovinski sporazum	Preferenčni dostop do določenih proizvodov iz držav članic	Evropska skupnost za premog in jeklo (1951)
Prostotrgovinsko območje	Recipročna odprava carin in kvot na vse blago in storitve	Evropska gospodarska skupnost (1957)
Carinska unija	Skupna zunanja carina	Evropska carinska unija (1968)
Skupni (notranji) trg	Prost pretok blaga, storitev, kapitala in dela	Evropska unija (1992)
Ekonomska/fiskalna unija	Harmonizacija in koordinacija relevantnih nacionalnih politik	Delno izpolnjeno (skupna kmetijska politika, skupna politika glede konkurenčnosti, fiskalni pakt)
Ekonomska in monetarna unija (EMU)	Skupna valuta in enotna monetarna politika	Tretja stopnja EMU (1999)
Politična unija	(Skoraj) popoln prenos nacionalne suverenosti in pristojnosti na nadnacionalno raven	(Še) ni dosežena

Vir: J. König, *Measuring European Economic Integration*, 2014, str. 2, tabela 1.1.

V splošnem sicer velja, da ni razlik med ekonomsko integracijo v razvitem svetu in gospodarskim povezovanjem med gospodarsko najbolj nerazvitimi državami, obstajajo pa velikanske razlike glede vrste ekonomskega integriranja, ki ustreza določenim okoliščinam držav v razvoju, in ki je obenem politično sprejemljiva oz. dosegljiva. V tem oziru sta

potreba po pravični porazdelitvi sadov industrializacije ter sama lokacija industrije zelo pomembni (Al-Agraa, 2007, str. 127).

Glede na relativno pomembnost nekaterih oblik oz. stopenj ekonomske integracije za obravnavo britanske vloge v procesu evropskega gospodarskega integriranja, se velja podrobneje seznaniti zlasti s carinsko unijo, skupnim trgom ter ekonomsko in monetarno unijo. Prav različni pogledi na želeno stopnjo ekonomskega integriranja so predstavljali največjo oviro za izboljšanje odnosov med Združenim kraljestvom in veliko večino drugih evropskih držav.

Preferenčni trgovinski sporazumi (angl. *preferential trade agreements* oz. *preferential tariff agreements*) med državami podpisnicami pomenijo, da so carinske stopnje med državami podpisnicami za (določene) proizvode nižje kot carinske stopnje, ki jih te države odobravajo tretjim državam (Jovanović, 2005, str. 433). Primer takega sporazuma je Evropska skupnost za premog in jeklo (angl. *European Coal and Steel Community*, v nadaljevanju ESPJ), ki je urejala cenovne in trgovinske zadeve ter proizvodnjo v premogovniškem in jeklarskem sektorju med šestimi državami podpisnicami sporazuma.

Prostotrgovinsko območje tvorijo države, ki se dogovorijo za odpravo vseh carin in kvot pri medsebojnem trgovanju. Vsaka od držav članic obdrži svoja pravila glede carin in pravil trgovanja s tretjimi državami, osnova za sporazum med državami članicami pa so pravila o poreklu blaga (Jovanović, 2005, str. 433). Prostotrgovinski sporazumi lahko pomenijo preusmerjanje trgovine, ko uvoženi izdelki iz tretje države (ki so obenem najcenejši vir dobrine) pridejo v državo članico z višjo carino preko države članice z nižjo carinsko stopnjo (ob predpostavki, da so transportni in administrativni stroški nižji od razlike v carinskih stopnjah). Preusmerjanje proizvodnje in investicij je izrazito pri proizvodih, ki vsebujejo veliko surovin, uvoženih iz tretjih držav, razlika v carinskih stopnjah pa lahko zamegli pravo primerjalno prednost domačih surovin in povzroči alokacijo resursov glede na primerjalno pomanjkljivost (Al-Agraa, 2007, str. 124). Primer prostotrgovinskega območja je bila Evropska gospodarska skupnost (v nadaljevanju EGS).

Carinska unija pomeni, da države članice pri trgovanju med seboj odpravijo vse carine in kvote ter uvedejo skupno zunanjo carinsko stopnjo (angl. *common external tariff – CET*) pri trgovanju s tretjimi državami. Skupna zunanja carina držav članic EU je osnovana na aritmetičnem povprečju predhodnih nacionalnih carinskih stopenj, obenem pa je podvržena določilom Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade*, v nadaljevanju GATT) in določilom Svetovne trgovinske organizacije. Države članice na mednarodnih pogajanjih glede carin in kvot nastopajo kot ena entiteta (Jovanović, 2005, str. 434). Potencialne koristi vstopa v carinsko unijo so (Al-Agraa, 2007, str. 109):

- povečanje proizvodne učinkovitosti zaradi povečane specializacije in močnejše konkurence;

- povečanje proizvodnje zaradi boljše izrabe ekonomij obsega, ki jih omogoča povečanje trga;
- izboljšanje mednarodnega pogajalskega položaja in s tem povezanih pogojev menjave;
- spremembe v količini in kvaliteti proizvodnih dejavnikov, ki izhajajo iz tehnološkega napredka.

Evropska carinska unija je do sredine sedemdesetih let povečala BDP šesterice držav članic za približno 5 %, od česar pa je treba odšteti izdatke za Skupno kmetijsko politiko, ki so bili za Veliko Britanijo¹ ob njenem vstopu občutni, za izvorno šesterico, pa vsaj z vidika relativno skromne diverzifikacije trgovine, do katere je prišlo med letoma 1958 in 1973, ne zelo pomembni (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 23).

Obstaja več pogojev, pod katerimi vstop v carinsko unijo poveča blaginjo v državi. Koristi carinske unije so tako večje (Senior Nello, 2012, str. 110):

- čim višja je začetna carinska stopnja pred vstopom v carinsko unijo;
- čim nižja je skupna zunanja carinska stopnja do tretjih držav;
- čim večje je število in velikost držav, ki sodelujejo v carinski uniji;
- čim manjše so razlike v proizvodjalnih stroških med državami članicami in tretjimi državami;
- čim bližje so si države geografsko (transportni stroški so posledično nižji);
- čim bolj so države članice konkurenčne (v smislu, da proizvajajo podobne proizvode) ne pa komplementarne (proizvajajo različen nabor proizvodov), saj so tako priložnosti za specializacijo večje;
- čim večji so trgovinski tokovi in gospodarske povezave med državami pred formiranjem carinske unije.

Za Združeno kraljestvo je v okviru teorije carinske unije pomembna še ena ugotovitev, in sicer da v primeru motenj na domačem trgu (kot npr. prisotnost sindikatov, ki jim uspe izpogajati plače, višje od ravnotežnih oz. vladna zakonodaja glede minimalnih plač, ki presegajo ravnotežne), krivulja družbenih povprečnih stroškov leži pod krivuljo zasebnih povprečnih stroškov. Ekonomska upravičenost formiranja carinske unije je v tem primeru v prvi vrsti odvisna od razlage, zakaj za izboljšanje učinkovitosti niso bili najprej uporabljeni najbolj primerni instrumenti, ki bi te domače motnje odpravili (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 41).

Na **skupnem (notranjem) trgu** za razliko od carinske unije obstaja prosto gibanje produkcijskih faktorjev, uvedena pa so tudi skupna pravila in omejitve glede mobilnosti

---

¹ Skozi celotno magistrsko delo bosta besedni zvezi Združeno kraljestvo in Velika Britanija uporabljeni kot sinonima, čeravno gre pri terminu Združeno kraljestvo za državo, ki jo sestavlja štiri entitete (Anglija, Škotska, Wales in Severna Irska), pri terminu Velika Britanija pa gre za geografsko označbo največjega otoka v Britanskem otočju.

faktorjev v odnosu do tretjih držav (Jovanović, 2005, str. 434). Notranji trg spodbuja konvergenco cen preko povečanja trgovine menjalnega blaga ter povečanja deleža outputa, namenjenega trgovanju. Skupni trg namreč krepi odpiranje trgov sodelujočih držav, pri čemer se ne osredotoča na obstoječe trgovinske tokove, pač pa zlasti na dotlej zaščitene sektorje (ki jih podvrže večji konkurenci) in na potenciale čezmejnega sodelovanja. Ključne koristi notranjega trga so (Al-Agraa, 2007, str. 140):

- znižanje cen, ki koristi tako potrošnikom kot podjetjem;
- večja konkurenca, ki zmanjšuje moč proizvajalcev na nepopolnokonkurenčnih trgih ter stimulira hitrejši razvoj in inovacije;
- možnosti za doseganje ekonomij obsega s koncentriranjem proizvodnje ter ekonomij dosega s širjenjem trga za podjetja;
- ustrežnejši in preglednejši predpisi, ki odstranijo nepotrebno podvajanje in modernizirajo organizacijske procese.

Notranji trg v okviru Evropske unije (angl. *Single European Market – SEM*) je bil osnovan na podmeni povečanja učinkovitosti in stimuliranja rasti z zaostritvijo konkurenčnosti na trgih proizvodov in proizvodnih faktorjev. Predstavljal je zajeten seznam ukrepov za odstranitev fizičnih, tehničnih in fiskalnih nevarinskih ovir za prost pretok blaga, storitev, kapitala in delovne sile znotraj Skupnosti. Načrtovana je bila odprava mejnih kontrol, standardizacija industrijske regulative, odprtje javnih naročil konkurentom iz drugih držav, liberalizacija finančnih trgov, harmonizacija davčnih stopenj za davek na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV) ter v splošnem odprava konkurenčnih ovir za podjetja iz držav Evropske skupnosti. Rok za uveljavitev načrta je bil konec leta 1992 (Ilzkovitz, Dierx, Kovacs & Sousa, 2007, str. 19). Na trgu proizvodov je bilo uporabljeno načelo vzajemnosti z namenom zagotavljanja, da izdelki, ki so skladni z varnostnimi standardi in predpisi o varstvu potrošnikov zakonito naprodaj v eni državi članici, to avtomatično velja tudi v preostalih državah Skupnosti. Na področju produkcijskih faktorjev je bil odpravljen nadzor nad kapitalskimi tokovi z namenom povečanja konkurenčnosti finančnih institucij (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 30). Za oblikovanje skupnega evropskega trga je bilo treba odstraniti tri vrste ovir (Al-Agraa, 2007, str. 132):

1. fizične ovire, ki so pomenile mejne kontrole, carinski nadzor, veterinarsko inšpekcijo, administracijo ter posledične zamude in relativno visoke stroške transporta;
2. fiskalne ovire: pregled blaga zaradi razlik v posrednih davkih, stopnjah DDV ter trošarinah na tobak, alkohol ipd.;
3. tehnične ovire: tehnična pravila in standardi, vladna naročila zasebnim podjetjem (pogosta diskriminacija do podjetij iz drugih držav članic) ipd. Tehnične ovire so tudi glavna prepreka pri trgovini s storitvami (problematika priznavanja poklicnih kvalifikacij in ustanavljanja podjetij), zlasti to velja za finančne storitve, ki so podvržene vladnim regulatornim ukrepom (v bančništvu je tako prihajalo do težav z določanjem kapitalske ustreznosti). Začetna rešitev v smislu standardizacije pravil, ki bi

zamenjala nacionalno regulativo, se je izkazala za neizvedljivo, zato je standardizacijo oz. harmonizacijo na tem področju zamenjal termin vzajemnega priznavanja, ki pomeni, da karkoli je zakonito naprodaj v eni državi članici, je zakonito lahko naprodaj tudi v vseh drugih državah članicah (Watts, Pilkington, Hirst & Jones, 2005, str. 155).

Raziskave kažejo, da je bila uvedba skupnega trga koristna za gospodinjstva. Podjetja namreč v ceno svojih proizvodov vračunajo določeno maržo, uvedba notranjega trga pa je marže pri industrijskih potrošniških dobrinah od zgodnjih devetdesetih let dalje v povprečju znižala za več kot četrtno. Notranji trg je tako povečal konkurenčnost, ki je pomenila nižje cene za potrošnike oz. močno znižanje cenovne disperzije, ki se je približala ameriški. Ob tem je moč opaziti dve posebnosti: razlike v cenah so se zmanjšale predvsem pri proizvodih, s katerimi je mogoče trgovati med posameznimi državami članicami, ne pa tudi pri proizvodih, s katerimi se trguje na mednarodni ravni. Večina zmanjšanja cenovne disperzije se je zgodila v začetnem obdobju formiranja skupnega trga (v letih 1991–94), precej manj pa ob uvedbi evra leta 1998 (Dhingra, Ottaviano & Sampson, 2015, str. 5). Razmere so drugačne na področju trgovine s storitvami, saj je tako obseg intrakomunitarne kot tudi mednarodne trgovine s storitvami na relativno nizki ravni, kar nakazuje na resen neuspeh evropskega notranjega trga, na katerem storitve predstavljajo 70 % outputa držav članic EU (Al-Agraa, 2007, str. 139). Opazne koristi skupnega trga so mogoče samo ob integraciji trgov storitev, do česar pa v EU še ni prišlo, vsaj ne v zadostni meri.

Skupni trg glede na izsledke študij tudi ni uničil delovnih mest v industriji držav članic Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. *Organisation for Economic Cooperation and Development*, v nadaljevanju OECD). Reforme trga proizvodov so bile usmerjene v povečanje konkurenčnosti (merjene z zmanjšanjem povprečne dobičkonosnosti podjetij), ki je povečala agregatno zaposlenost in realne plače. V državah z visoko stopnjo socialnega dialoga in relativno razdrobljenimi sindikati je bilo povečanje zaposlenosti bolj izrazito, povečanje realnih plač pa manj (Dhingra et al., 2015, str. 5).

Vpliv enotnega trga na ekonomsko integriranje izkazuje naslednje učinke (Thompson & Harari, 2013, str. 4):

- učinek prostega pretoka blaga in storitev: ukinitve ovir za prost pretok blaga in storitev stimulira trgovino, s povečanjem velikosti trga pa podjetjem omogoča doseganje ekonomij obsega. Vse to pomeni nižje cene za potrošnike in povečanje blaginje, ki pa jih spremljajo spremembe (ali celo propad) določenih sektorjev, ki so podvrženi tuji konkurenci;
- učinek prostega pretoka kapitala in delovne sile: ta učinek omogoča alokacijo proizvodnje blaga in storitev tja, kjer je relativno najučinkovitejša. Prost pretok kapitala in delovne sile pomeni odpravo kapitalskega in deviznega nadzora, svobodo investiranja in odprava omejitev priseljevanja znotraj Evropske unije (v nadaljevanju EU);

- suverenost: enotni trg je skupek pravnih aktov, ki zmanjšujejo ali odpravljajo razlike v delovanju trgov posameznih držav članic in med drugim zajemajo standarde za izdelke, določila glede zaščite potrošnikov, zakonodajo na področju zdravja in varstva pri delu ter politiko konkurenčnosti. Izguba možnosti reguliranja in finega upravljanja gospodarstva (angl. *fine tuning*) za posamezno državo članico predstavlja določen strošek.

Začetna pričakovanja, da bo enotni trg postal odskočna deska za bolj dinamično, inovativnejše in konkurenčnejše evropsko gospodarstvo na globalni ravni, se niso uresničila. Začetna konvergenca evropskega per capita BDP proti ameriškemu na začetku osemdesetih let se je končala, zadnjih 10 let pa je povprečna letna stopnja rasti per capita dohodka EU pod ameriško. Od začetka devetdesetih let je sicer prišlo do sedmih krogov širitev, ki so znatno povečale velikost enotnega trga in mu prinesle dodatno dinamiko in učinkovitost, obenem pa je naraščajoča divergenca med državami EU okrepila nevarnosti trenj na področjih odpiranja trgov storitev, davčne konkurence in migrantskih tokov. Okolje v katerem deluje enotni trg v 21. stoletju, je zaradi vedno večje pomembnosti storitev in hitrega razvoja informacijskih in telekomunikacijskih tehnologij precej drugačno od globalnega konteksta, v katerem je notranji trg deloval na začetku devetdesetih let. Storitve predstavljajo približno 70 % zaposlenosti in dodane vrednosti obenem pa samo 20 % intrakomunitarne trgovine. Na notranjem trgu torej še vedno obstajajo znatne nevarinske ovire za trgovanje, trenuten obseg trgovinske menjave med Združenim kraljestvom in EU pa je posledično za približno 45 % nižji od potencialnega (Department for Business, Innovation & Skills, 2010, str. 5). Produktivnost dela v storitvenem sektorju (z izjemo telekomunikacij) je v EU v splošnem nižja od ameriške (Ilzkovitz et al., 2007, str. 7).

Ekonomska/fiskalna unija poleg skupnega trga predvideva tudi harmonizacijo fiskalnih, monetarnih, industrijskih, regionalnih, transportnih in drugih politik držav članic (Jovanović, 2005, str. 434). Dodatne potencialne koristi ekonomske unije (poleg že omenjenih prednosti carinske unije) izhajajo iz (Al-Agraa, 2007, str. 109):

- faktorske mobilnosti med državami članicami;
- koordinacije monetarne in fiskalne politike;
- poenotenja ciljev glede polne zaposlenosti, višje gospodarske rasti in ustrežnejše dohodkovne porazdelitve.

Ekonomska in monetarna unija (v nadaljevanju EMU) za države članice pomeni uvedbo skupne valute in enotne (skupne) monetarne politike. Monetarna integracija predvideva prenos pristojnosti iz naslova monetarne politike skupaj s politiko deviznega tečaja na nadnacionalno in neodvisno centralno banko ob hkratnem omejevanju fiskalne politike, zlasti na področju proračunskega primanjkljaja in deleža javnega dolga v BDP. Monetarna unija ima dve ključni komponenti: valutno unijo in integracijo kapitalskih trgov. Valutna unija pomeni, da imajo države članice skupno valuto ali permanentno in nepreklicno

fiksiran devizni tečaj in menjavo valut brez stroškov. Integriranje na valutnem področju zahteva konvertibilnost, kar pomeni trajno odpravo vsakršnega deviznega nadzora tako za kapitalske kot tudi za transakcije na tekočem računu plačilne bilance vključno s plačili za obresti in dividendnimi plačili znotraj unije ter harmonizacijo relevantnih davkov in ukrepov, ki vplivajo na kapitalske trge (Al-Agraa, 2007, str. 194). Fiksiranja deviznih tečajev držav članic EMU ne pomeni, da različne valute držav članic ne morejo variirati v odnosu do valut tretjih držav. V okviru EMU država torej izgubi nekatere posamične instrumente za fino uravnavanje gospodarstva, vendar pa obenem pridobi tudi nekaj novih vzvodov na drugih področjih.

Monetarna integracija bi v splošnem morala vsebovati tri elemente (Al-Agraa, 2007, str. 194):

1. eksplicitno harmonizacijo monetarne politike;
2. skupni sklad deviznih rezerv;
3. eno centralno banko oz. monetarno avtoriteto.

Ekonomске koristi članstva v EMU so lahko (Al-Agraa, 2007, str. 196):

- skupni sklad deviznih rezerv pomeni bolj ekonomično rabo teh sredstev. Ni namreč zelo verjetno, da bodo vse države članice istočasno imele trgovinski primanjkljaj, kar pomeni, da trgovinski presežek ene države lahko pomaga uravnovežiti trgovinski primanjkljaj druge države, prav tako pa za intrakomunitarno trgovino devize niso več potrebne;
- sprejetje skupne valute lahko le-to preobrazi v svetovno valuto (kot sta to ameriški dolar in japonski jen) pri čemer določene koristi izhajajo iz naslova prihodkov od monopolnega izdajanja denarja (angl. *seigniorage*). Pri tem obstaja potencialna težava, da lahko, če je novonastala valuta sposobna konkurirati ameriškemu dolarju in obe monetarni avtoriteti nastopata neusklajeno, tržne razmere postanejo manj stabilne;
- znižanje stroškov finančnega managementa;
- stabilnost deviznih tečajev spodbuja trgovino preko zmanjšanja negotovosti glede spremembe cen, ceteris paribus spodbuja selitev kapitala v bolj produktivne panoge in zagotavlja realokacijo delovne sile tja, kjer je bolj plačana;
- če ima določena članica primanjkljaj v trgovinski bilanci, si lahko sredstva izposodi neposredno na trgu unije ali pa dvigne obrestne mere in s tem privabi svež kapital ter tako olajša pritisk na plačilno bilanco;
- ko monetarna unija ustanovi centralno davčno avtoriteto s svojim proračunom, je obseg fiskalne harmonizacije odvisen od velikosti proračuna (večji kot je proračun, večja je možnost fiskalne harmonizacije). Tako ima npr. centralizacija plačil za socialno varnost, ki se financirajo bodisi iz prispevkov bodisi iz davkov na progresivni osnovi, določene stabilizacijske in kompenzacijske učinke, ki nevtralizirajo nekatere škodljive vidike ekonomske in monetarne unije.

Stroški ekonomske in monetarne unije vključujejo (Senior Nello, 2012, str. 200):

- izgubo avtonomne monetarne politike in s tem izgubo možnosti spremembe deviznega tečaja. Enotna obrestna mera ni vedno primerna za različne ekonomske situacije, v katerih so posamezne države članice, saj je lahko preveč omejujoča za nekatere in preveč ohlapna za druge. Razlike med državami lahko pomenijo tudi, da ima identični šok asimetrične učinke. Devizni tečaj sicer deluje kot avtomatski blažilec v primeru asimetričnih šokov, vendar ta instrument državam članicam ni več na voljo;
- tehnične stroške tiskanja bankovcev in kovanja kovancev;
- izgubo dohodkov iz naslova monopolnega izdajanja denarja. Leta 2001 je Evropska centralna banka (v nadaljevanju ECB) izračunala, da bi morala iz tega naslova med države evroobmočja razdeliti 13 milijard evrov, prav tako pa so prihodki iz naslova monopolnega izdajanja denarja pomemben vir dohodkov za države, ki se spopadajo z visokimi stopnjami inflacije;
- psihološke stroške: v raziskavah so prebivalci evrskih držav izražali zaskrbljenost, da bo uvedba evra povečala inflacijo v njihovi državi.

Pomemben del teorije integracij ter s tem zlasti ekonomske in monetarne unije je teorija optimalnega valutnega območja, ki je opredeljeno kot koristi, ki jih imajo države od uvedbe enotne valute, kjer makroekonomske koristi v obliki nižjih transakcijskih stroškov, odprave tveganja deviznega tečaja in povečane cenovne transparentnosti, presegajo stroške prilagajanja specifičnim asimetričnim šokom zaradi izgube nadzora nad politiko obrestnih mer in deviznega tečaja. Za uspešno uveljavitev optimalnega valutnega območja je treba izpolnjevati nekatere pogoje (Al-Agraa, 2007, str. 204):

- fleksibilnost plač in cen;
- faktorska mobilnost;
- integracija finančnih trgov;
- odprtost gospodarstev držav članic (visoka razmerja med izvozom in dohodkom ob predpostavki intenzivne trgovine med državami članicami);
- širok nabor blaga in storitev;
- podobna proizvodna struktura gospodarstev držav članic;
- podobne stopnje inflacij držav članic;
- visoka stopnja fiskalne integracije.

Integracijski učinki evra so (Ilzkovitz et al., 2007, str. 21):

- zmanjšanje transakcijskih stroškov: enotna valuta izvoznikom omogoča prihranek pri transakcijskih stroških pretvarjanja valut;
- odprava valutnega tveganja: gibanje deviznih tečajev ne more več ogroziti konkurenčnega položaja podjetij, saj je le-ta odvisen zgolj od produktivnosti, stroškov in razlik v inflaciji;

- povečanje preglednosti trga: enotna valuta omogoča neposredno primerjavo cen podjetij iz držav članic. Večja cenovna transparentnost omogoča zmanjšanje informacijskih stroškov, boljšo alokacijo kapitala, večjo izpostavljenost stroškov strukturnih rigidnosti in učinkovitejšo primerjavo bilanc, združitvev, prevzemov in partnerstev na ravni EU.

Pojem ekonomske in monetarne unije je bil vedno tesno povezan z Ekonomsko in monetarno unijo ter posledično uvedbo skupne valute in centralnobančnega sistema, ki z njo upravlja. V primeru centralizirane države oz. tudi relativno šibke federacije je za ekonomsko in monetarno integracijo nujna enotna fiskalna in monetarna politika, EU kot celota pa te stopnje še ni dosegla. Evropski proračun obsega komaj nekaj več kot 1 % BDP-ja EU, kar pomeni, da ne predstavlja pomembnega makroekonomskega instrumenta, saj je premajhen in premalo fleksibilen. EU je zato ubrala drugačno pot, in sicer politiko omejevanja sposobnosti posameznih držav članic, da vodijo samostojno fiskalno politiko. Obstajajo trije tipi tovrstnih ovir (Al-Agraa, 2007, str. 193):

1. Maastrichtski kriteriji;
2. Pakt o stabilnosti in rasti: skupek omejitev, ki operacionalizira pravila igre za članstvo posamezne države v evroobmočju;
3. širše smernice za ekonomsko politiko: dialog med državami članicami glede okvira dolgoročne politike, ki bi bila konsistentna s cilji EU, ter neformalni dialog med fiskalnimi in monetarnimi oblastmi.

Gospodarska rast in inflacija v evroobmočju sta bili pred zadnjo finančno krizo sicer nižji kot v ZDA ali v Veliki Britaniji, a višji kot na Japonskem. Finančna integracija je močno napredovala, prav tako to velja za ekonomsko integracijo preko povečanja trgovanja, vendar pa je obenem prišlo tudi do znatne divergence pri državah na evropski periferiji. Finska, Irska in Španija so rasle relativno hitro, rast pa so gnale relativno nizke obrestne mere, Italija in Portugalska sta po drugi strani zabeležili relativno nizko rast, predvsem zaradi relativno visokih realnih intrakomunitarnih deviznih tečajev. Skupna valuta je nedvomno povečala finančno stabilnost tistih držav članic, ki so imele v preteklosti težave z visoko inflacijo in pogostimi depreciacijami deviznega tečaja. Poleg tega je skupna valuta pomagala ustvariti večji kapitalski trg, ki je znižal stroške zadolževanja tako za države kot tudi za podjetja (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 37).

Ekonomska in monetarna unija je okrepila integracijske in konkurenčne učinke enotnega trga z zniževanjem stroškov mednarodnih transakcij ter s povečanjem transparentnosti cen. Edino področje enotnega trga, na katerega vpliva politični proces poglobljanja EMU, je bančništvo, kjer je z ustanovitvijo skupne evropske valute prišlo do znatnega integriranja, vendar pa je nedavna finančna kriza povzročila občutno fragmentacijo po državah. Integracija bančnega okvira je predstavljala neposreden odgovor na fragmentacijo in posledice monetarne unije, ki so ECB omogočile, da je kljub decentraliziranemu nadzoru zagotovila potrebno likvidnost bančnemu sektorju (Sapir & Wolff, 2016, str. 4).

1.2 Učinki ekonomske integracije

Za razumevanje izsledkov preteklih raziskav na področju ekonomskih učinkov integracij je treba opredeliti določene teoretične predpostavke in orodja, ki jih le-te vsebujejo. V prvi vrsti s tem mislimo na učinke integriranja, na modele za pojasnjevanje gospodarske rasti in z njimi povezano konvergenco oz. divergenco preučevanih gospodarstev.

Znižanje transportnih stroškov in izboljšave na področju telekomunikacij so pomagale pri rasti trgovine in spodbujanju kapitalske mobilnosti, gospodarska rast pa je bila odločilnega pomena za povečanje odprtosti posameznih držav in za sam proces njihovega gospodarskega integriranja. V hitrorastočih gospodarstvih se povpraševanje prelije v uvoz, medtem ko izboljšanje produktivnosti pomeni ustvarjanje novih in cenejših proizvodov, ki predstavljajo potencialne izvozne dobrine. Skupaj z gospodarsko rastjo postajajo finančni sistemi vse bolj zapleteni, stroški regulative pa vse višji. Ključno vlogo pri procesu ekonomskega in političnega integriranja je poleg odprave carin v intrakomunitarni trgovini imela tudi odprava necarinskih ovir in nadzora nad kapitalom (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 4). Necarinske ovire predstavlja vsakršen ukrep iz naslova vladne necarinske politike, ki namenoma ali nenamenoma spremeni obseg ali smer trgovine, njihovi učinki pa so analogni učinkom, ki jih imajo carine (Al-Agraa, 2007, str. 133).

V okviru liberalizacije trgovine so ključnega pomena trije osnovni učinki (Baldwin & Wyplosz, 2015, str. 121):

1. Smithova gotovost: če država A odpravi carine za podjetja iz države B (a ne za podjetja iz države C), podjetja iz države B lahko svoje blago prodajo na trgu države A po višji ceni, kot bi jo dobila doma, prav tako pa lahko prodajo več blaga, kot če bi bila vezana samo na domači trg;
2. Haberlerjev učinek prelivanja: tretje države, izključene iz procesa liberalizacije trgovine, se soočajo z nižjimi cenami in manjšo prodajo blaga. Kar je za državo B preferenca (Smithova gotovost), je za državo C diskriminacija (Haberlerjev učinek prelivanja);
3. Vinerjeva dvoumnost: preferenčna liberalizacija lahko škodi državi A. Pred nastankom teorije druge najboljše možnosti je bilo formiranje carinskih unij zelo zaželeno, saj če prosta trgovina res maksimizira svetovno blaginjo, carinska unija pa je premik proti prosti trgovini, potem carinska unija povečuje blaginjo, četudi je ne maksimizira. Viner je kritiziral to stališče, saj po njegovem mnenju carinska unija ne pomeni koraka proti prosti trgovini oz. vodi v prsto trgovino samo med državami članicami, za tretje države pa to pomeni nadaljevanje protekcionizma. Kombinacija proste trgovine in protekcionizma vodi v ustvarjanje in/ali preusmerjanje trgovine. Ustvarjanje trgovine predstavlja zamenjavo dražjih domačih proizvodov s cenejšimi, uvoženimi iz države članice, s preusmerjanjem trgovine pa označujemo zamenjavo sicer cenejših proizvodov iz tretjih držav z dražjimi iz držav članic integracije. Ustvarjanje trgovine je torej

zaželeno, saj ne vpliva na preostali svet, preusmerjanje trgovine pa škodljivo (za članice Evropske unije preusmerjanje trgovine tako zvišuje realne dohodke držav izvoznic in znižuje blaginjo držav uvoznic), zato o zaželenosti carinske unije določa vsota obeh pojavov.

Vinerjeve zaključke sta kritizirala Cooper in Massell, ki sta ugotovila, da je enostransko znižanje carin (v primeru manjše države) boljše kot oblikovanje carinske unije, saj koristi od nediskriminatorne liberalizacije presegajo učinke preferenčnih trgovinskih sporazumov na blaginjo. Znižanje carin predstavlja edini vir ustvarjanja trgovine, medtem ko čisti učinek preusmerjanja trgovine pomeni izgubo blaginje. Cooper in Massell sta odkrila tudi, da lahko dve državi, ki delujeta usklajeno, iztržita boljši izid, kot če delujeta ločeno (Al-Agra, 2007, str. 111).

V neoklasični teoriji rasti ekonomska integracija in ostali institucionalni vidiki oz. ukrepi ekonomske politike nimajo nobenega vpliva na stopnjo rasti v ustaljenem stanju, ki jo v celoti določa eksogeno dana stopnja tehnološkega napredka. Kot posledica padajočih donosov kapitala, stog kapitala in output na delavca raste zgolj do točke, kjer bo investicijsko razmerje enako depreciaciji, povečani za stopnjo tehnološkega napredka (ob konstantnem delu). Rast stoga kapitala in outputa na delavca v ravnotežju torej določa konstantna stopnja tehnološkega napredka. Institucionalne spremembe, povečanje učinkovitosti ali spremembe v investicijskem razmerju imajo na gospodarsko rast lečasne učinke (po prehodnem obdobju le-ta namreč pade nazaj na raven v ustaljenem stanju). Neoklasična teorija zavrača hipotezo trajnih učinkov na gospodarsko rast, vendar pa pride tako do statičnih kot tudi do dinamičnih začasnih učinkov. Statični učinki nastanejo zaradi nižjih stroškov trgovanja, povečane konkurence in povečane faktorske mobilnosti. Povečanje učinkovitosti pomeni več outputa pri enaki količini inputov v prvem obdobju. Glede na konstantno investicijsko razmerje povečanje outputa vodi v višje investicije in povečanje stoga kapitala, ki tako poveča output v drugem obdobju, kar predstavlja dinamični učinek (Badinger, 2001, str. 61). Dinamični učinki, ki ponazarjajo vpliv ekonomske integracije na stopnjo rasti bruto nacionalnega dohodka, so (Al-Agra, 2007, str. 115):

- ekonomije obsega, ki jih omogoča povečan trg za podjetja in panoge, ki so pred integracijo delovala pod optimalno zasedenostjo;
- zunanji dejavniki, ki lahko vplivajo na zniževanje strukture stroškov podjetij ali panog;
- polarizacijski učinek, ki pomeni poslabšanje ekonomskih razmer za določeno državo članico oz. za katero izmed njenih regij, bodisi zaradi koncentriranja učinkov trgovine v eni regiji bodisi zaradi sposobnosti te regije, da privlači proizvodne dejavnike;
- vpliv na lokacijo in obseg realnih investicij;
- učinek na ekonomsko učinkovitost in pretočnost trgovinskih transakcij pri večji konkurenci in spremembah negotovosti.

Poglavitni razlog za dinamične učinke so notranje in zunanje ekonomije obsega (zlasti v okviru raziskav in razvoja), ki botrujejo hitrejšemu tehnološkemu napredku, povečanju konkurence, zmanjševanju negotovosti, ustvarjanju ugodnejšega poslovnega okolja in zniževanju stroškov kapitala iz naslova integracije finančnih trgov. Trajni učinki na rast vodijo v spremembo stopnje rasti v ustaljenem stanju in pomenijo strmejšo krivuljo rasti gospodarstva. Začasni učinki povzročijo le premik krivulje rasti navzgor, pri čemer pa naklon krivulje na dolgi rok ostaja enak, kar pomeni, da stopnja rasti po koncu obdobja tranzicije pade nazaj na raven ustaljenega stanja (Badinger, 2001, str. 61).

Skladno s predpostavkami neoklasičnega modela rasti gospodarstvo torej konvergira proti ustaljenemu stanju zaradi padajočih donosov investicij v fizični kapital. Tehnologijo opredelimo kot javno dobrino, skupno in dostopno vsem državam, kar pomeni, da imajo vse države enako dolgoročno stopnjo rasti, ki jo določa zgolj tehnološki napredek. Integrirano gospodarstvo bo na dolgi raslo po poti rasti, ki je opredeljena z ustaljenim stanjem, prerazporeditev resursov pa ima na rast zgolj začasni učinek. Teorija endogene rasti tehnologijo endogenizira in postavi v odvisnost od odločevalskega procesa v podjetjih. Podjetja imajo tako motiv za vlaganje v raziskave in razvoj, saj jim tehnologija omogoča doseganje (začasnega) monopola. Z večanjem števila držav članic, vključenih v ekonomsko integracijo, se povečujeta tako obseg integriranega gospodarstva kot tudi motiv za vlaganje v raziskave in razvoj, kar posledično pomeni višjo stopnjo rasti. Povečana rast je trajna, na dolgi rok pa imajo od nje koristi vse države (Crespo, Silgoner & Ritzberger-Grünwald, 2008, str. 649). Teorija endogene rasti zagovarja stališče, da do trajnih učinkov na rast lahko pride pod določenimi pogoji. V modelih s konstantnim tehnološkim parametrom lahko pride do trajnih učinkov na rast le ob predpostavki, da integracija povečuje (drugače konstanten) tehnološki parameter ali investicijsko razmerje (Badinger, 2001, str. 64).

Absolutna ali β -konvergenca se nanaša na negativno korelacijo med začetnimi stopnjami BDP per capita in njegovo povprečno letno stopnjo rasti, bodisi pogojeno z določenimi spremenljivkami (pogojna konvergenca) bodisi brez pogojevanja (nepogojna konvergenca). Skladno z β -konvergenco bodo države z nižjimi per capita dohodki imele višjo stopnjo rasti od držav z višjimi per capita dohodki. δ -konvergenca zadeva razpršenost per capita dohodka okoli povprečja, ponazarja pa jo zmanjševanje razlik v per capita BDP-ju med državami.

Evropsko integriranje vpliva na gospodarsko rast držav članic preko dveh kanalov: formiranje fizičnega kapitala (npr. velik obseg investicij v irsko, špansko in portugalsko gospodarstvo, ko so se le-ta pridružila Uniji) in ustvarjanje novega znanja (Baldwin & Seghezza, 1996, str. 4). Poglobljanje in širjenje evropske gospodarske integracije je generiralo znatne pozitivne učinke na področju gospodarske rasti in produktivnosti, tako da je Evropa postala edino območje, kjer je moč najti dokaze tako za beta kot tudi za sigma konvergenco (Campos, Coricelli & Moretti, 2014, str. 7).

1.3 Kvantificiranje koristi in stroškov članstva v ekonomski integraciji

Preučevanje vpliva evropskega integriranja na gospodarstva Evrope se v grobem deli na dve veji (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 6):

1. zgodovinski vidik poudarja pomembnost vplivnih posameznikov (Monnet, Schumann, Delors) ter ključnih dogodkov (npr. odločitev za ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo, podpis Rimske pogodbe, ustanovitev skupnega trga) in silnic (izvozno naravnost, finančne interese za liberalizacijo trgovine in kapitalskih tokov, podpora projektu s strani Združenih držav Amerike);
2. kvantitativni vidik z uporabo ekonometričnih metod iz podatkov na osnovi časovnih vrst preverja povezavo med merami gospodarske uspešnosti (rast outputa, izvoza ali zaposlenosti) in njihovimi determinantami, ki so prilagojene glede na udejstvovanje posamezne države v okviru EU. Osnovna predpostavka pravi, da je učinek evropske integracije na gospodarstvo moč zajeti preko slamnatih spremenljivk ter tako statistično primerjati gospodarsko uspešnost držav članic in tretjih držav.

Oba pristopa imata določene omejitve, zgodovinski predvideva, da bi se zgodovina ob odsotnosti ključnih osebnosti ali dogodkov odvila drugače, vendar pa natančnejše razlage, v čem in kako naj bi se dogodki razlikovali, ne daje. Dejstvo je, da sta bila izvoz in evropsko povezovanje istočasno del širšega zgodovinskega konteksta. Liberalizacija Evropske unije ni samo spodbujala intrakomunitarnega trgovanja, pač pa je rast intrakomunitarnega izvoza tlakovala pot poglobljanju in razvoju Evropske unije. V tem primeru je ocenjevanje vpliva eksogene spremenljivke, kot je članstvo v EU, zelo zapleteno.

Večina študij za spremenljivko članstva v integraciji oz. za »širjenje trga«
glede na povečanje števila prebivalcev, BDP-ja ali površine ob širitvah, uporablja kar slamnato spremenljivko, druge študije ekonomsko integracijo merijo s celotno intrakomunitarno trgovino ali z deležem intrakomunitarne trgovine v BDP-ju. Vse te spremenljivke so relativno slabi približki za zapleten in trajen proces integracije držav članic EU. Idealna mera bi upoštevala tudi odpravo nevarinskih ovir ter elemente pozitivne integracije, torej ustanavljanje skupnih institucij in oblikovanje skupnih politik (Badinger, 2001, str. 68).

Kvantificiranje učinkov članstva v ekonomski integraciji je izredno težavno (Bank of England, 2015, str. 10):

- nemogoče je s kakršno koli stopnjo gotovosti podajati sodbe o tem, kakšno bi bilo gospodarstvo določene države, če se le-ta ne bi pridružila ekonomski integraciji;
- članstvo v ekonomski integraciji učinkuje na gospodarstvo države na veliko načinov in preko različnih kanalov, pri čemer za večino velja, da jih je izjemno težko kvantificirati ali vsaj ločiti od drugih sprememb, ki jih v istem časovnem obdobju doživi gospodarstvo posamezne države;

- vsaka kvantitativna ocena bo zagotovo odvisna od velikega števila negotovih in nezanesljivih ekonomskih predpostavk, ki so bile uporabljene za njen izračun;
- vpliv članstva v ekonomski integraciji po vsej verjetnosti ni konstanten in se v času najverjetneje spreminja.

Poleg težav z endogenostjo spremenljivk, izpuščenimi spremenljivkami in napakami pri merjenju največjo oviro za ocenjevanje predstavlja vprašanje vzročnosti, ki pa je ključno za izdelavo hipotetičnih scenarijev, ki so hkratosnovni gradniki sodobnih ekonometričnih modelov nasprotnih dejstev (Campos et al., 2014, str. 5). Alternativni modeli gospodarske rasti upoštevajo tako potencialne učinke na varčevanje, investicije, dobičkonosnost podjetij, izvoz, determinante tehnoloških sprememb ter korporativne in institucionalne reforme kot tudi kanale, preko katerih bi evropsko ekonomsko integriranje lahko imelo (nezanemarljiv) učinek na stopnjo rasti. Spreminjajoči se poudarki modelov nakazujejo, da se je relativna pomembnost različnih kanalov v času spreminjala, pri čemer je bila tendenca k povečanju varnosti in povečanju varčevanja pomembnejša v začetni fazi povezovanja, naporu za povečanje konkurenčnosti in učinkovitosti pa na pomenu pridobivajo v zadnjem času (Boltho & Eichengreen, 2008 str. 11).

Izdelava modela nasprotnih dejstev ni preprosta. V odvisnosti od modela rasti, ki ga raziskovalec izbere, imajo lahko politike, modelirane ob predpostavkah nasprotnih dejstev, bodisi zelo velik bodisi zelo majhen vpliv na gospodarsko rast, prav tako pa so lahko, v odvisnosti od izbranega modela politike, razlike v odnosu le-te do dejanske politike bodisi zelo velike bodisi skorajda neobstoječe. Prvi korak pri izgradnji modela nasprotnih dejstev je tako osnovan na determinantah gospodarske rasti. V začetnih neoklasičnih modelih je stopnja per capita dohodka odvisna od agregatne stopnje varčevanja (domače varčevanje determinira domače investicije v obdobju nizke kapitalske mobilnosti), stopnje rasti prebivalstva in stopnje tehnološkega napredka. V tem omejujočem okviru je ključna spremenljivka, preko katere je evropska integracija vplivala na ustaljeno stanje dohodka (in v prehodnem obdobju rasti) spodbujanje varčevanja, saj je stopnja tehničnega napredka eksogena in potemtakem nanjo dejavniki, kot so evropska integracija ipd., ne vplivajo (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 6).

Empirične preverbe evropskega integriranja običajno beležijo relativno nizke koristi od integriranja, pogosto reda velikosti 1 % BDP-ja, učinek na blaginjo je resda relativno majhen, a močno odvisen od tega, ali integriranje vodi do sprememb konkurenčnosti ali ne; večja kot je sprememba, tem večja je tudi potencialna korist (Gasiorek, Smith & Venables, 2002, str. 439). Z uporabo tradicionalnega Solowega modela rasti ni mogoče generirati dolgoročnih učinkov na rast zgolj na podlagi regionalnega integriranja, lahko pa določimo statične učinke, ki so dokaj majhni. Zato je treba upoštevati tudi srednjeročno povečanje, ki je rezultat enkratnega povečanja dohodka in vodi v višje varčevanje ter višjo mejno produktivnost kapitala, le-ta pa spodbuja nadaljnje povečevanje stoga kapitala do nove ravnotežne točke (Henrekson, Torstensson & Torstensson, 1997, str. 1539).

V kasnejših modelih je bil tehnološki napredek endogeniziran in povezan s stopnjo rasti izvoza. Modeli izvozno pogojene rasti predpostavljajo, da je učenje z delom (angl. *learning by doing*) hitrejšo pri izvozno naravnanih aktivnostih, kar pomeni, da je oblikovanje carinske unije in nato enotnega trga preko pospešene odprave čezmejnih ovir za trgovanje ter učenja z delom vodilo do tehnoloških učinkov razlivanja ter povečalo stopnjo rasti in produktivnosti. Višja produktivnost je pomenila višje dobičke, kar pomeni, da je obstajala spodbuda za dodatno formiranje kapitala, ki je povzročilo še višjo rast in še višje dohodke (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 10). Druga generacija modelov endogene rasti ponuja precej boljše mikroosnovo za sklepanje, da ekonomsko integriranje na dolgi rok pospešuje gospodarsko rast. Države, ki so bolj integrirane v svetovno gospodarstvo, imajo dostop do večje baze znanja kot bolj izolirane države. Znanje vpliva na stopnjo pridobivanja novega znanja, ki se nato manifestira v višji dolgoročni stopnji rasti. Razširjenost tehnologij preko povečanja menjave dobrin in idej sili podjetja v razvoj inovativnejših tehnologij na globalni ravni in ne samo na domačem trgu. Ekonomska integracija znatno razširja bazo potencialnih kupcev, kar spodbuja raziskave in razvoj. V primeru avtarkične družbe ima lahko eno podjetje monopol na inovacije v določeni industrijski panogi, zato se lahko odloči, da ne bo več inoviralo, ampak zgolj želo sadove preteklih raziskav. S prostim vstopom in izstopom z integriranega trga podjetja nimajo več možnosti izbire med inoviranjem ali neinoviranjem (Henrekson et al., 1997, str. 1539).

Večja odprtost za trgovanje poveča produktivnost posamezne panoge preko učinkov na izbor in realokacijo proizvodnje. Trgovina bo k vstopu na izvozne trge spodbudila le produktivnejša podjetja, medtem ko bodo manj produktivna podjetja iz njega izstopila. Izpostavljenost panoge (mednarodni) trgovini bo vodila v prerazporeditev med podjetji (k bolj produktivnim). Novi izvozniki postanejo bolj produktivni, ko začnejo izvažati svoje izdelke in storitve obenem pa se produktivnostna vrzel med izvozniki in podjetji, ki delujejo na domačem trgu, v času povečuje. Uvoz ima preko učinkov prelivanja tehnologij pozitiven učinek na produktivnost dela (Kutan & Yigit, 2007, str. 130).

Henrekson et al. (1997) so preučevali ali je mogoče zaznati dolgoročne učinke ekonomskega integriranja, na podlagi preučevanja držav članic EU in držav članic Evropskega območja proste trgovine (angl. *European Free Trade Area*, v nadaljevanju EFTA). Ugotovili so znatno povečanje gospodarske rasti, ki izhaja iz članstva v ekonomski integraciji, in sicer v višini med 0,6 in 0,8 odstotne točke letno, pri čemer izbira ekonomske integracije (EU/EFTA) ni pomembna. Regionalna integracija v Evropi tako ne vpliva samo na statično učinkovitost, pač pa ima tudi ekonomsko in statistično značilne učinke na gospodarsko rast. Ocenjeni učinki članstva v integraciji EFTA oz. Evropski skupnosti so (pre)veliki (najverjetneje zaradi tega, ker je spremenljivka za članstvo zajela tudi druge vplive), učinki za države članice pa so statistično značilni, pozitivni, a manjši od tistih izmerjenih za EFTA in Evropsko skupnost. Obstaja dokaj robustna povezava med evropsko integracijo in gospodarsko rastjo. Težave z izsledki raziskave so poleg motenj vpliva karakteristik posameznih razvitih držav tudi večinski delež držav, ki po razvitosti močno zaostajajo za evropskimi in imajo očitno, kljub vključenim spremenljivki za začetni BDP per

capita, nekatere skupne dejavnike z razvitejšimi državami, ki jih je težko nadzorovati. Zato so avtorji oblikovali dva nova vzorca (razvite države s per capita BDP večjim od 4.000 dolarjev ter države s per capita dohodkom do 6.000 dolarjev), izsledki pa kažejo, da učinkov integriranja ne moremo pripisati samo visokim stopnjam razvoja, prav tako pa ni pomembno, ali je posamezna država včlanjena v Evropsko skupnost ali pa je članica integracije EFTA. Glavni mehanizem, preko katerega članstvo v integraciji vpliva na rast, je prenos tehnologij. Avtorjem ne tudi uspe zaznati pomembnejših učinkov članstva na investicije.

Vandhout (1999) je testiral hipotezo, da regionalno ekonomsko integriranje nima učinka na dolgoročno rast. Njegova raziskava ni našla dokaza za znatno povečanje dolgotrajne rasti, ne v povezavi s članstvom v Evropski uniji kot tudi ne v povezavi z dolžino članstva v ekonomski integraciji. Rezultati prav tako ne potrjujejo hipoteze o pozitivnih učinkih ekonomij obsega na gospodarsko rast.

Badinger (2001) je v svoji raziskavi ugotovil, da je pozitiven učinek pridružitve EU v povprečju do 20-odstoten. Avtor predlaga novo mero ekonomske integracije, ki upošteva tako liberalizacijo v okviru GATT kot tudi evropsko ekonomsko integriranje. Zajema vse relevantne korake v procesu evropskega ekonomskega integriranja (Evropska skupnost, EFTA, trgovinski sporazumi med Evropsko skupnostjo in EFTA, skupni trg, evropsko gospodarsko območje) in upošteva njihov razvoj. Za izračun ocenjene mere ekonomske integracije sta ključnega pomena:

- integracijska spremenljivka, ki služi kot test za trajne in začasne učinke integriranja na rast, tako na ravni časovnih vrst kot tudi panelnih podatkov. Avtor dosledno loči med hipotezami permanentnih učinkov integracije na rast (kot sledi iz modelov endogene rasti z ekonomijami obsega) in začasnimi učinki (kot izhaja iz neoklasične teorije rasti in endogenih modelov gospodarske rasti brez ekonomij obsega). Tako na ravni časovnih vrst, kot tudi na ravni panelnih podatkov je hipoteza trajnih učinkov ekonomskega integriranja na rast zavrnjena, kar predstavlja še en dokaz zoper veljavnost modelov endogene rasti z učinki ekonomij obsega. Rezultati analize kažejo na znatne začasne učinke ekonomske integracije v okviru EU, pri čemer iz njih sledi, da bi bil per capita BDP Evropske unije za približno petino nižji, če procesa ekonomske integracije ne bi bilo;
- stroški trgovanja (angl. *trade costs*), ki služijo kot mera za ocenjevanje napredka pri integraciji, pri čemer gre za slamnato spremenljivko, prilagojeno glede na stopnjo znižanja carin, tehtano s trgovinskimi deleži.

Seštevek obeh komponent da indeks protekcionalizma za države v obdobju 1950–2000. Povprečna letna stopnja rasti bi bila tako v obdobju 1950–2000 za 0,4 odstotne točke nižja, kot, če do integracije ne bi prišlo. Večino izmerjenih učinkov (70–90 %) gre pripisati povečanju učinkovitosti (kar pomeni rast, osnovano na tehnologiji), medtem ko je rast osnovana na investicijah, kot posledica integracije prispevala le manjši delež. Dve tretjini

celotnega začasnega učinka (15 %) gre pripisati liberalizaciji trgovine v okviru GATT. Začasni učinek, ki je izključno posledica ekonomskega integriranja, znaša približno 7 %, polovico tega gre pripisati učinkom skupnega trga in evropskega gospodarskega območja.

Kutan in Yigit (2007) preučujeta vpliv globalizacije in evropske integracije na rast produktivnosti dela ter ocenjujeta determinante rasti produktivnosti dela v osmih novih članicah EU, ki so se ji pridružile leta 2004. Pri pojasnjevanju produktivnosti na ravni industrijske panoge so izpostavili vlogo inovacij in stopnje prenosa tehnologije. Za slednjo so ugotovili, da je povezana z razliko v stopnjah produktivnosti med novimi državami članicami in petnajsterico EU ter jo uporabljajo kot približek za konvergenco tehnične učinkovitosti. Spremenljivke za inovacije razdelijo na globalne (tuje neposredne investicije, uvoz in izvoz) in domače (izobraževanje, raziskave in razvoj ter investicije). Vsi zajeti faktorji igrajo pomembno vlogo pri pojasnjevanju produktivnosti dela; tuje neposredne investicije in izvoz spodbujajo rast produktivnosti, uvoz pa jo zmanjšuje. Izobraževanje in investicije so statistično značilne in pozitivne, raziskave in razvoj (najverjetneje zaradi nizkih izdatkov, komaj 1–2 % BDP) pa ne. Nove države članice imajo visoko izobražene delavce, raziskava pa kaže, da gre za ključen dejavnik izboljšanja produktivnosti. Prenos tehnologije omogoča, da nove države članice v produktivnosti postopoma dohitvajo preostale članice EU, globalizacija in ekonomska integracija pa vplivajo na rast produktivnosti dela preko stopenj inoviranja, kar pomeni, da imajo politike, ki spodbujajo inovacije znaten potencialni donos.

Boltho in Eichengreen (2008) ugotavljata, da je pozitiven učinek pridružitve EU v povprečju najmanj 5-odstoten. Delež trgovine je zelo hitro rasel in dosegel zavidljive ravni tudi v mednarodnem merilu. Niti Japonska niti ZDA nista nikoli zabeležili podobnega povečanja trgovine, nobena izmed njiju pa danes ni tako odprta kot države EU. Evropski delež svetovnega outputa (merjen kot pariteta kupne moči) se je v tem obdobju zelo hitro zmanjševal, vendar pa to ni veljalo tudi za evropski delež v svetovni trgovini, delno pa je to moč pripisati tudi vse večjemu deležu, ki ga zajema intrakomunitarna trgovina.

Pri izdelavi optimističnega in pesimističnega scenarija nasprotnih dejstev, ki ga nato empirično testirata, se avtorja opirata na Coasov teorem, ki pravi, da alokacija lastninskih pravic nima nobenih implikacij za učinkovitost ekonomskih izidov, saj lahko zainteresirane strani preko plačil vedno realocirajo resurse in pravice tako, da bodo le-te učinkovite. Kjer bi bila zaradi učinkovitosti potrebna določena alokacija, bi vlade, banke, podjetja in gospodinjstva, tudi ob odsotnosti EU, lahko našle druge načine za njeno doseganje. Vendar pa Coasov rezultat predpostavlja odsotnost vsakršnih likvidnostnih ovir, transakcijskih stroškov in negotovosti, vse to pa v primeru evropskega integriranja ne drži. Negotovost je bila, in je, relativno velika, transakcijski stroški nikakor niso zanemarljivi, vsi agenti pa so se soočali z likvidnostnimi omejitvami.

V pesimističnem scenariju modela nasprotnih dogodkov avtorja predpostavljata, da ob odsotnosti ustanovitve Evropske skupnosti za premog in jeklo ne bi bilo moč najti

nobenega drugega mehanizma, sposobnega združiti ekonomske in politične koristi, ki bi jih imela Nemčija od odprave omejitev za svojo težko industrijo s francosko željo po varnosti. Prav tako naj brez uvedbe enotnega trga ne bi prišlo do ustreznega pritiska na stabilizacijo intrakomunitarnih deviznih tečajev po zlomu Bretton Woodsa. V primeru nižje intrakomunitarne trgovine bi bila tendenca k variabilnosti deviznih tečajev in posledičnemu znižanju intrakomunitarne trgovine potisnjena na stran, prav tako pa bi prišlo vsaj do odloga pri oblikovanju Evropskega monetarnega sistema. V odsotnosti evropske integracije bi liberalizacija trgovine zaostajala, evropski izvoz bi rasel počasneje, prav tako pa bi trpela ekonomska ekspanzija in prilagajanje. Gospodarska uspešnost bi bila nižja, vloga Mednarodnega denarnega sklada (angl. *International Monetary Fund*, v nadaljevanju MDS) pri konvertibilnosti tekočega računa ter zagotavljanju izrednega financiranja za države, ki se soočajo s težavami, pa večja. Pomanjkljivost tega scenarija je, da empirične študije do sedaj niso zabeležile takojšnjega negativnega učinka variabilnosti deviznega tečaja na obseg intrakomunitarne oz. svetovne trgovine, začetne ocene za obdobje do leta 1994 pa so izhajale iz dejstva, da je bilo ustvarjanje trgovine večje od učinka diverzifikacije trgovine, pri čemer so zaznale pozitiven učinek v višini 1,5–2 % BDP.

Crespo et al. (2008) so na podlagi panelnih podatkov našli dokaze v podporo hipotezi pogojne konvergence. Revnejše države so od šestdesetih let dalje ujele korak z bogatejšimi, pri čemer je bila izmerjena stopnja konvergence 3,5–5,5%, odvisno pač od uporabljene specifikacije. Prav tako so na podlagi izsledkov svoje raziskave ugotovili pozitivne učinke investicij, izobraževanja in odprtosti na gospodarsko rast ter negativen učinek visokih stopenj inflacije nanjo. Pozitiven učinek na gospodarsko rast z dolžino članstva narašča. Države z nižjim začetnim dohodkom tako rastejo hitreje od razvitejših gospodarstev ter imajo od dolgoročnega članstva v ekonomski integraciji večjo korist kot bogatejše države (zadnji pojav je sicer v nasprotju s teorijo endogene rasti).

Campos et al. (2014) so v svoji raziskavi uporabili druga majhna odprta gospodarstva izven Evropske unije kot približek za proučevanje razvoja držav, ki se ne bi odločile za ekonomsko integracijo. Ugotavljajo, da so učinki poglobljanja ekonomske integracije na rast in produktivnost pozitivni in znatni, pri čemer pa velja opozoriti na relativno veliko heterogenost med državami. V tem oziru so izračunali, da bi bil dohodek na prebivalca brez političnega in ekonomskega integracijskega procesa v povprečju danes nižji za 12 % (članstvo v Evropski uniji bi tako lahko povečalo britanski BDP za do 20 %). Per capita BDP in produktivnost so se s članstvom v EU povečale za Dansko, Irsko, Združeno kraljestvo, Portugalsko, Španijo, Avstrijo, Estonijo, Madžarsko, Latvijo, Slovenijo in Litvo. Manjši pozitivni učinki so bili zaznani za Finsko, Švedsko, Poljsko, Češko in Slovaško. Edina država, katere produktivnost in BDP per capita sta se po vključitvi v EU zmanjšala, je bila Grčija, kjer se je razlika med povprečnima BDP-jema Grčije in EU tudi po preteku prvih petih let članstva še vedno povečevala.

2 RAZVOJ EVROPSKIH EKONOMSKIH INTEGRACIJ

Kot že omenjeno so poleg gospodarskih razlogov za ekonomsko integriranje pomembni tudi politični razlogi. Evropejci, rojeni na prelomu stoletja, ki so preživeli vojno, so se leta 1945 lahko ozrli nazaj in v nepolnega pol stoletja videli 10 let vojne (1914–18 in 1939–45), 11 let negotovosti (1918–29) in 10 let ekonomske krize (1929–39). Od tod želja po »čim tesnejši uniji«, ki so ji dodatno spodbudo dajali zunanji dejavniki, zlasti politična nasprotja med Vzhodom in Zahodom (preprečevanje ponovnih vojaških konfliktov med evropskimi državami, integracija in obnova razrušene Nemčije, varovanje zahodnoevropskih držav pred možno sovjetsko agresijo) ter želja po zagotavljanju stabilne gospodarske rasti za države članice, spoštovanju človekovih pravic in demokracije (Damsgaard Hansen, 2001, str. 361). Tudi zunaj Evrope je po drugi svetovni vojni nastalo veliko pobud za regionalno integracijo vključno z ASEAN, Afriško unijo, Svetom za sodelovanje v Zalivu in Mercosurjem, vendar nobena od teh ni dosegla ravni integriranosti, s katero se kljub svojim težavam in protislovjem danes ponaša Evropska unija. ASEAN, kot najbolj razvita integracija izmed naštetih, ostaja izključno medvladno telo, med državami članicami pa ni prav nobenega interesa za delitev suverenosti (Cameron, 2010, str. 2).

Globalizacija ustvarja pogostejše in močnejše gospodarske šoke, kot jih je bila Evropa vajena po drugi svetovni vojni, prav sposobnost evropskih institucij, da se učinkovito odzovejo na izzive globalizacije pa najbolj skrbi prebivalce in politike. Evropska unija, kot najbolj razvit model regionalne ekonomsko-politične integracije, se ima za svojo relativno uspešnost zahvaliti (Cameron, 2010, str. 1):

- vizionarskim politikom kot sta bila Robert Schumann in Konrad Adenauer, ki sta na podlagi sprave med Francijo in Nemčijo skovala nov tip politike, osnovane na načelu nadnacionalne skupnosti, ki so jo omogočila leta vztrajnih političnih naporov voditeljev obeh držav;
- vodstvu nemško-francoske osi, ki je bila in ostaja glavno gonilo razvoja Evropske unije;
- politični volji za delitev suverenosti med državami z namenom ustvarjanja močnih skupnih institucij, osnovanih na vladavini prava, ki nadzorujejo sam integracijski proces in pomagajo pri njegovi izgradnji;
- konsenzualnemu pristopu, ki v povezavi s solidarnostjo in strpnostjo preprečuje osamitev posameznih držav članic, ki se soočijo s težavami, zagovarja implementiranje politik šele, ko je velika večina držav članic nanje pripravljena ter zagotavlja finančne transferje, ki revnejšim članicam pomagajo pri dohitevanju razvitejših.

2.1 Kratek zgodovinski pregled evropskega povezovanja

Predhodnika slovite Rimske pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo sta izšla iz zahodnoevropskih poskusov obrambe pred komunizmom, poosebljala pa sta jih

Marshallov načrt in Organizacija za evropsko ekonomsko sodelovanje (angl. *Organisation for European Economic Cooperation*, v nadaljevanju OEEC).

Prvi koraki proti tesnejšemu ekonomskemu povezovanju oz. k evropski integraciji segajo v leto 1951 z ustanovitvijo Evropske skupnosti za premog in jeklo, v kateri so se Francija, Nemčija², Belgija, Italija, Luksemburg in Nizozemska zavezale k sodelovanju oz. integriranju premogovniškega in jeklarskega sektorja posameznih držav. Nemške sosede so se namreč komajda 5 let po koncu vojne znašle v položaju, ko so potrebovale nemško pomoč pri varovanju njihovih meja, zato tudi ne preseneča, da je predlog sodelovanja zajemal prav premog in jeklo, ki sta bili ključni surovini za izdelavo oborožitve. Ker bi pri ponovni oborožitvi sodelovale tudi nemške jeklarne in premogovniki, je Francija vztrajala pri nekakšni obliki skupnega nadzora, ki obenem ne bi smel motiti Nemcev. Evropska skupnost za premog in jeklo je bila osnovana na novi ideji nadnacionalnosti. Članstvo v integraciji je od držav članic zahtevalo, da le-te del svoje suverenosti oz. del svojih pristojnosti prenesejo na novo, evropsko, raven oblasti. Rimska pogodba je oblikovala Evropsko gospodarsko skupnost, ki je bila po svoji obliki carinska unija med državami članicami Skupnosti za premog in jeklo. Na svetovni ravni so v tem obdobju potekali tudi pogovori v okviru srečanj GATT o zniževanju carin in drugih ovir za trgovanje, ki so stopili v veljavo leta 1948, večji napredek pa so dosegli v 50. in 60. letih. GATT lahko označimo kot polovični uspeh. Globalna ekonomska integracija (v glavnem pod okriljem GATT-a) je vodila do znižanja harmonizirane zunanje carine Evropske skupnosti iz 16.8 % leta 1968 na 3,6 % v letu 2000 (Badinger, 2001, str. 52). Znižanje carinskih stopenj je namreč veljalo samo za industrijske proizvode, kmetijski pridelki in surovine v splošnem vanj niso bili vključeni, koristi od sporazumov so imele samo razvite države (Zahodna Evropa in Severna Amerika) prav tako pa so se pogajanja osredotočala samo na znižanje carinskih stopenj, necarinske ovire pa niso bile predmet pogajanj (Damsgaard Hansen, 2001, str. 326).

Ob ponovni vzpostavitvi konvertibilnosti na tekočem računu plačilne bilance so se evropske države soočile s problemom koordinacije. Če ena izmed držav unilateralno sprostí uvoz in izvoz, tako da svojo valuto za tovrstne transakcije dá na razpolago v neomejenem obsegu, se bodo državljani te države lahko naužili uvoženih dobrin, vendar pa izvozniki svojega blaga še vedno ne bodo mogli prodati v tujino (druge države namreč niso sprostile nadzora nad devizami). Nevarnost poslabšanja plačilne bilance tako odvráča države od enostranske liberalizacije. Evropska plačilna unija je ta problem rešila tako, da je evropske vlade zavezala h koordinirani tranziciji – sodelujoče države (v osnovi države prejemnice pomoči iz naslova Marshallovega načrta) so se obvezale, da bodo sprejele pravila za liberalizacijo, ki jih bodo zavezovala k istočasni odpravi nadzora nad devizami ter drugih diskriminatornih ukrepov pri trgovanju v obdobju treh let, za nadzor pa naj bi skrbela Organizacija za evropsko ekonomsko sodelovanje (Boltho & Eichengreen, 2008, str. 15). Nov mejnik je bil dosežen s sporazumom iz Bretton Woodsa, ki je bil osnovan na načelih

---

² V celotnem magistrskem delu velja, da se termin do nemške združitve nanaša na Zvezno republiko Nemčijo.

multilateralne sprostitev trgovine, nediskriminacije, neomejene prodaje in nakupa deviz, kadar je šlo za plačevanje uvoza, ter fiksnih deviznih tečajev (z možnostjo občasnih prilagoditev), zajemal pa je Mednarodni denarni sklad, Svetovno banko in sistem deviznih tečajev ter smiselno tudi GATT (Gerber, 2014, str. 34).

Gospodarstva držav članic Evropske gospodarske skupnosti so se v sedemdesetih letih spopadala z vrsto težav, zlasti v podobi naftnih šokov, hitrih tehnoloških sprememb in z njimi povezanimi spremembami strukture svetovnega gospodarstva ter pojavom novih močnih tekmecev iz Japonske in (jugozahodne) Azije. Ob negativni ali šibki gospodarski rasti ter hitri rasti brezposelnosti so vlade držav članic poskušale zaščititi domače proizvajalce, pri čemer pa glede na zaveze iz GATT in zlasti iz evropskih pogodb niso imele druge izbire kot uporabiti nevarinske ovire, ki so se posledično povečale tako znotraj EU kot tudi v svetu ter s tem povzročile, da je volja do nadaljnjega integriranja in harmonizacije splahnela (Al-Agraa, 2007, str. 130).

Ob propadu Bretton Woodsa je bila leta 1978 sprejeta odločitev za uvedbo Evropskega monetarnega sistema (angl. *European Monetary System*, v nadaljevanju EMS), katerega bistvo je bil Mehanizem deviznih tečajev (angl. *Exchange Rate Mechanism – ERM*), ki je predstavljal sistem skupno upravljanih ter vzajemno kritih fiksnih in drsečih deviznih tečajev. Sistem je izkazoval merljive učinke le do avgusta 1993, ko je bil dovoljen pas, v katerem se je tečaj lahko gibal povišan iz 2,5 % na 15 %. Do takrat je bil sistem, z izjemo italijanskega in britanskega izstopa iz mehanizma deviznih tečajev septembra 1992, v splošnem uspešen pri izpolnjevanju svojega pglavitnega cilja, tj. stabilnosti deviznih tečajev. Res je, da je do leta 1987 prišlo do številnih popravkov tečajev, vendar pa so le-ti izkazovali manjšo volatilnost, kot valute drugih razvitih gospodarstev, ki niso bile vključene v sistem. Nekatero raziskave so poleg znižanja volatilnosti ugotovile, da obrestne mere niso bile nič višje kot pri drugih državah nečlanicah Evropskega monetarnega sistema. Razlog gre verjetno iskati v tem, da so finančni trgi sistem dojemali kot relativno kredibilnega ter se posledično niso spuščali v devizne špekulacije, ki bi imele za posledico spremembo obrestnih mer, s katerimi bi oblasti branile obstoječe paritete. Drug pomemben prispevek EMS je bil znižanje inflacije v Franciji in Italiji, pri čemer pa to dolgoročno za gospodarsko rast ni imelo posebnega pomena. Obema državam bi dolgoročno tudi ob odsotnosti EMS zagotovo uspelo znižati stopnje inflacije, vsakršna dobrobit iz naslova EMS bi bila možna samo, če bi zaradi kredibilnostnega učinka uspeli znižati količino dodatne nezaposlenosti, s katero bi izničili kakršno koli znižanje stopnje inflacije. Tretji ključni prispevek EMS je bil tlakovanje poti k monetarni uniji (Boltho & Eichengreen, 2008 str. 26).

Eden izmed pglavitnih ciljev rimske pogodbe je bil razvoj skupnega notranjega trga med državami članicami povezave. Do julija leta 1968 so bile ukinjene vse carine med državami članicami in vzpostavljena enotna carinska stopnja za blago, ki je prihajalo iz tretjih držav. Druge trgovinske ovire so se začele odpravljati šele precej pozneje. Enotni evropski akt, ki je stopil v veljavo leta 1987, je oblikoval program za odpravo trgovinskih ovir, ki je

Evropski gospodarski skupnosti narekoval, da v obdobju šestih let pripravi vse potrebno za oblikovanje in delovanje enotnega trga, ki bi omogočal prost pretok blaga, delovne sile, storitev in kapitala. Proces se je zaključil 1. januarja 1993 z ustanovitvijo notranjega trga, ki je sledil ustanovitvi Evropske unije z Maastrichtsko pogodbo iz leta 1992.

Začetek veljavnosti Maastrichtske pogodbe je okrepil prost pretok kapitala in pravice iz tega naslova razširil tudi na državljane tretjih držav. Pred tem so bile države zavezane k odpravi omejitev za prost pretok kapitala, vendar le kolikor je bilo to nujno potrebno za delovanje enotnega trga. Posamezne države članice Evropske unije so svoje kapitalske trge liberalizirale različno: Združeno kraljestvo in Nemčija sta svoja kapitalska trga liberalizirali v 70. letih, Francija, Italija, Grčija, Portugalska, Irska in Španija pa so na tem področju zabeležile precej manjši napredek.

Naslednji korak je predstavljal projekt monetarne integracije med državami članicami EU. Odločitev o oblikovanju enotne evropske valute leta 1992 ni bila plod ekonomske logike. V največji meri je odslikavala odločnost francoske vlade François Mitterranda, da zajezi naraščajočo moč združene Nemčije, v enaki meri pa tudi željo kanclerja Kohla, da združeno Nemčijo trdno vpne v integrirano Evropo s Francijo in Nemčijo v njenem središču. Naraščajoč (političen) pritisk so čutile ostale države članice: če se projektu ne bi pridružila Italija, bi bila močna konkurenca iz dinamičnega italijanskega severa v kombinaciji s šibko liro za nemško gospodarstvo lahko zelo nevarna, v primeru Španije pa bi nemška podjetja preusmerila več proizvodnje na trg z relativno cenejšo delovno silo. Oba najverjetnejša učinka bi pomenila velik udarec za nemško gospodarsko rast in delovna mesta. Obenem večina današnjih članic evroobmočja vidi skupno valuto kot obrambo pred naraščajočo ekonomsko močjo Kitajske in drugih hitro rastočih držav ter protiutež gospodarski premoči ZDA. Kljub težavam, s katerimi se evroobmočje trenutno sooča, le-ta državam članicam nudi večjo dolgoročno stabilnost glede obrestnih mer, inflacije in deviznih tečajev ter določeno mero solidarnosti v smislu pomembne vloge ECB in drugih mehanizmov za finančno pomoč. Izpeljava bolečih strukturnih reform sistemov socialne varnosti je načeloma nekoliko lažja, če je država članica evroobmočja (Niblett, 2012, str. 3).

Leta 1999 je bil sprejet akcijski načrt EU za finančne storitve, ki je države članice zavezal k izboljšanju enotnega trga na segmentu finančnih storitev. Enajst od šestnajstih novih držav članic je leta 1999 vstopilo tudi v valutno unijo, s katero je bil ustanovljen evro. Grčija je vanjo vstopila leto kasneje, medtem ko so se Švedska, Danska in Velika Britanija odločile proti vstopu. Leta 2004 je v Evropsko unijo vstopilo deset novih članic, leta 2007 pa je prišlo do podpisa Lizbonske pogodbe, ki je državam članicam narekovala izboljšave na področju enotnega trga in finančnih storitev ter dopolnila predhodne pogodbe. Med drugim je določila razmejitve med pristojnostmi, ki so pripadale Evropski uniji in pristojnostmi, ki so ostale v domeni držav članic oz. so jih države članice delile z Evropsko unijo.

Še preden so bile države sploh obravnavane kot kandidatke za članstvo, so morale izpolniti t.i. kopenhagenske kriterije (Neil, 2007, str. 1):

1. imeti so morale delujočo demokracijo z vladavino prava in spoštovanjem človekovih pravic;
2. imeti so morale delujoče tržno gospodarstvo, ki je bilo sposobno prenesti konkurenco z razvitejših trgov EU brez zatekanja k prekomernim subvencijam ali drugim zaščitnim ukrepom;
3. imeti so morale administrativne kapacitete ter sposobnost implementacije in uveljavljanja prava EU.

Evropska unija se sooča s številnimi izzivi (Cameron, 2010, str. 3):

- težnje po večji fiskalni usklajenosti v obdobju slabših napovedi gospodarskih gibanj: na ravni EU je treba sanirati finančni sistem in nadaljevati z izvajanjem varčevalnih ukrepov, ki so jih uvedle skoraj vse države članice. Največje tveganje še naprej predstavlja relativna šibkost gospodarstev nekaterih članic evroobmočja (Grčija, Španija, Portugalska) in možnost ponovnih špekulacij na finančnih trgih;
- gospodarske težave zadnjih let sovpadajo s preusmerjanjem bogastva v Azijo: EU izgublja konkurenčnost v primerjavi z gospodarstvi v vzponu, delovna sila se stara in vse bolj ceni prosti čas;
- nezadostna sredstva namenjena inovacijam. Lizbonska strategija, katere namen je bil, da EU postane najbolj konkurenčno gospodarstvo na svetu do leta 2010, je neslavno propadla. Evroobmočje bo varno samo, če bo (javnofinančna) disciplina pospremljena s solidarnostjo med članicami evroobmočja, kar pa za Nemčijo predstavlja veliko zagato;
- Evropa mora začeti na vseh mednarodnih ravneh, vključno s politiko glede klimatskih sprememb in učinkovite rabe energije, nastopati enotno, kar pa je glede na različna stališča posameznih držav članic malo verjetno.

Evropski uniji zaradi relativno velikega števila članic in zelo heterogenih stališč, ki jih le-te zastopajo, ni uspelo utrditi svojih političnih institucij skladno s potrebami integracije. Pomemben vidik propadle evropske ustave je bil, da bi s tem EU prvič v zgodovino pridobila pravno identiteto, kar pomeni, da bi EU lahko sklepala pogodbe z drugimi pravnimi subjekti vključno z drugimi državami, korporacijami, gospodinjstvi oz. posamezniki iz katere koli države. Pravna subjektiviteta tudi pomeni, da bi EU lahko v svojem imenu izdajala svoje lastne dolžniške vrednostne papirje, kar ji je danes izrecno prepovedano. EU bi lahko v svojem imenu, z namenom zagotavljanja finančnih sredstev za financiranje svojih aktivnosti in servisiranje svojega dolga, nalagala tudi davke (Neil, 2007, str. 17). Glede na široko razširjen evroskepticizem med svojimi prebivalci se države članice oklepajo svoje suverenosti in le nerade prenašajo svoje pristojnosti na evropsko raven. Francija in Nemčija ostajata na nasprotnih bregovih glede vprašanj povezanih z usmerjanjem gospodarstva, na vzhodnih mejah EU pa se razraščajo konflikti. Zgodovinsko gledano je EU uspela premagati pretekle krize in iz njih iziti še bolj povezana: izjalovljen načrt za Evropsko obrambno unijo leta 1954 je tako tlakoval pot za nastanek Evropske ekonomske skupnosti tri leta pozneje. Bojkot Francije in posledična kriza leta 1965 je

vodila najprej v de facto sprejetje glasovanja s kvalificirano večino in nato še de jure potrditvijo leta 1986 z Enotnim evropskim aktom. Valutna kriza v osemdesetih je pripomogla k nastanku evropskega monetarnega sistema in posledično evra. Zlom komunizma je pomenil nov korak v oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike ter prerasel v največjo širitev v zgodovini EU (Cameron, 2010, str. 4).

2.2 Institucije Evropske unije

Ekonomsko in politično integriranje držav lahko poteka bodisi na nadnacionalni bodisi na medvladni ravni. Gre za bistveno različna pristopa do upravljanja ekonomske integracije in posledično za iskanje kompromisov glede intenzivnosti in usklajenosti gospodarskega povezovanja, razprave in spori o tem pa v razvoju evropskih integracij oz. Evropske unije predstavljajo stalnico, saj je vprašanje mere suverenosti, ki jo posamezne države članice zadržijo za nekatere izmed njih ključno, obenem pa prav to predstavlja največjo oviro za poglobljanje ekonomske integracije.

Integracija oz. sodelovanje na medvladni ravni pomeni, da med seboj sodelujejo oz. se dogovarjajo vlade, državljani posameznih držav pa čutijo posledice dogovorov med njihovimi voditelji samo posredno preko zakonodaje. V primeru nadnacionalne oz. federalne ureditve integracije nacionalne oblasti niso več najvišja pravna oblast v razmerju do svojih državljanov, pač pa to vlogo prepustijo federalnim oblastem. Posebnega pomena je glasovalna moč posamezne države članice, saj imajo nekateri ukrepi EU zakonodajno moč za vse države članice. Najbolj občutljiva področja za tovrstne ukrepe zahtevajo soglasnost, za večino ukrepov pa zadostuje izpolnjevanje pravil kvalificirane večine (Kauppi & Widgren, 2004, str. 223). Nadnacionalnost je v Evropski uniji izražena na tri načine: prvič, Evropska komisija predlaga nove zakone, ki, če jih potrdi Svet ministrov in Evropski parlament, veljajo za vse države članice. Drugič, Evropska komisija ima neposredno izvršno oblast na določenih področjih (npr. preprečitev združitve dveh podjetij ipd.) in tretjič, razsodbe Evropskega sodišča za človekove pravice lahko (vsaj v omejenem obsegu) spreminjajo zakone in predpise posameznih držav članic (Baldwin & Wyplosz, 2015, str. 46). Če je obseg integracije omejen na določene segmente ekonomskega in socialnega življenja (npr. uvozne dajatve samo na industrijske proizvode) govorimo o sektorski integraciji (npr. ESPJ, EFTA), ki lahko ob nadaljevanju povezovanja (kot npr. v primeru EGS) pripelje do ekonomske in monetarne unije oz. v končni fazi do splošne integracije (Damsgaard Hansen, 2001, str. 365).

Z lizbonsko pogodbo je bila odpravljena tristebna struktura EU, nadomestila pa jo je dvostebna. Nadnacionalni steber zadeva ekonomsko integracijo, pravosodje ter notranje zadeve, medvladni steber pa vsebuje skupno zunanjo in varnostno politiko. Podobno kot velja za delitev oblasti v posamezni državi, lahko tudi institucije Evropske unije razdelimo skladno s tem načelom (Neil, 2007, str. 7):

1. Izvršna veja oblasti zadolžena za zakonodajne pobude in administrativno delovanje EU je Evropska komisija. Predsednika imenuje Evropski svet, odobri pa ga Evropski parlament. Komisija, ki sicer pripravlja zakonske osnutke in usklajuje delovanje EU v okviru svojih kompetenc, ima zgolj omejene pristojnosti glede uveljavljanja sprejete zakonodaje in je v tem oziru odvisna od oblasti posameznih držav članic in njenih represivnih organov. V primeru nadaljevanja kršenja sprejete zakonodaje, ima Evropska komisija pristojnost, da države kršiteljice tudi kaznuje. Pravo izvršilno moč predstavlja Evropski svet, ki ga sestavljajo predsedniki vlad posameznih držav članic;
2. Zakonodajna oblast ima dve veji: Svet ministrov, ki ga sestavljajo resorni ministri posameznih držav članic in Evropski parlament, ki ima sicer bolj simbolno moč, le-ta pa temelji na volitvah njegovih članov v vsaki izmed držav članic. S podpisom amsterdamske pogodbe leta 1997 je Evropski parlament, ki predstavlja državljane držav članic Unije, postal nekoliko vplivnejši in je pri večini zakonodaje EU prevzel soodločevalsko vlogo (Borchardt, 2010, str. 66). Pristojnosti glede financ ostaja v rokah Sveta ministrov, pri čemer je treba upoštevati tudi, da so vse dosedanje pogodbe zahtevale uravnotežen proračun;
3. Tudi sodna oblast ima dve veji: Evropsko sodišče, kjer vsaka država članica imenuje po enega sodnika, le-ti pa enega izmed njih izvolijo za predsednika sodišča in Sodišče na prvi stopnji, ki odloča o sporih med EU in državami članicami ali njihovimi prebivalci, vključno s podjetji in nevladnimi organizacijami, ter je zadolženo za tolmačenje določil veljavnih pogodb, ki se nanašajo na odnose EU s tretjimi državami. Sodišče na prvi stopnji se ukvarja z izjemno pomembnim področjem konkurence in ima zadnjo besedo v sporih, med posameznimi podjetji ali vladami in Evropsko komisijo v zvezi z interpretacijo direktiv, vezanih na enotni trg. Sodišče ima pristojnost glede nalaganja kazni kršiteljem in varovanja konkurence oz. izvajanja določil protimonopolne zakonodaje. V sodno sfero sodi še Evropsko računsko sodišče, ki revidira poslovanje Evropske komisije z namenom zagotavljanja uravnoteženega proračuna in trošenja skladno s sprejetimi zakonskimi obveznostmi, kot to vелеvata Evropski svet in Evropski parlament. Tudi Evropsko računsko sodišče lahko izreka kazni in zahteva vračilo sredstev, ki niso bila porabljena skladno z evropskimi pravili.

Poleg omenjenih političnih institucij, ki jih je moč razdeliti na medvladne (Evropski svet, Svet ministrov in Evropsko računsko sodišče) in nadnacionalne (Evropska komisija, Evropski parlament, Evropsko sodišče in Sodišče prve stopnje) je EU leta 1999 ustanovila tudi Evropsko centralno banko, ki je, kolikor je le mogoče, neodvisna od političnega vpliva institucij EU in posameznih držav članic. Zadolžena je za zagotavljanje stabilnosti cen v EU in ima neomejeno pristojnost glede določanja ponudbe skupne valute evro. ECB naj bi v vlogi skupnega nadzornika za celotno evroobmočje, izboljšala učinkovitost regulacije bank, ki izvajajo čezmejne bančne posle ter s tem okrepila stabilnost finančnega sistema evroobmočja, s čimer bi bilo le-to bolj privlačno za tuje banke (Nicolaidis, Nedelescu, Hornik & Watfe, 2016, str. 6). Pred sprejetjem skupne valute in prenosom nadzora nad monetarno politiko ECB je vsaka država morala izpolnjevati t.i. Maastrichtske kriterije, ki

so služili kot zagotovilo, da je vsaka država kandidatka sposobna ohranjati stabilnost cen (Neil, 2007, str. 9):

1. ohranjati stopnjo inflacije do največ ene odstotne točke nad povprečjem inflacijskih stopenj treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije v EU;
2. ohranjati obrestno mero do največ ene odstotne točke nad povprečjem obrestnih mer treh držav članic z najnižjo dolgoročno obrestno mero za državne obveznice v EU;
3. vsaj dve leti ohranjati devizni tečaj nacionalne valute znotraj 2-odstotne paritete z evrom;
4. ohranjati javnofinančni primanjkljaj pod tremi odstotki BDP-ja in
5. ohranjati delež javnega dolga v BDP-ju pod 60 odstotki.

Pakt stabilnosti in rasti ima manjšo veljavo kot pogodba, vendar pa zavezuje vsako državo članico evroobmočja k javnofinančnim primanjkljajem manjšim od 3 % BDP-ja, pri čemer bi morala biti vsaka država kršiteljica kaznovana, če se pravila ne bi držala. Nekdanji predsednik Evropske komisije ga je označil za enega najbolj nesmiselnih ukrepov, pakt pa sta neovirano več let kršili ravno Nemčija in Francija, ki sta najbolj trmasto vztrajali pri njegovem sprejetju. Potem, ko sta obe kršili pakt že tretje leto zapored, je Svet ministrov leta 2005 sprejel novo interpretacijo njegovih določil, po katerih bi bili iz izračuna deficita izvzeti izdatki, ki bi v posebnih okoliščinah za vlado predstavljali izredne zahteve po financiranju. Nemčija je tako pod to definicijo razumela stroške združitve, ki so nastali z investicijami v obnovo in izgradnjo vzhodnonemške infrastrukture. Z novo definicijo pakt ni imel nobene prave moči več (Neil, 2007, str. 11).

2.3 Skupne politike in evropski proračun

V splošnem ekonomske politike EU zasledujejo ekonomska načela, vendar pa Evropska unija ob tem včasih zanemarja vprašanje stroškov oz. razmerja med koristmi in stroški, zato Združeno kraljestvo pogosto zavzame drugačno stališče od ostalih članic. Z vidika aktualnih razprav o koristih in stroških ekonomskih integracij so najpomembnejša in najbolj težavna prav pogajanja in razprave, ki zadevajo evropski proračun in ključne skupne politike (skupno kmetijsko politiko, regionalno politiko, monetarno politiko, zunanjo in varnostno politiko ter industrijsko politiko). Vse naštetje politike so v zgodovini britansko-evropskih odnosov igrale in še vedno igrajo pomembno vlogo.

2.3.1 Skupna kmetijska politika

Kot ena izmed najstarejših skupnih evropskih politik temelji na treh načelih: enotnosti trga (prosti prodaji kmetijskih pridelkov med članicami), dajanju prednosti domači pridelavi (tržno-cenovna zaščita) in finančni solidarnosti članic (skupni proračun). Zasleduje štiri temeljne cilje: zagotavljanje redne oskrbe z živili po sprejemljivih cenah za potrošnike,

zagotavljanje primerne življenjske ravni za kmetijske pridelovalce, povečanje storilnosti v kmetijski pridelavi in stabilizacijo kmetijskih trgov (Kumar, 2004/2005, str. 151).

Kombinacija visokih fiksnih cen in hitrega tehnološkega napredka je povzročila številne težave, ki so botrovale prav tako številnim reformam skupne kmetijske politike. Zaradi odkupa tržnih viškov so stroški začeli eksponentno naraščati. Delež proračuna, ki ga je zavzemala, se je iz 8 % leta 1965 zvišal na 80 % leta 1969. Sprva je bila presežna proizvodnja odpravljena kot začasen problem, ki pa je zelo kmalu postal resna težava: leta 1985 je imela EU tako uskladiščenih 19 milijonov ton žit, torej približno 70 kilogramov na prebivalca (podobno je bilo z zalogami govedine in masla). EU je to velikansko zalogo kmetijskih proizvodov poskušala prodati na svetovnem trgu po dampinških cenah, česar pa pravila Svetovne trgovinske organizacije ne dopuščajo. Dokaj paradoksalni učinek nakopičenih težav je predstavljalo zmanjševanje deleža zaposlenih v kmetijstvu in posledično naraščajoča neenakost v oziru do velikosti posesti (večja posestva so veliki neto prejemniki sredstev iz naslova skupne kmetijske politike, saj je leta 2011 20 % največjih kmetij dobilo 85 % vseh sredstev), prav tako pa je industrializirano kmetovanje povzročalo vse več težav z onesnaženjem okolja (Baldwin & Wyplosz, 2015, str. 115).

Do leta 1973 je bila skupna kmetijska politika, z namenom spodbujanja prehranske samozadostnosti osnovana na podpori cen, ki so bile višje od tistih na svetovnem trgu, že v polni veljavi. Združeno kraljestvo se je po drugi svetovni vojni odreklo politiki zaščite cen in s tem omogočilo gospodarstvu in urbanim predelom koristi iz naslova nižjih cen hrane na svetovnem trgu. S sprejetjem skupne kmetijske politike je v Veliki Britaniji prišlo do zvišanja cene hrane, presežek nad svetovnimi cenami pa je šel nazaj Evropsko gospodarsko skupnost v obliki davščin na kmetijske proizvode. Ker je imela Velika Britanija v tem času najmanjši delež delovne sile v kmetijstvu izmed vseh držav Skupnosti, je bila upravičena do zelo majhnega dela sredstev iz naslova direktnih plačil v okviru skupne kmetijske politike. Leta 1984 je Velika Britanija po več letih izjemno visokih neto vplačil izposlovala rabat na svoja plačila, ki vztraja še danes. Leta 1998 sta bili Nemčija in Velika Britanija veliki neto vplačnici v evropski proračun, po izpogajanju britanskega rabata pa je tudi Nemčija začela poudarjati svojo pravico do rabata. Francija in Nemčija sta zagato rešili tako, da sta postavili mejo glede deleža celotnih izdatkov, ki jih le-ti lahko zavzamejo v okviru skupne kmetijske politike (Neil, 2007, str. 15).

2.3.2 Regionalna (strukturna) politika

Strukturna politika EU usmerja sredstva iz premožnih regij v revne, pri čemer je temeljni cilj te politike skladen razvoj regij. Politika temelji na dveh vrednotah: solidarnosti in koheziji (težnja po zmanjševanju razlik v prihodkih in blaginji med bogatimi in revnimi regijami). Sredstva so namenjena slabo razvitim regijam, področjem s posebnimi težavami (mejna področja, propadajoča urbana območja, podeželje), ranljivim skupinam, lokalnim in regionalnim oblastem ter državam, ki se pridružujejo Uniji. Glavna instrumenta strukturne politike predstavljajo strukturni in kohezijski skladi (Kumar, 2004/2005, str. 57).

Nova kohezijska politika za obdobje 2014–2020 zajema množico projektov od izboljšanja prometne in telekomunikacijske infrastrukture oddaljenih regij, pomoči malim in srednjim podjetjem v slabše razvitih oz. propadajočih regijah ter skrbi za okolje in izboljšanje izobrazbene strukture prebivalstva. Približno 80 % sredstev gre revnim regijam, skoraj dve tretjini sredstev sta namenjeni t.i. manj razvitim regijam, katerih dohodki znašajo manj kot 75 % povprečja EU (Baldwin & Wyplosz, 2015, str. 121).

2.3.3 Monetarna politika

Države članice, ki so uvedle evro, so hkrati prenesle pristojnost glede vodenja monetarne politike (in vodenja politike deviznega tečaja) na Evropsko centralno banko, ki pri določanju in izvajanju skupne monetarne politike sledi načelu centraliziranega odločanja (preko EU) in decentraliziranega izvajanja preko nacionalnih centralnih bank. Evropska centralna banka in centralne banke držav, ki so prevzele evro, tvorijo evrosistem, Evropski sistem centralnih bank tvorijo centralne banke vseh držav članic EU. Osnovni cilj evrosistema je skrb za (srednjeročno) stabilnost cen, kar pomeni, da letno povečanje harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin v evroobmočju ne presega 2 % (Kumar, 2004/2005, str. 69). Bistvo neodvisnosti ECB je preprosto kredibilnost, da bo evrosistem izpolnil obljube oz. opravil nalogo, ki mu je bila zaupana tj. ohranjati cenovno stabilnost (Al-Agraa, 2007, str. 228).

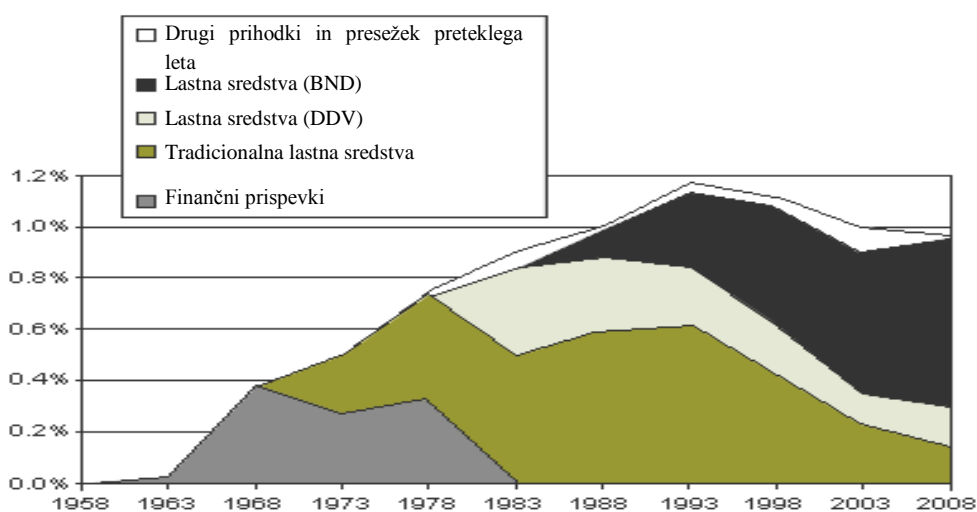
Za doseganje zastavljenih ciljev ima ECB na voljo kratkoročno obrestno mero EONIA (angl. *European Over Night Index Average*), ki predstavlja tehtano povprečje čeznočnih posojilnih transakcij na medbančnem trgu evroobmočja. Nadzor nad obrestno mero se zagotavlja tako, da ECB s pomočjo zagotavljanja stoječih posojilno-kreditnih linij pri vnaprej določeni obrestni meri določi njeno najvišjo in najnižjo vrednost. Obenem evrosistem izvaja tedenske avkcije pri obrestni meri, ki si jo izbere in s katerimi zagotavlja likvidnost bančnega sistema (Baldwin & Wyplosz, 2015, str. 135).

2.3.4 Evropski proračun in britanski rabat

EU mora imeti uravnotežen proračun in ne sme izdajati obveznic. Že ustanovna šesterica držav se je strinjala, da mora imeti Evropska gospodarska skupnost tudi lastna finančna sredstva, ki bi jih pridobili z dohodki od carin ter kasneje od obdavčitve uvoza kmetijskih izdelkov v okviru Skupne kmetijske politike.

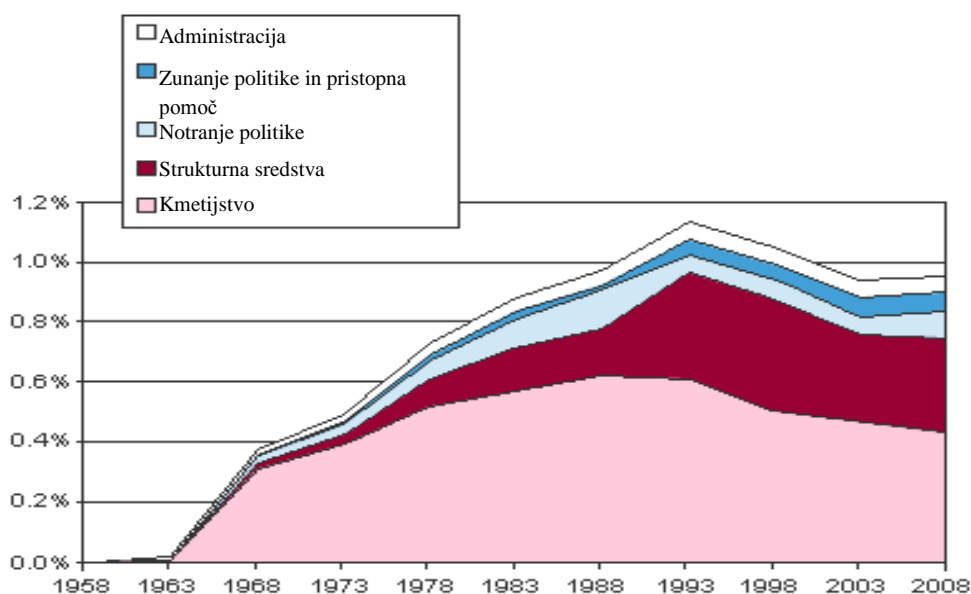
Leta 1987 je bil sprejet t.i. Delorsov sporazum, po katerem vsaka država prispeva fiksno (a zelo majhen) delež svojega BDP-ja ter fiksni delež prihodkov iz naslova DDV (Neil, 2007, str. 3).

Slika 1: Prihodki evropskega proračuna v letih 1958–2008 (v % BND EU)

Vir: Place du Luxembourg, *Evaluating the Criticisms against the EU*, 2010.

Slika 2: Odhodki evropskega proračuna v letih 1958–2008 (v % BND EU)

Vir: Place du Luxembourg, *Evaluating the Criticisms against the EU*, 2010.

Za obdobje 2014–2020 je evropska finančna perspektiva omejena na odstotek bruto nacionalnega dohodka vseh držav članic (za primerjavo celoten Marshallov načrt je predstavljal 2 % ameriškega BDP-ja), pri čemer odhodki ne smejo biti višji od 1,03 % bruto nacionalnega dohodka (v nadaljevanju BND) vseh držav članic (Evropska komisija, 2014a, str. 7).

Za evropski proračun je značilno pomanjkanje politične volje (zlasti Francije in Poljske) za temeljito reformo kmetijske in strukturne politike ter s tem povezanih izdatkov. Izračun britanskega rabata oz. popravka za Združeno kraljestvo³ je izjemno zapleten, odvisen pa je od več dejavnikov tako iz naslova DDV kot tudi britanskih plačil (za skupne izdatke ipd.).

3 VLOGA ZDRUŽENEGA KRALJESTVA V EVROPSKIH INTEGRACIJAH

Združeno kraljestvo in kontinentalna Evropa sta si (bili) zgodovinsko in politično zelo različni. Status kolonialne velesile, ki ga je Velika Britanija izgubila po drugi svetovni vojni, gospodarske težave, prenos geostrateške prevlade na stran ZDA ter razvijajoči se gospodarski potencial azijskih in južnoameriških držav, so pregovorno zadržano Združeno kraljestvo vse bolj potiskale v poglobitev gospodarskega sodelovanja z Evropo. Obnovljena moč britanskega gospodarstva, težave nekaterih držav članic evrosistema ter politična kriza Evropske unije v povezavi z razraščanjem evroskepticizma in fašizacije (vzhodno) evropskih držav pa so v Veliki Britaniji okrepili občutke opeharjenosti in vsiljenega omejevanja britanske konkurenčnosti. V tem poglavju se osredotočam na zgodovinski pregled britansko-evropskih odnosov.

3.1 Povojna obnova in prvi poskusi vključitve v evropske integracije

Velika Britanija je v evropske integracije že od samih začetkov v 50. letih prejšnjega stoletja vstopala z določenim odporom. Kot ena izmed zmagovalk v drugi svetovni vojni je nase gledala kot na evropsko velesilo, Evropa pa ni bila nikoli sprejeta kot izbira, ki bi jo Velika Britanija želela, pač pa zgolj kot preživitvena nuja. Z britanskega stališča je bila ideja nadnacionalnosti in z njo povezanega gospodarskega integriranja bolj idealistični koncept kot realna možnost, ki bo zagotovo neslavno propadla (Geddes, 2013, str. 45). V tem smislu je še vedno prevladujoče gledišče, da evropska povezava obstaja, da služi britanskim interesom, ne pa da služi kot sredstvo za razvoj celotne Evrope (Oliver, 2013, str. 7).

Evropa se je po koncu vojne soočala z veliko strukturno težavo: do leta 1914 je zahodna Evropa izkazovala znatne neto presežke pri svojih čezoceanskih investicijah, zlasti je to veljalo za Veliko Britanijo, Nizozemsko in Belgijo, ki so s temi presežki pokrivalo svoje trgovinske primanjkljaje. Vse to se je seveda po koncu druge svetovne vojne močno spremenilo. Nastala je t.i. dolarska vrzel, prav tako pa druge rešitve kot sprejeti finančno pomoč ameriških davkoplačevalcev, ki bi financirali uvoz krvavo potrebnega blaga, ni bilo. Leta 1948 je bil tako sprejet Marshallov načrt pomoči (angl. *European Recovery Programme – ERP*), razdelitev in upravljanje s to začasno pomočjo pa je bilo zaupano OEEC, ki je bila predhodnica današnje OECD in katere članice so bile samo države

---

³ Popoln obrazec izračuna s potrebnimi pojasnili je v Prilogi 4.

prejemnice, ZDA pa ne. Višina pomoči je bila sprva določena pri 23 milijardah dolarjev, pri čemer je bil s strani ZDA, ki so si močno prizadevala za liberalizacijo svetovne trgovine, dan pogoj, da mora biti vsaj polovica pomoči dobavljena z ameriškimi ladjami, kar pa seveda ni ustrezalo Britancem, ki so bili v tem segmentu konkurenčnejši. Na koncu je skupni znesek pomoči znašal 13 milijard dolarje, od tega je Združeno kraljestvo dobilo kar 25 % in je bilo največji prejemnik. Dolgoročni programi obnove gospodarstev v letih 1948–52, ki so jih morale pripraviti članice OEEC, so se z vidika investicij izkazali za neuspešne, saj je Evropa v 50. letih preveč investirala v železarstvo in tekstilno industrijo ter s tem ustvarila presežne kapacitete, ki jih je dušila še porajajoča se azijska konkurenca. Druga pomembna naloga OEEC je bila vzpostavitev konvertibilnosti evropskih valut v dolarje (Damsgaard Hansen, 2001, str. 288).

Povojna britanska laburistična vlada, ki je presenetljivo premagala medvojnega predsednika vlade Winstona Churchilla (na njegovo sopobudo je v Haagu maja 1948 prišlo do konference za vzpostavitev ekonomskega, kulturnega in političnega sodelovanja v obliki novega vseevropskega organa Sveta Evrope), je sprva želela v Nemčiji izvesti nacionalizacijo pomembnih industrijskih panog, vključno z jeklarsko industrijo, a je bila na pritisk Američanov prisiljena kmalu spremeniti svoje mnenje, saj si ni mogla privoščiti stroškov vzdrževanja okupacijskih con v Nemčiji in je zato v zameno te stroške raje prepustila Američanom (Damsgaard Hansen, 2001, str. 278). V splošnem so bile povojne vlade Združenega kraljestva do prvih pobud ekonomskega povezovanja sprva ambivalentne, zlasti zaradi močnih zgodovinskih povezav Velike Britanije z državami britanske skupnosti narodov (Commonwealth). Strategija ohranjanja preferenčnih trgovinskih sporazumov med Veliko Britanijo in nekdanjimi kolonijami, pri čemer je bil funt nezamenljiv za zlato in dolarje, je tako ostala nespremenjena do konca trajanja valutnega območja funta (Neil, 2007, str. 269).

Velika Britanija neposredno po koncu druge svetovne vojne tako ni mogla igrati enakovredne vloge Združenim državam. Zlasti dva dejavnika sta za naslednja tri desetletja zakoličila razvoj Velike Britanije (Neil, 2007, str. 257):

1. financiranje vojne je Veliki Britaniji nakopalo velikanske dolgove denominirane v funtih, ki jih je Združeno kraljestvo dolgovalo svojim trgovinskim partnericam v valutnem območju funta. S tem denarjem je Velika Britanija vzdrževala svojo vojaško prisotnost po svetu in zagotavljala ključne surovine za vodenje vojne v Evropi. Združeno kraljestvo je tako potrebovalo več uvoza iz dolarskega valutnega območja kot pa iz valutnega območja funta, kar je pomenilo, da so izvozniki v valutnem območju funta svoje dohodke denominirane v funtih zamenjevali za dolarje, s katerimi so plačevali uvoženo blago iz ZDA. Britanske oblasti so tako postale obsedene s politiko deviznega tečaja in zagotavljanjem deviznih rezerv, blokirana dobroimetja v funtih pa so bila v celoti odpravljena šele leta 1979, ko je bil to eden izmed pogojev za posojilo mednarodnega denarnega sklada;

2. obljuba dana v času najhujše vojne stiske, da bodo britanski delavci svoje neizplačane dohodke prejeli po koncu vojne, je laburistom pomagala k zmagi na prvih povojnih volitvah in s tem pomenila implementacijo njihovega programa izgradnje socialne države, osnovanega na socialnem zavarovanju poimenovanem kar »od zibelke do groba« in nacionalizaciji ključnih gospodarskih panog, s čimer bi zagotovili, da ne bi prišlo do masovnih odpuščanj, kot se je to zgodilo po prvi svetovni vojni.

S tem ko je Velika Britanija popustila indijskim nacionalistom in Indiji omogočila razglasitev samostojnosti, pri čemer je obdržala gospodarske vezi, ki so državi povezovali več kot dve stoletji, je zmanjšala vojaške izdatke in povečala možnosti za obnovitev britanskega presežka v čezmorski trgovini. Ključ za uspeh te strategije je bila ohranitev nekonvertibilnosti dolga, denominiranega v funtih, ki ga je kolonialna uprava generirala med vojno. Postopno poplačilo teh dolgov bi bilo možno v primeru britanskega trgovinskega presežka ne samo z Indijo temveč s celotnim valutnim območjem funta, ki je vključevalo tudi Avstralijo, Novo Zelandijo, Južno Afriko, Malezijo, Egipt in preostale britanske kolonije). Strategija bi lahko delovala samo, če bi se omejil dostop britanskih potrošnikov do zelo zaželenih ameriških izdelkov, najučinkovitejši ukrep pa je bil ta, da so dobroimetja oz. dolgovi denominirani v funtih ostali nezamenljivi, razen v primeru določenih transakcij z Združenimi državami Amerike (Neil, 2007, str. 268).

Tabela 2: Funtna dobroimetja po državah v obdobju 1945–50 (v milijonih funtov)

Države	1945	1946	1947	1948	1950
Avstralija, Nova Zelandija, Južna Afrika	305	266	255	379	491
Indija, Pakistan, Cejlon	1.358	1.314	1.218	957	790
Karibi	54	58	54	57	58
Afriške kolonije	205	217	2.536	314	346
Srednji vzhod	-	1	1	8	8
Daljni vzhod	142	193	198	195	201
Drugo	284	286	260	255	282
SKUPAJ	2.348	2.335	2.239	2.165	2.176

Vir: C.R. Schenk, Britain and the sterling area, 1994, str. 19.

Britanski funt je bil septembra 1949 (skupaj z drugimi valutami) v primerjavi z dolarjem devalviran za 30 %. Ta (preveč) drastičen ukrep je bil potreben za prebroditev naraščajočih težav z dolarsko vrzeljo. Od leta 1950 dalje je bila vzpostavljena tudi konvertibilnost med valutami držav članic OEEC, ohranjene pa so bile omejitve glede zamenljivosti za dolarje, kar je pomenilo sistematično diskriminacijo ameriškega izvoza v zahodno Evropo. Do konca petdesetih let je bila dolarska vrzel, zaradi povečane konkurenčnosti tako britanskega kot tudi evropskega gospodarstva, odpravljena, kar pa je pomenilo tudi, da nadaljevanje omejitev glede konvertibilnosti v dolarje ni bilo več vzdržno in da je ameriški dolar končno

postal zamenljiv za druge evropske valute (Damsgaard Hansen, 2001, str. 288). Britanska »strategija funta« se je končala s sueško krizo leta 1956.

3.1.1 Socialna reforma in nacionalizacija

Britanska zakonodaja na področju socialne varnosti je bila že od svojih začetkov mešanica zavarovanja za zaposlene, ki se je financiralo s prispevki, in socialne varnosti, ki se je financirala z davki (Damsgaard Hansen, 2001, str. 293). William Beveridge je med drugo svetovno vojno izdelal poročilo, ki je postalo temelj britanske povojne socialne reforme. Poročilo je vključevalo javni zdravstveni sistem, do katerega bi bolniki dostopali na podlagi potreb in ne na podlagi zmožnosti za plačilo, javni izobraževalni sistem ter nadomestila za primer brezposelnosti, upokojitve in smrti. Javni zdravstveni sistem je v obdobju vlade laburistov predstavljal javnofinančne odhodke, ki pa so jih daleč prekašale kmetijske in prehranske subvencije, ki so se nadaljevale še iz časa vojne in so bile tudi sestavni del »strategije funta«, saj so pomagale zmanjševati uvoz hrane in s tem pritisk na plačilno bilanco (Neil, 2007, str. 270). Osnovno načelo socialne reforme je bilo, da bi bili upravičenci do koristi v obliki plačil in storitev do le-teh upravičeni ne glede na premoženjski status. Zdravstvena reforma je bila osnovana na premisi, da je oskrba na primarni ravni (družinski zdravniki in zobozdravniki) ter sekundarni ravni (bolnišnično zdravljenje) brezplačna. Udeležba pri tej novi zdravstveni shemi je bila sicer prostovoljna, vendar pa so bili pogoji tako ugodni, da se ji je v roku enega leta pridružilo kar 95 % Britancev (Damsgaard Hansen, 2001, str. 294).

Britansko nacionalizacijo po drugi svetovni vojni, ki je tvorila del obsežnega programa povojne obnove, je, za razliko od zahodne Evrope, moč razumeti v ideološkem kontekstu. V nasprotju s socialno in zdravstveno reformo, ki sta imeli široko podporo tako med prebivalci kot tudi v parlamentu je bil predlagani program nacionalizacije ključnih (in obenem kapitalsko intenzivnih) panog s strani parlamenta ob bučnih razpravah potrjen le za las. Seveda so obstajali tudi bolj ali manj utemeljeni razlogi za nacionalizacijo oz. učinkovitejše planiranje, zlasti rudarska industrija oz. njena infrastruktura in oprema sta bili zastareli in potrebni temeljite prenove ter s tem obsežnih investicij, enako pa je veljalo tudi za transportni sektor, vključno z železnicami, cestami in letališči. Zanimiv pa je razlog za nacionalizacijo angleške centralne banke, ki je bila nacionalizirana leta 1946, saj naj bi to zahtevala nova aktivna politika upravljanja s poslovnimi cikli. Nacionalizacija panog (proizvodnja in distribucija premoga, plina in elektrike je bila nacionalizirana leta 1948, železniški in rečni promet, telekomunikacije, civilno letalstvo in jeklarska industrija pa leta 1951) je zmanjšala davčno osnovo za davčne dohodke, obenem pa so zaveze iz naslova socialnega zavarovanja povečale mirnodobne odhodke (Damsgaard Hansen, 2001, str. 294). Po izvedbi programa nacionalizacije laburisti v nasprotju s Francijo, ki je pospešeno spreminjala strukturo gospodarstva, niso imeli nobenega načrta razvoja nacionaliziranih sektorjev, glavna skrb je bila zaposlenost in nadzor nad cenami, da se prepreči inflacija (Neil, 2007, str. 271).

3.1.2 Gospodarske težave in EFTA

Ko se je Velika Britanija na vztrajanje Američanov pridružila Evropski plačilni uniji, se je bila prisiljena odreči svoji mreži bilateralnih trgovinskih sporazumov s posameznimi evropskimi državami, ki so predvidevali, da bodo trgovinski primanjkljaji do določene mere financirani s funti. Šele ko je Združeno kraljestvo de facto postalo bankir za celotno valutno območje funta in njegovo trgovanje z drugimi evropskimi državami je bilo zadovoljno z njegovo ureditvijo. Britanska obsesija z ohranjanjem preferenčnih trgovinskih sporazumov znotraj valutnega območja funta je pomenila vztrajno nasprotovanje načrtom ZDA za liberalizacijo trgovine in ponovno uveljavitev multilateralnih dogovorov za odpravo finančnih neravnovesij. Obenem je pomenila tudi odpor zoper evropske iniciative za reševanje težav s primanjkljajem dolarjev. Nemčija in Francija sta povzeli Schumannov načrt, brez da bi sploh pomislili na možnost britanskega sodelovanja. Velika Britanija je bila resnici na ljubo formalno sicer povabljena k včlanitvi (za odgovor je imela na voljo samo 24 ur), vendar je to možnost zavrnila, saj je bila v tistem času največja zahodnoevropska proizvajalka premoga, obenem pa se je laburistična vlada bala, da bi vstop lahko pomenil konec nacionalizacije industrije ter resno ogrozil njene čezmorske ekonomske in politične interese v času, ko je začel imperij pokati po šivih (Neil, 2007, str. 270). Že v okviru OEEC je prišlo do ločenih mnenj glede narave organizacije, pri čemer je Velika Britanija skupaj s skandinavskimi državami zastopala stališče, da bi bilo potrebno ubrati medvladni pristop k sodelovanju in tako zaščititi posamezne članice pred sprejemanjem vsiljenih odločitev, s katerimi se posamezna država članica ne bi strinjala. Velika Britanija je bila tako z nižjimi uradniki prisotna na konferenci v Messini ter v začetni fazi strokovnega sveta konference ministrov, ki je kasneje izdelal t.i. Spaakovo poročilo, a se je iz pogajanj kmalu umaknila, saj se ni strinjala s (po njenem mnenju prevelikim) obsegom in naravo sodelovanja (Damsgaard Hansen, 2001).

Poglavitno vprašanje, ki je bilo takrat na dnevnem redu britanskih politikov, je bilo, ali bi bila za Združeno kraljestvo pridružitvev evropski carinski uniji smiselna, glede na dejstvo, da je bilo takrat mednarodno okolje vse bolj naklonjeno prosti trgovini, sploh v luči relativno visoke zunanje carinske stopnje, ki bi jo bila Velika Britanija prisiljena sprejeti v odnosu do tretjih držav. Če bi se Združeno kraljestvo odločilo za vstop v Evropsko gospodarsko skupnost, bi zlasti prehranski izdelki in surovine iz držav britanske skupnosti narodov tako postali dražji. Združeno kraljestvo se je tako zavzemalo za širše evropsko prostotrgovinsko območje, ki bi zajemalo tudi obstoječo Evropsko gospodarsko skupnost z namenom promoviranje in širjenja trgovine. Ker dogovor v okviru Spaakove komisije ni bil mogoč, se je Velika Britanija obrnila na ostale evropske države in skupaj z Avstrijo, Dansko, Norveško, Portugalsko, Švedsko in Švico leta 1960 ustanovila integracijo EFTA.

V 50. in 60. letih se je odnos britanskih vlad do evropske skupnosti začel spreminjati. Mednarodne obveznosti, ki jih je imelo Združeno kraljestvo še iz časa druge svetovne vojne, so se začele zmanjševati, koristi trgovine znotraj članic EFTA so bile omejene in Velika Britanija je vse manj trgovala z državami britanske skupnosti narodov in vse več z

državami Evropske gospodarske skupnosti, ki so rasle hitreje od Velike Britanije. V šestdesetih letih sta tako konservativna vlada pod vodstvom Harolda Macmillana kot tudi laburistična vlada Harolda Wilsona poskušala Veliko Britanijo približati Evropski gospodarski skupnosti, saj sta v njej videli del rešitve za pešajoče britansko gospodarstvo in za doseganje višje in bolj trajnostne gospodarske rasti. Britanska gospodarska rast je namreč dosegala komajda polovico rasti držav Evropske skupnosti, ki so uspele na podlagi ugodnih gospodarskih gibanj znižati oz. odpraviti interne carinske dajatve dve leti pred načrtovanim rokom, kar je posledično pomenilo pritisk na države članice EFTA, da ta proces pospešijo. Ambiciozna socialna reforma in britanska vloga pri zmagi v drugi svetovni vojni sta Britance v prvih povojnih letih premamili v precenjevanje kondicije britanskega gospodarstva, relativno velika moč sindikatov in njihovo nasprotovanje ukrepom za racionalizacijo proizvodnje ter težave britanskih podjetij pri prilagajanju njihovih izdelkov trgu (zlasti v primerjavi z ameriško konkurenco) so razlogi za zgodovinsko gledano sicer visoke britanske stopnje rasti, ki pa so bile močno pod stopnjami nekaterih drugih evropskih držav (Damsgaard Hansen, 2001).

Tabela 3: Povprečna letna gospodarska rast za izbrane države v letih 1951–73 (v %)

Država	1951–59	1960–69	1970–73
Združeno kraljestvo	2,4	3,0	3,8
Nemčija	8,2	4,8	4,2
Francija	4,4	6,0	5,7
Italija	4,8	6,0	6,3
ZDA	3,7	4,4	3,8

Vir: Povzeto in prirejeno po R. C. Feenstra, R. Inklaar & M. P. Timmer, The Next Generation of the Penn World Table, 2015.

Tabela 4: Povprečna letna stopnja inflacije za izbrane države v letih 1951–73 (v %)

Država	1956–59	1960–69	1970–73
Združeno kraljestvo	2,38	3,67	8,79
Nemčija	1,86	2,36	5,94
Francija	6,70	3,92	6,59
Italija	1,85	3,37	7,48
ZDA	2,35	2,53	5,24

Vir: Povzeto in prirejeno po Historic inflation, CPI inflation year pages, 2016.

Medtem ko sta Zahodna Nemčija in Italija v petdesetih letih naglo okrevali, sta Belgija in Francija gospodarsko zaostajali, tako da ni bilo povsem jasno, kako uspešna je britanska strategija. Šele v šestdesetih letih je postalo očitno, da britanski pristop ni bil najboljši, saj so članice Evropske gospodarske skupnosti še naprej izkazovale relativno visoke in stabilne stopnje gospodarske rasti, medtem ko je britanska rast opešala (Neil, 2007, str. 258). Ko so se konservativci leta 1951 znova zavihтели na oblast, so nemudoma začeli z

denacionalizacijo nacionaliziranih gospodarskih panog, vendar so jih laburisti leta 1967, ko so zmagali na volitvah, ponovno nacionalizirali.

Bogatejše članice Evropske unije so v obdobju neposredno po koncu druge svetovne vojne relativno hitro konvergirale k meji proizvodnih možnosti in so tam tudi ostale. Obenem se je razpršenost v produktivnosti po posameznih državah članicah močno zmanjšala. Spomladi 1957 je Velika Britanija v okviru OEEC ustanovila komite za preučitev možnosti sklenitve prostotrgovinskega sporazuma s carinsko unijo na vseevropski ravni (članice EGS bi bile torej prav tako udeležene. Država je namreč lahko istočasno članica prostotrgovinskega območja in carinske unije, lahko celo sodeluje v dveh prostotrgovinskih sporazumih hkrati, ne more pa biti istočasno članica dveh carinskih unij, saj ne more imeti dveh različnih carinskih stopenj), pri čemer bi bili iz sporazuma izvzeti kmetijski proizvodi, Velika Britanija pa bi smela obdržati preferenčne sporazume z državami Commonwealtha (kar bi ji zagotavljalo nakupe kmetijskih proizvodov po nižjih, svetovnih cenah). Britanski predlog je bil v očeh držav EGS povsem nesprejemljiv in viden kot poskus sabotaže novonastajajoče carinske unije. Združeno kraljestvo je namreč hotelo najboljše iz dveh svetov: poseben čezmorski sistem in evropski sistem, prilagojen britanskim interesom. Tako bi britanski industrijski proizvodi imeli dostop do trgov zahodne Evrope, kmetijski proizvodi zahodnoevropskih držav pa ne bi imeli podobno prostega dostopa do britanskega trga. Če bi se britanska zamisel uresničila, bi to najverjetneje pomenil propad projekta globljega povezovanja Evrope. V tem oziru je položaj de Gaulla v Franciji zagotavljal podporo federalnemu tipu integriranja, kot ga je zagovarjala Komisija, in ki je bil v tistem času v nasprotju s francoskimi interesi (Damsgaard Hansen, 2001, str. 393). Združeno kraljestvo je kot pobudnik ustanovitve EFTA želelo razširiti trg za svoje proizvode, ki je vključeval tradicionalne britanske trgovinske partnerice (Irsko, Portugalsko, Dansko, Norveško in Švedsko) ter Švico in Avstrijo. Ohlapna zveza držav (tri države so bile nevtralne, štiri pa članice NATA) ni imela nobenih želja po politični integraciji, ki bi temeljila na ekonomskem sodelovanju (Neil, 2007, str. 275). EFTA, ki je nastala po propadu pogajanj, je bila dokaj nenavadna tvorba. Iz sporazuma so bili izvzeti kmetijski proizvodi in ribištvo, kar pomeni, da je bil sporazum omejen na industrijske proizvode, nobenih določil glede prostega pretoka kapitala in dela ni bilo v njem, države članice so bile razpršene po celotnem kontinentu, z izjemo Portugalske so imele precej tesnejše vezi z enotnim trgom, kot pa z drugimi državami članicami EFTE, Velika Britanija, Danska, Norveška in Portugalska so bile članice NATA, Portugalska je bila diktatura, skupno število prebivalcev pa je bilo z 89 milijoni skoraj pol manjše od prebivalstva članic Evropske gospodarske skupnosti. Julija 1960 se je začela odprava carinskih dajatev med državami članicami EFTA, samo 8 mesecev kasneje pa je Združeno kraljestvo resno preučevalo možnost prošnje za vstop v EGS. Glavni razlogi so bili (Damsgaard Hansen, 2001, str. 410):

- januarja 1961 je bil za ameriškega predsednika izvoljen John F. Kennedy. ZDA so ugotovile, da v primeru sovjetskega (nejedrskega) napada same ne bi mogle ubraniti Zahodne Evrope, obenem pa so bile prisiljene sprostiti svoje ekonomske in vojaške

kapacitete, ki so bile vezane v Evropi. Zahodna Evropa bi morala tako okrepiti svoja gospodarstva in povečati sredstva namenjena obrambi;

- gospodarsko je Združeno kraljestvo čedalje bolj zaostajalo za gospodarstvi Evropske skupnosti;
- relativna pomembnost držav Commonwealtha za britanske izvoznike se je zmanjševala. Prav tako je bilo gospodarsko območje EFTA premajhno, britanski izvoz v Evropo pa je prvič presegel izvoz v države Britanske skupnosti narodov;
- na obzorju so že nastajali prvi obrisi skupne kmetijske politike, ki za Veliko Britanijo niso bili posebno ugodni, zato bi si Združeno kraljestvo z vstopom v povezavo zagotovilo vsaj nekaj vpliva na končno obliko skupne kmetijske politike.

Visoke stopnje rasti torej niso imele velike vloge pri začetkih evropskega integriranja v obdobju 1950–57, ohranjanje visokih stopenj rasti pa je nedvomno imelo pomemben vpliv na poglobljanje integracije. Stopnje gospodarske rasti v Veliki Britaniji v obdobju 1950–73 so bile veliko nižje, kar je deloma moč pojasniti z nižjo rastjo celotne faktorske produktivnosti, katere rast je znašala med eno tretjino in polovico rasti francoske oz. nemške. Junija 1958 se je na položaj francoskega predsednika vrnil de Gaulle, ki ni imel nobenega zaupanja v ameriško in britansko pripravljenostjo, da branita Zahodno Evropo pred Sovjeti in močnimi komunističnimi partijami v Franciji in Italiji. Da bi zadržal francoski vpliv, je želel Veliko Britanijo čim bolj potisniti na stranski tir, prav tako pa naj bi evropsko povezovanje imelo medvladno naravo, nikakor pa ne bi smelo prerasti v nadnacionalno povezavo (Damsgaard Hansen, 2001, str. 390).

Čeprav je bila skupna zunanja carina za britanske izdelke zaradi pogajanj v okviru GATT-a znižana, je še vedno obstajala cenovna vrzel med evropskimi in britanskimi izdelki ter mejna kontrola, kar je škodilo britanskim podjetjem. Tako je Združeno kraljestvo avgusta leta 1963 vložilo zapoznelo prošnjo za članstvo v Evropski gospodarski skupnosti z namenom, da skupaj z Evropsko skupnostjo najde ustrezno rešitev za njene prihodnje odnose z državami Commonwealtha, da ima možnost vplivanja na določila bodoče skupne kmetijske politike in da ohrani obstoječe prostotrgovinske sporazume z državami članicami EFTA. Težave iz naslova Skupne kmetijske politike ni predstavljalo britansko kmetijstvo kot tako, pač pa makroekonomske težave. Skupna kmetijska politika, zgrajena na visokih zagotovljenih cenah, bi za Združeno kraljestvo pomenila občutno povečanje stroškov uvoza hrane v obdobju, ko je imela Velika Britanija neprestane težave s plačilnobilančnimi neravnovesji, prav tako pa bi višje cene hrane udarile po žepu britansko prebivalstvo, ki bi zato nasprotovalo članstvu (Damsgaard Hansen, 2001, str. 415). Dilemo je razrešil francoski ne britanskemu vstopu. De Gaulle si je Evropo namreč predstavljal kot protiutež ZDA in Sovjetski zvezi ter želel voditi močno Evropo brez vmešavanja Britancev, ki jih je bolj kot evropski projekt zanimalo ohranjanje »posebne vezi« z ZDA (Hull, 2014, str. 9).

Poskus včlanitve iz leta 1963 se za Združeno kraljestvo verjetno ne bi končal nič uspešneje, četudi bi bili Britanci bolj pripravljeni na popuščanje. Podobno se je zgodilo tudi leta 1967, ko je Velika Britanija ponovila svojo prošnjo za članstvo ravno v obdobju, ko se je

britansko gospodarstvo ubadalo z velikimi težavami, novembra 1967 je bil funt devalviran za 16,7 %, kar je omogočilo de Gaulleu, da je britansko prošnjo zavrnil kot neprimerno (Damsgaard Hansen, 2001, str. 417).

Impresiven in očiten francoski uspeh pri hitri industrializaciji države je spodbudil konservativno vlado, da z ustanovitvijo Nacionalnega sveta za gospodarski razvoj leta 1962 poskuša oblikovati svojo različico ekonomskega planiranja, ki pa zaradi pomanjkanja sredstev ni bil sposoben uveljavljanja svojih lastnih priporočil za povečanje gospodarske rasti. Prvi načrt iz leta 1963 je predvideval 4-odstotno stopnjo rasti v naslednjih treh letih, že leta 1964 pa je bil sprejet deflacijski proračun. Težnje po bolj rigidni dohodkovni politiki so poskušale zadržati rast plač z omejitvijo, da dohodki, ki ne izhajajo iz plač, ne bi rasli hitreje kot plače, s čimer bi delež plač v narodnem dohodku lahko ostal na enaki ravni. Leta 1964 je na oblast prišla Laburistična stranka pod vodstvom Harolda Wilsona. Nova vlada je bila odločena, da bo iz ekonomskega planiranja po vzoru gaulistične Francije naredila zgodbo o uspehu. Na podlagi višjih stopenj rasti je omogočila dvig realnih plač ter si s tem naredila medvedjo uslugo, saj je nezaposlenost, ko so se stopnje rasti umirile, ponovno močno narasla (Neil, 2007, str. 276). Res je, da so bile relativno visoke stopnje investiranja pospremljene z uspešnimi socialnimi pogodbami, ki so v zameno za višje stopnje investiranja podjetij deloma uspele zadržati apetite po višjih plačah zaposlenih. Ti ukrepi so zagotavljali ustrezne institucije za nadzor nad kapitalom in centralizirano pogajanje glede plač, kar je obenem varovalo podjetja, ki so relativno veliko investirala, pred učinkom zastojkarstva s strani zaposlenih. Država je zagotavljala potrebno kredibilnost, da delavci ne bodo kršili dogovora in z zahtevami po višji socialni blaginji ogrožali pridobitve sporazuma. Ključno pri vzdrževanju relativno visokega ravnotežja pri visokih investicijah in zmernih plačah je bila pripravljenost obeh strani, da se v korist večje potrošnje v prihodnosti odrečeta delu potrošnje v sedanosti. Prav močni in decentralizirani sindikati pa so bili glavni razlog, da sta Velika Britanija in Irska rasli počasneje od svojih evropskih sosed. Združeno kraljestvo sicer ne bi moglo rasti tako hitro kot Italija ali Španija, vseeno pa bi ob drugačnih pogojih lahko doseglo rast Danske ali Švedske (Crafts & Toniolo, 2008, str. 10).

Januarja leta 1966 je bil sprejet t.i. luksemburški kompromis, ki je predvideval, da se določene zadeve »v izjemno pomembnih primerih za posamezno državo članico« ne dá na glasovanje, če vse države članice niso pripravljene spoštovati končne odločitve. Francija si je pri tem vzela pravico, da odloča, kdaj je zadeva, »dovolj« pomembna. Prav Združeno kraljestvo se je v sporu, ki je zadeval skupno kmetijsko politiko, sklicevalo na to določilo, vendar je takrat Francija presodila, da »zadeva ni tako pomembna za Veliko Britanijo!«. Leta 1967 je bila britanska vlada pod pritiskom Mednarodnega denarnega sklada prisiljena ponovno devalvirati funt, čemur je nato sledila še restriktivna monetarna politika in padeč stopnje rasti. Med letoma 1969 in 1972 je britanska stopnja rasti znašala 2,1 %, medtem ko je povprečje za države OECD znašalo 4,9 % (Damsgaard Hansen, 2001, str. 333).

Eden izmed načinov za nadomestitev vse manj pomembne vloge funta kot rezervne valute za tuje centralne banke je bil razvoj evrodolarskega trga v Londonu, kar je pomagalo pri obnovitvi vodilne vloge londonskih bankirjev na področju financ in mednarodne trgovine, četudi se je večina trgovine po svetu odvijala v dolarjih. Evrodolarji so bili depoziti dolarjev, ki so jih v Londonu deponirale banke izven ZDA in so bili vodeni v dolarjih. Prednost za vlagatelje je bila, da so bili ti računi neobremenjeni z omejitvami (glede obrestnih mer in glede davkov na dohodek od obresti), ki sta jih nalagala ameriška vlada in ameriška bančna praksa. Evrodolarski trg se je v Londonu hitro razvijal po letu 1964. Naloga tako laburistične vlade iz leta 1967 kot tudi konservativne leta 1971 je bila odprtje trga EGS za britanske izdelke, obenem pa britanske sindikate in management britanskih podjetij podvreči evropski konkurenci (Neil, 2007, str. 278).

Tabela 5: Povprečna letna rast stoga kapitala za izbrane države v letih 1951–73 (v %)

Država	1951–59	1960–69	1970–73
Združeno kraljestvo	2,52	3,84	3,33
Nemčija	6,81	6,79	5,67
Francija	4,39	6,45	6,62
Italija	5,40	6,26	6,33
ZDA	4,05	4,04	3,71

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Tabela 6: Povprečna letna rast celotne factorske produktivnosti v letih 1951–73 (v %)

Država	1951–59	1960–69	1970–73
Združeno kraljestvo	1,01	0,61	1,96
Nemčija	4,14	2,68	1,76
Francija	2,83	3,23	1,82
Italija	1,59	3,32	1,36
ZDA	1,11	1,04	0,75

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Po koncu vojne je med Britanci torej prevladoval občutek, da bi bil pristop znak slabosti in dokaz za izgubo statusa velesile. Posledice za izvorno šesterico so bile veliko manjše od posledic izključenosti za Veliko Britanijo. Sueška kriza leta 1956 je vnesla precej trenj v »posebno zvezo« z ZDA. Leta 1960 je bil celotni output Združenega kraljestva že manjši od zahodnonemškega, leta 1970 manjši od francoskega, leta 1979 pa celo manjši od italijanskega. Relativno zmanjšanje je bilo še bolj dramatično ob upoštevanju števila prebivalcev, saj je britansko prebivalstvo raslo hitreje. Še leta 1960 je bil britanski BDP per capita praktično enak kot zahodnonemški, leta 1966 je bil že manjši od francoskega, leta 1977 pa manjši od italijanskega na četrtem mestu pa je ostal vse do razpada EMS leta 1992. Sprva je bilo za porazne rezultate okrivljeno relativno nizko razmerje med investicijami in celotnim outputom, vendar pa je bila glavni vzrok nizka produktivnost investicij, ki so

večinoma prihajale iz državnega vira (investicije v stanovanjsko gradnjo ter investicije v nacionalizirane sektorje gospodarstva). Glavno vodilo je bila ohranitev relativno visoke stopnje zaposlenosti in ne povečanje proizvodne učinkovitosti. Vendar pa so bile tudi v zasebnem sektorju investicije manj produktivne kot v Zahodni Nemčiji ali Franciji. Fragmentirana struktura britanskih sindikatov in sposobnost vsake posamezne sindikalne celice, da ohranja stopnjo zaposlenosti svojih članov z zastarelimi pravili sta onemogočali, da se nova oprema uporablja na najučinkovitejši način. Združeno kraljestvo zaradi odsotnosti intenzivnih vajeniških programov, podprtih s strani vlade in gospodarstva (kot je bilo to v navadi v Zahodni Nemčiji), ni moglo doseči produktivnosti v specializirani maloserijski proizvodnji, ki bi bila konkurenčna nemški ali francoski (Neil, 2007, str. 274).

3.2 Vstop v evropsko gospodarsko skupnost in naftni šoki

Države, ki so si prizadevale za vstop v Evropsko gospodarsko skupnost, so morale pogodbo z EGS sprejeti »v celoti in tako kot je v veljavi«. Ta pogoj je bil v šestdesetih letih zelo težko sprejemljiv tako za Združeno kraljestvo kot tudi za Dansko in Norveško. Razlog za ta pogoj je bila odločenost držav članic povezave, da nove članice ne bodo porušile ravnovesja, ki se je izoblikovalo med državami članicami v preteklosti. Združeno kraljestvo je tako ob vstopu v povezavo zavzelo stališče, da jim je ljubša carinska unija z določenimi privilegiji (angl. *customs union with dressing*), torej oblika sodelovanja z natančno določenimi ekonomskimi področji delovanja (Damsgaard Hansen, 2001, str. 385).

Vendar pa se je britansko pogajalsko izhodišče v vmesnem obdobju poslabšalo; šesterica se je že zedinila glede Skupne kmetijske politike in njenega financiranja (na britansko srečo so bile svetovne cene hrane v tem obdobju relativno visoke). Tako je bila pred Združenim kraljestvom na mizi razgrnjena pogodba, ki jo je morala Velika Britanija sprejeti v celoti in brez pridržkov, vključevala pa je tudi finančne direktive. Na obzorju so se kazale posledice poročila Wernerjevega komiteja o osnutku prihodnje ekonomske in monetarne unije z ustanovitvijo Evropske centralne banke, kar je bilo za Veliko Britanijo nesprejemljivo. Združeno kraljestvo je v okviru Loméške konvencije za svoje nekdanje kolonije uspelo izpogajati podobne ugodnosti, kot so veljale za države članice skupnega trga, (Damsgaard Hansen, 2001, str. 419). Pogajanja za britanski vstop v EGS so bila izjemno dolga, naporna večkrat na robu propada. Združeno kraljestvo se je trmasto oklepalo ugodnosti, ki so izhajale iz valutnega območja funta, Francija pa je bila trdno odločena, da ne bo dopustila sprememb glede načina delovanja, kot se je uveljavil med članicami EGS. Na koncu je prišlo do sklenitve kompromisa, po katerem je EGS omilila pogoje za dodelitev pomoči gospodarsko zaostalim območjem, s čimer je razširila bazo regij upravičenih do pomoči iz naslova nizkega per capita dohodka bodisi zaradi propadajoče industrije bodisi zaradi njenega neobstoja. S tem so propadajoča industrijska območja severne Anglije, zlasti Lancashire, južna Škotska in južni Wales postala upravičena do evropskih sredstev, prav tako pa so tovrstne subvencije zniževale izgubo iz naslova plačil drugim članicam evropske skupnosti za uvoz hrane. Uvoz hrane iz valutnega območja funta ali ZDA je bil sedaj

obremenjen z relativno visoko carinsko stopnjo, uvoz iz drugih držav članic pa je pomenil plačevanje višjih cen za prehranske izdelke. Ker so imele tudi druge države članice svoja zaostala območja, so bili britanski predlogi sprejeti, pri čemer je bila Veliki Britaniji priznana tudi koncesija, da lahko afriške, karibske in pacifiške države z EU še naprej trgujejo pod ugodnejšimi pogoji in s tem omogočijo, da vsaj najrevnejše nekdanje kolonije in države valutnega območja funta uživajo preferenčni dostop do britanskega in evropskega trga. Ker Nova Zelandija ni spadala v krog dohodkovno najrevnejših držav, so zanjo na britansko vztrajanje naredili izjemo oz. podelili 5-letno prehodno obdobje v okviru skupne kmetijske politike, in sicer na področju izvoza masla in jagnjetine (Neil, 2007, str. 279).

Tabela 7: Gospodarska rast za izbrane države v letih 1974–79 (v %)

Država	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Združeno kraljestvo	-1,70	0,70	2,80	2,40	3,40	2,70
Nemčija	0,89	-0,87	4,95	3,35	3,01	4,15
Francija	4,69	-1,12	4,39	3,57	3,89	3,45
Italija	5,50	-2,09	7,13	2,56	3,24	5,96
ZDA	-0,52	-0,20	5,42	4,64	5,63	3,15

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Tabela 8: Stopnja inflacije za izbrane države v letih 1974–79 (v %)

Država	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Združeno kraljestvo	19,14	24,89	15,07	12,14	8,39	17,24
Nemčija	5,72	5,41	3,69	3,41	2,54	5,40
Francija	15,16	9,63	9,86	8,98	9,71	11,79
Italija	24,50	11,24	20,50	14,06	11,60	18,82
ZDA	12,34	6,94	4,86	6,70	9,02	13,29

Vir: Povzeto in prirejeno po Historic inflation, 2016.

Britanski vstop leta 1973 je tako omogočila šele nova francoska vlada pod vodstvom Pompidouja, ki je nasledil vse bolj neprijaznega de Gaulla. Združeno kraljestvo in Irska sta v šestdesetih letih z Evropsko skupnostjo sicer sklenili prostotrgovinski sporazum, ob vstopu pa jima je bilo dodeljeno prehodno obdobje (1973–78) v katerem sta državi morali odpraviti carine pri intrakomunitarni trgovini (Gasiorek et al., 2002, str. 431). Britanska vlada je odločno krenila na pot modernizacije britanskega gospodarstva in v t.i. Beli knjigi leta 1971 v luči impresivne rasti držav članic EGS v 50. in 60. letih ter britanskega gospodarskega zaostajanja tako v produktivnosti dela kot v BDP na prebivalca (ter stagnacijo teh kazalnikov glede na ZDA), izpostavila britansko članstvo v Evropski gospodarski skupnosti kot nujnost. Učinki »ekonomskega dinamizma« naj bi namreč prevladali nad stroški včlanitve v obliki višjih cen uvoza hrane ter fiskalnim obveznostim iz naslova skupne kmetijske politike. Gospodarske teme so bile najpomembnejši del britanskega pridružitvenega sporazuma, veliko manj pa se je Macmillanova vlada posvečala

zdaj tako pomembni temi prenosa nacionalne suverenosti, saj EU kot nadnacionalna tvorba, kakršna je danes, še ni obstajala. Macmillan je bil zaskrbljen nad britansko vlogo v svetu in se obenem bal njene marginalizacije v Evropi. Na britansko nesrečo je bilo svetovno gospodarstvo takrat v recesiji, mnoge države, med njimi tudi Združeno kraljestvo, pa so pestili pretirani plačilnobilančni primanjkljaji, Heathove konservativna vlada je zato v očeh Britancev postala grešni kozel za nakopičene težave, katerih vzrok so Otočani videli prav v članstvu v EGS (Hull, 2014, str. 13).

Velika Britanija je v prvem desetletju svojega članstva sicer igrala manj pomembno vlogo, kot bi to lahko sklepali. Pred vstopom se je britanskim vladam zdelo samoumevno, da bo Združeno kraljestvo skupaj s Francijo in Nemčijo vodilo integracijo, zato je bilo presenečenje nad dominantnostjo nemško-francoske osi še toliko večje (Gowland, Turner & Wright, 2010, str. 85). Ko je Združeno kraljestvo vstopilo v EGS, je bilo najpomembnejše vprašanje, kako bo vstop vplival na britansko plačilno bilanco. Britanske carine za industrijske proizvode, uvožene iz EGS, so bile namreč nekoliko višje od tistih, ki so veljale za britansko blago izvoženo na trge EGS, kar bi pomenilo, da bo britanski uvoz iz EGS narasel bolj kot britanski izvoz v EGS. Britanski izvoz bi zaradi spremenjenih pogojev trgovanja z državami EFTA in britanske skupnosti narodov utrpel še dodatno škodo. Poleg naštetega bi na britansko plačilno bilanco škodljivo vplivala tudi relativno visoka neto vplačila v evropski proračun (Al-Agraa, 2007, str. 167).

Poglavitna značilnost zahodnoevropskih gospodarstev od leta 1973 dalje je bila dotlej nevidena kombinacija inflacije, nezaposlenosti in rasti, ki so jo ekonomisti poimenovali rast brez novih delovnih mest (angl. *jobless growth*). Prioriteta je znova postala stabilnost cen, polna zaposlenost pa se je umaknila novemu pojmu – naravni stopnji brezposelnosti, ki naj bi predstavljala stopnjo zaposlenosti pri stabilnih cenah oz. stopnjah spremembe cen (Damsgaard Hansen, 2001, str. 436).

Tabela 9: Rast stoga kapitala za izbrane države v letih 1974–79 (v %)

Država	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Združeno kraljestvo	2,87	2,56	2,44	2,3	2,43	2,33
Nemčija	4,05	3,44	3,49	3,58	3,65	3,83
Francija	6,08	4,86	4,57	4,10	3,85	3,69
Italija	6,83	5,41	4,98	4,76	4,46	4,59
ZDA	3,42	2,50	2,75	3,23	3,68	3,68

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Britanske stopnje brezposelnosti so bile v šestdesetih letih, gledano iz zgodovinskega vidika, nizke, vendar višje od tistih v vodilnih državah EGS. Ključna razlika je bila v inflaciji, ki je bila za Veliko Britanijo za razliko od Zahodne Nemčije in Francije prava nočna mora in se je še pred prvim naftnim šokom leta 1974 približevala dvomestnim številkam. Po šoku se je brezposelnost podvojila, stopnji rasti BDP-ja sta bili dve leti

zapored negativni, inflacija pa je leta 1975 dosegla rekordnih 27 odstotkov (Neil, 2007, str. 262).

Tabela 10: Rast celotne faktorske produktivnosti v letih 1974–79 (v %)

Država	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Združeno kraljestvo	-3,32	-1,81	2,18	1,19	1,87	0,76
Nemčija	0,17	0,36	3,70	1,61	0,79	1,25
Francija	0,66	-3,46	2,05	1,42	2,08	1,65
Italija	1,40	-4,62	3,83	-0,09	0,65	2,71
ZDA	-3,43	-0,84	1,78	0,69	1,07	-0,35

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Med Veliko Britanijo in Zahodno Nemčijo je v t.i. zlati dobi prišlo do pomembnih razlik v institucijah ter politikah, ki so botrovale temu, da je bila Zahodna Nemčija veliko uspešnejša na področju akumulacije človeškega in fizičnega kapitala. Leta 1973 je bil tako kapital na delovno uro za 35 % nad britanskim, leta 1979 je bilo v Zahodni Nemčiji samo 34,5 % nizko izobraženih delavcev v Veliki Britaniji pa kar 72,8 %. Akumulacija je bila osnovana na korporativnih institucijah, ki so spodbujale strokovno izobraževanje, in nefinančnemu sistemu, ki je spodbujal specifične dolgoročne investicije. Zahodni Nemčiji je uspelo zgraditi sistem panožnih sindikatov, medtem ko je bila sindikalna organiziranost v Veliki Britaniji precej bolj razpršena, kar je podjetjem onemogočalo večanje obsega investiranja, saj je učinek zastojkarstva postal zelo izrazit in je resno ogrožal rast produktivnosti. Prav tako je bila konkurenčnost v Veliki Britaniji šibkejša kot v Nemčiji, delno zaradi počasne liberalizacije zunanje trgovine in deloma zaradi dejstva, da je bila politika povečanja konkurenčnosti zelo nizko na prioriteten seznamu ter povrh vsega še slabo zamišljena. Profitne marže so bile v Veliki Britaniji za razliko od Zahodne Nemčije višje, ekstradobički pa zaradi ločitve med lastništvom in nadzorom (zoper katerega je edino učinkovito zdravilo konkurenca) visoki in trdno zakoreninjeni. Primer Združenega kraljestva kaže, da šibka konkurenca v odsotnosti dominantnega zunanjega delničarja vodi v znatno slabšo produktivnost. Zahodnonemško gospodarstvo se je manj opiralo na delniške družbe, pri katerih so opisane težave najbolj izrazite, obenem pa so imele nemške delniške družbe praviloma vedno delničarja s 25 ali več odstotki delnic, kar je bilo v Veliki Britaniji prej izjema kot pravilo. Izpostaviti je potrebno, da je za ekonomsko uspešnost ključna koncentracija lastništva in ne bančno lastništvo (Crafts & Toniolo, 2008, str. 11).

Vstop Združenega kraljestva v Evropsko unijo je sovpadal s propadom sistema fiksnih deviznih tečajev iz Bretton Woodsa, ki mu je sledila strma rast cen nafte v 70. letih. Sistem iz Bretton Woodsa lahko ocenimo kot relativno uspešnega, saj je med leti 1949 in 1967 omogočal relativno visoko stabilnost deviznih tečajev. Sistem je bil v osnovi izdelan ob predpostavki, da bo le del mednarodnih plačil (npr. plačila za blago in storitve v mednarodni trgovini) liberaliziran, hkrati pa bo mogoče obdržati vladni nadzor nad plačili na kapitalnem računu. Razvoj dogodkov je pokazal, da je bilo to razlikovanje v praksi zelo

težko obvladovati. Dolgoročni kapitalski tokovi so bili kmalu liberalizirani, sledili pa so jim tudi kratkoročni. Težave so obstajale tudi na drugih področjih (Damsgaard Hansen, 2001, str. 323):

- povečanje svetovne trgovine je pomenilo dolgoročno povečanje povpraševanja po mednarodni likvidnosti, pri čemer je ameriški dolar služil kot vodilna valuta za poravnavo terjatev in obveznosti v mednarodni trgovini. ZDA so imele takrat še zlati standard, njihove zlate rezerve se niso povečevale, ZDA pa niso želele povečati cene zlata v dolarjih in s tem dvigniti vrednost dolarja. Tako je prišlo do Triffinove dileme: kako uskladiti neprestano rast povpraševanja po dolarjih drugih držav in istočasno ohranjati vrednosti dolarja;
- povojno obdobje visoke zaposlenosti, rasti plač in cen (čeprav z različnimi stopnjami med državami) je prineslo temeljite spremembe konkurenčnosti med državami ter posledično potrebo po prilagoditvi tečajev in pogoste napade špekulantov;
- ZDA so bile vse od 50. let neto izvoznik kapitala, na začetku 70. let pa se je kapitalskim izdatkom pridružil še primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance (delno zaradi vietnamske vojne);
- pritisk na dolar je okrepil pojav novih močnih valut Nemčije in Japonske, obe državi sta vodili restriktivno monetarno politiko, imeli presežek v trgovinski bilanci in zato nista imeli nobenega razloga za podpiranje krepitve dolarja.

Na začetku 70. let je ameriška vpletenost v vietnamsko vojno in enostranska razveljavitev sistema iz Bretton Woodsa končala posebno finančno vez Velike Britanije in Združenih držav, kar je povzročilo, da so Evropejci postali precej bolj dovzetni za britansko članstvo. Po letu dni britanskega članstva je prišlo do prvega naftnega šoka (naftni embargo Organizacije držav izvoznic nafte (angl. *Organization of Petroleum Exporting Countries*, v nadaljevanju OPEC) leta 1973), ki je zopet izpostavil temeljne razlike v ekonomski strategiji med Združenim kraljestvom in njenimi evropskimi trgovinskimi partnericami. Vse do drugega naftnega šoka so britanske investicije v črpanje nafte v Severnem morju prinesle več težav kot rešitev, saj je morala Velika Britanija sprejeti visoke stroške projekta obenem pa plačevati izjemno visoke cene za uvoženo nafto. Funt je v primerjavi z dolarjem leta 1976 izgubil vrednost, poleg tega pa je Mednarodni denarni sklad kot pogoj za odobritev posojila od Velike Britanije zahteval odmrznitev še zadnjih funtnih dobroimetij iz časa druge svetovne vojne. Inflacija je poskočila še bolj kot v Italiji, nezaposlenost pa je močno zrasla (Neil, 2007, str. 259).

Cena surove nafte je v zadnjih treh mesecih leta 1973 poskočila iz treh dolarjev za sod na skoraj 12 dolarjev. Z iransko revolucijo in drugim naftnim šokom so bile izgube nekoliko nižje (cene so se ustalile pri 30 dolarjih za sod, vendar pa gre večina povišanja na račun kompenzacije za inflacijo po letu 1973), novi izvoznici nafte, Norveška in Velika Britanija (ki se je sicer prva odločila zgraditi potrebno infrastrukturo potrebno za črpanje v Severnem morju), pa sta s krizo celo pridobili. Prvi naftni šok je imel močne kratkoročne učinke na rast, drugi pa močne dolgoročne učinke. Velika Britanija je v obdobju 1973–80 povprečno

rasla za 1,5 % letno, kar za tretjino te rasti pa je bilo zaslužno črpanje nafte (Damsgaard Hansen, 2001, str. 437).

Glede na izkušnje z devalvacijo funta leta 1967 se je Združeno kraljestvo leta 1972 odločilo za drseči devizni tečaj, pri čemer je predvidevalo, da bo funt padel v primerjavi z dolarjem in ostalimi glavnimi evropskimi valutami ter tako stimuliral izvoz. Funt je res padel, vendar se izvoz ni povečal, cene in plače pa so zrasle. To je pomenilo, da je Združeno kraljestvo leta 1973 na skupni trg vstopilo s podobno politiko, kot jo je v enakem obdobju vodila Italija, torej z ohlapno denarno politiko centralne banke, ki je omogočila, da so se nominalne plače povišale enako kot stopnja rasti cen. Težava je bila v tem, da je to v britanskem primeru povzročilo naglo poslabšanje razmer, saj je inflacija hitro preseгла začrtanih 7 % (Neil, 2007, str. 280).

Šoki, ki jih je povzročilo prilagajanje na delovanje EGS in britansko sodelovanje v njej, sprva še niso igrali pomembne vloge, bilo pa je na dlani, da se bodo ekonomske razmere na kratek rok za Britance poslabšale. Laburistična vlada je zato leta 1975 organizirala referendum o članstvu, ki je bil z dvotretjinsko večino potrjen in Velika Britanija je še naprej ostala članica povezave. Edini preostali način za rešitev težav, ki sta jih povzročila naftna šoka, je bil kar najhitrejši razvoj in začetek črpanja nafte v Severnem morju. Do leta 1976 so stroški uvoza gradbenega materiala za naftne vrtine v Severnem morju povečale pritisk na plačilno bilanco in na vrednost funta, tako da je Velika Britanija potrebovala pomoč Mednarodnega denarnega sklada. Pogoji za odobritev posojila so bili antiinflacijski proračun ter odprava valutnega nadzora za kapitalske transakcije. Prvi prihodki iz severnomorskih črpališč so pomagali zmanjšati primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance, vendar pa je Velika Britanija vseeno še vedno izkazovala primanjkljaj v trgovinski bilanci (Neil, 2007, str. 281). Po letu 1973 oz. po britanskem vstopu v EGS se je močno povečala sposobnost Združenega kraljestva za privabljanje tujih neposrednih investicij, pri tem pa je Veliki Britaniji pomagalo dejstvo, da tuja podjetja, ki so želela Veliko Britanijo uporabiti kot odskočno desko za izvoz na druge trge EGS, pri tem niso bila več podvržena skupni zunanji carinski stopnji (Pain & Young, 2004, str. 392).

Velikega pomena je bila tudi odstranitev ovir za depozite tujih državljanov v britanski finančni sistem, kar je pomenilo, da je londonski evrodolarski trg postal najbolj privlačno finančno središče za depozite dobičkov, ki so jih generirale države članice OPEC. Britanska vlada je še okrepila tovrstne aktivnosti, saj je na svoje novoizdane obveznice izdala tudi dolarsko jamstvo. Četudi so bile obveznice denominirane v funtih, je njihov višji donos pomenil, da so predstavljale privlačno alternativo ameriškim državnim obveznicam. Funt se je okrepil in devizne rezerve so se v poznih sedemdesetih letih ponovno začele vzpenjati (Gowland et al., 2010, str. 89).

3.2 Obdobje konservativcev in reforme Margaret Thatcher

V letih 1979–81 je inflacija spet poskočila in se približala 20 %, brezposelnost je narasla, stopnja rasti BDP-ja pa je spet postala negativna (Neil, 2007, str. 263). Z odpravo zunanjih groženj so britanski sindikati sprožili kampanjo za povišanje plač, odpor laburistične vlade pa je leta 1979 na oblast pripeljal konservativce. Obdobje konservativcev je zaznamovala odprava intervencionalistične politike ter njena nadomestitev z liberalizacijo in povečanjem konkurence, na makroekonomski ravni pa zamenjava kratkoročnega načrtovanja s srednjeročno politiko napovedovanja ciljev monetarne ekspanzije v okviru restriktivne monetarne politike, pri čemer je ključno vlogo odigrala želja po zmanjšanju moči sindikatov (Damsgaard Hansen, 2001, str. 451).

Tabela 11: Gospodarska rast za izbrane države v letih 1980–89 (v %)

Država	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Združeno kraljestvo	-2,20	-1,34	2,10	3,65	2,70	3,60	4,02	4,67	5,09	2,33
Nemčija	1,41	0,53	-0,39	1,57	2,82	2,33	2,29	1,40	3,71	3,90
Francija	1,64	0,98	2,42	1,23	1,49	1,61	2,26	2,39	4,67	4,19
Italija	3,43	0,84	0,41	1,17	3,23	2,80	2,86	3,19	4,19	3,39
ZDA	-0,29	2,54	-1,98	4,52	7,19	4,11	3,43	3,17	4,10	3,56

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Tabela 12: Stopnja inflacije za izbrane države v letih 1980–89 (v %)

Država	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Združeno kraljestvo	15,12	12,05	5,41	5,31	4,58	5,64	3,75	3,71	4,68	5,40
Nemčija	5,54	6,69	4,55	2,71	1,95	1,57	-1,00	1,01	1,88	3,04
Francija	13,73	13,89	9,69	9,29	6,69	4,70	2,12	3,12	3,08	3,56
Italija	19,55	18,11	16,44	12,29	9,37	8,89	4,15	5,19	5,38	6,28
ZDA	12,52	8,92	3,83	3,79	3,95	3,80	1,10	4,43	4,42	4,65

Vir: Povzeto in prirejeno po Historic inflation, 2016.

Nova britanska predsednica vlade Margaret Thatcher je bila odločena v kar največji meri odpraviti državni nadzor in vmešavanje države v odločevalski proces britanskih podjetij in potrošnikov z namenom, da bi trgi blaga, storitev, kapitala in dela lahko delovali učinkoviteje. Prvi korak je bil brzdanje inflacije z omejevanjem rasti ponudbe denarja, nato je prišla na vrsto denacionalizacija industrijskih panog in vpeljava tržnih spodbud v javni sektor (Neil, 2007, str. 282).

Skoraj 20 let je konservativna stranka diktirala britansko politiko do Evrope in prav v tem obdobju se je začel razraščati evroskepticizem. Skozi celotno vladavino si je Thatcherjeva prizadevala, da bi Velika Britanija ostala v EU, saj je bila mnenja, da bi izstop škodil britanskemu gospodarstvu in ogrozil številna delovna mesta. Edina vroča evropska tema v

času Thatcherjeve je bil obseg britanskih vplačil v evropski proračun. Monnet je leta 1962 sicer dejal, da evropski trg ne prejudicira prihodnjih gospodarskih sistemov v Evropi, kar je pomenilo predvsem, da so nacionalizirani sektorji (s planiranjem ali brez) povsem kompatibilni z zasebnimi podjetji tako na skupnem evropskem trgu kot v okviru posameznih držav (Hull, 2014, str. 14). Margaret Thatcher je rešitev dileme gospodarske rasti videla v drugačni luči, in sicer v zasebni lastnini in spodbujanju podjetništva. Rimska pogodba je bila po njenem mnenju osnovni okvir za ustvarjanje delovnih mest na zasebni, podjetniški osnovi, poglobitna napaka pa je bila, da v EGS ni bila vedno tako razumljena.

Tabela 13: Rast celotne factorske produktivnosti v letih 1980–89 (v %)

Država	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Združeno kraljestvo	-2,78	0,59	2,44	3,57	0,63	1,66	2,67	2,56	1,36	-1,08
Nemčija	-1,30	-0,94	-0,95	1,15	1,32	0,46	-2,23	-2,62	-0,49	-0,86
Francija	0,07	-0,94	0,29	-0,65	0,10	-0,11	0,07	-0,01	2,02	1,33
Italija	-0,02	-1,25	-1,62	-0,74	1,44	0,45	0,61	1,19	1,58	1,02
ZDA	-1,93	0,82	-2,18	2,75	3,27	1,55	0,75	0,34	1,52	1,13

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Začetek vladanja Margaret Thatcher ni bil posebno uspešen, saj so se makroekonomski kazalniki britanskega gospodarstva obrnili navzdol: nezaposlenost je strmo narasla, dosegla 2 milijona brezposelnih in kmalu nato celo preseгла mejo treh milijonov, stopnja rasti je bila v letih 1980 in 1981 negativna, inflacija je leta 1980 skorajda dosegla rekordno raven, funt pa je v primerjavi z dolarjem leta 1981 zopet začel izgublјati vrednost (Neil, 2007, str. 282). Thatcherjeva je bila odločena, da bo omejila moč sindikatov, privatizirala osnovne gospodarske panoge, ponovno uveljavila britansko vojaško moč in v splošnem odpravila povojni demokratični socialistični eksperiment laburistov. Eden izmed členov te strategije so bile tudi koncesije s strani EGS, ki je pomenila naraščajoči (čeprav relativno majhen) pritisk na britanske javne izdatke. Združeno kraljestvo se je že od samega začetka zavedalo, da bo sprejetje Skupne kmetijske politike, ki se je zanašala na cenovne spodbude in ne na dohodkovna plačila, za britanske javne finance pomenilo neto odliv. Velika Britanija je večino hrane uvažala, čeprav je bila kot večina Evrope v tem času manj odvisna od uvoza kot pred vojno. Vključitev v EGS je za Veliko Britanijo pomenila, da je morala sprejeti relativno visoko obdavčitev iz naslova skupne zunanje carine, namesto da bi izkoristila cenejše vire hrane iz Kanade in Nove Zelandije. Kot kompenzacijo za te izgube so Britanci vztrajali pri razširitvi izdatkov EGS za regionalne razvojne projekte, vključno s projekti za nerazvita območja oz. območja, ki so se soočala s težavami zaradi propada industrije (severozahod Anglije in južni Wales). Ker Britancem ni uspelo spremeniti Skupne kmetijske politike, ki bi bolj ustrezala britanskemu okusu (temu sta se najbolj uprli Irska in Danska, saj sta bili veliki neto prejemnici), je Thatcherjeva vztrajala pri rabatu, ki bi zmanjšal prekomerno britansko neto obveznost do evropskega proračuna. To je sprožilo precej polemik in očitkov na račun Združenega kraljestva in mu s tem preprečilo, da bi vplival še na druge vidike evropske politike. Kako težavna znajo biti pogajanja na ravni

držav članic (sploh ko je za sprejem potrebno soglasje vseh držav članic) priča primer poskusa dogovora o definiciji čokolade na ravni EU iz osemdesetih let. Britanska zakonodaja je omogočala, da čokolada vsebuje relativno velik odstotek maščob, ki niso vsebovale kakava, kar pa v kontinentalni Evropi ni bilo v navadi. Rešitev bi bila bodisi v spremembi evropskih standardov ali pa sprememba recepta britanskih proizvajalcev (oz. okusa britanskih potrošnikov), ker pa je bilo za harmonizacijo potrebno soglasje vseh članic EU, do tega nikoli ni prišlo (Al-Agraa, 2007, str. 130).

Ekonomika ponudbe, ki jo je zagovarjala Thatcherjeva, je bila podkrepljena z zavezami o denacionalizaciji industrijskih panog in javnih storitev, sam proces pa se je začel leta 1984. Izboljšave infrastrukture so spodbudile zasebni kapital, da je povečal produktivnost (Neil, 2007, str. 284). Javni sektor je bil oklešččen z namenom znižanja mejne davčne obremenitve za posameznike in podjetja, stekel je obsežen program privatizacije, sindikati so bili močno oslabljeni, s čimer se je izboljšalo delovanje trga dela, prav tako pa so bile zmanjšane pristojnosti lokalnih oblasti (razlog za ta korak je bila želja po privatizaciji sklada stanovanj in hiš, ki so jih imele v lasti lokalne oblasti). Rezi v javne izdatke in spremembe pri davkih so najbolj prizadele nižje dohodkovne skupine Britancev (Damsgaard Hansen, 2001, str. 452).

Medtem ko je marca 1979 s polno podporo šestih članic povezave začel delovati evropski monetarni sistem, so Irska, Italija in Združeno kraljestvo izbrale politiko čakanja. Za Irsko in Italijo je bilo ob njunem vstopu treba prilagoditi oz. povečati dovoljeno nihanje tečajev, Britanci pa vanj kljub vsemu niso vstopili, saj so menili, da bo sistem preveč okoren za spopadanje z inflacijo, ki je bila takrat za Združeno kraljestvo pereč problem, ter s konkurenčnostjo zlasti v razmerju do Nemčije (Al-Agraa, 2007, str. 223).

Velika Britanija je leta 1980, ko so valute držav članic EMS ter večina ostalih svetovnih valut izgubljale vrednost v primerjavi z dolarjem, doživela večji šok kot ostale države članice EMS, saj je funt še naprej pridobival na vrednosti v primerjavi z dolarjem, kar je še bolj oslabilo britansko izvozno konkurenčnost. Trajna težava britanskega gospodarstva je bila inflacija, ki se je v obdobjih okrevanja okrepila, v tem času pa se je pojavila še dodatna težava, da problema inflacije ni mogla rešiti tudi odločna politika omejevanja rasti ponudbe denarja, zato je Thatcherjeva na koncu popustila opozorilom svojih finančnih ministrov, da bi veljalo inflacijo obrzdati na podoben način, kot so to storili Francozi in Italijani.

Konec leta 1982 so se stvari začele obračati na bolje, gospodarstvo je začelo okrevati, stopnje gospodarske rasti so bile ponovno pozitivne, inflacija pa je bila spet pod nadzorom. Prav zaradi tega relativno dolgega odloga, ki je bil potreben, da so institucionalne spremembe začele delovati, so se vse predhodne vlade upirale izvajanju nepriljubljenih ukrepov oz. korenitejših reform, kar pojasnjuje tudi dejstvo, zakaj so thatcherianske prijeme hitro začeli posnemati drugod po Evropi. Po ponovni izvolitvi Thatcherjeve leta 1983 je bil sprejet Zakon o sindikatih, ki je imel namen zlomiti moč sindikatov s tem, da so bile odločitve za stavke oz. politične koncesije zdaj podvržene neposrednemu glasovanju vseh

članov sindikata (Neil, 2007, str. 283). Ekonomska uspešnost politike Margaret Thatcher je dokaj nejasna. Med letoma 1980 in 1983 je Velika Britanija rasla s povprečno stopnjo 0,5 %, nezaposlenost se je iz 4 % zvišala na 10 %, med letoma 1983 in 1990 so bile britanske stopnje rasti malo nad stopnjami članic OECD, med letoma 1990 in 1993 pa so bile stopnje rasti malo pod 0 % (v primerjavi z 0,7 % držav OECD). Če je bil namen reform sprostiti skrite potenciale britanskega gospodarstva, potem z rezultati Britanci niso mogli biti zadovoljni. Združenemu kraljestvu v osemdesetih in devetdesetih gospodarsko ni šlo nič bolje kot drugim državam v Evropi, stopnje rasti resda niso več zaostajale za evropskimi, a jih po drugi strani tudi niso presegale, kar pa je bila bolj zasluga nižjih stopenj rasti na kontinentu, kot pa močnega povečanja britanskih stopenj rasti. Velika Britanija se je tako po kriteriju gospodarske uspešnosti znašla na enajstem mestu (od šestnajstih) evropskih držav OECD (Damsgaard Hansen, 2001, str. 453).

Politika vlade Margaret Thatcher do EGS je bila kontroverzna: Velika Britanija pri številnih vprašanjih nikakor ni našla skupnega jezika z drugimi predstavniki držav članic, izpogajala si je znaten rabat, ki je predstavljal kompenzacijo za relativno velika neto vplačila v evropski proračun (leta 1984 je bilo končno določeno tudi trajno pravilo za izračun velikosti britanskega rabata), čeprav je imelo Združeno kraljestvo nižji per capita dohodek od nekaterih neto prejemnic, privolila je v razširitev Evropske komisije, tako da je imela vsaka država članica vsaj enega komisarja, leta 1985 pa je spodbujala čimprejšnjo uvedbo enotnega trga (kar je sovpadalo z britansko strategijo zmanjševanja državne regulative in povzročanja dodatnih transakcijskih stroškov za podjetja). V tem oziru je bil Enotni evropski akt leta 1986 za Veliko Britanijo korak v pravo smer, vendar pa so Thatcherjeva in konservativci v njem videli končni cilj evropskega integriranja, Nemčija in Francija pa sta v reformi obstoječih evropskih institucij videli zgolj sredstvo do dokončnega cilja, tj. globlje ekonomske in politične integracije (Hull, 2014, str. 15). Enotni evropski akt je za Veliko Britanijo posebej zlasti dilemo, ki je vsebovala tako pozitivne kot tudi negativne elemente: odprava še zadnjih ostankov protekcionizma je bila pospremljena s pogostejšo uporabo večinskega glasovanja in nejasnimi namigi glede prihodnje ekonomske in monetarne unije. Zlasti težavna je bila namera o intenzivnejšem sodelovanju na socialnem področju (še posebno pri sodelovanju s sindikati) prav v času, ko se je Thatcherjeva borila za omejitev moči britanskih sindikatov (Damsgaard Hansen, 2001, str. 494).

Ko je pobudo za uvedbo enotnega trga prevzela Delorsova komisija in jo pripeljala do uresničitve z Maastrichtsko pogodbo iz leta 1993, je Združeno kraljestvo izrazilo ostre ugovore zoper določila o skupni valuti in dodatnih pristojnostih, ki naj bi bile prenesene na nadnacionalno raven EGS. Zlasti skupna zunanja in socialna politika sta bili anatemi za britanski pogled na liberalizacijo gospodarstva, odpravo prekomerne državne regulative in vmešavanja v delovanje gospodarstva (Neil, 2007, str. 284). Skladno z Delorovim poročilom, ki je predstavljal osnovo za Maastrichtsko pogodbo, bi novoustanovljeni Evropski sistem centralnih bank imel polna pooblastila na štirih področjih: oblikovanje in implementacija monetarne politike, posredovanje na deviznih trgih valut tretjih držav,

zbiranje in upravljanje celotnih deviznih rezerv ter tehnične in regulatorne priprave za prehod na skupno valuto. Thatcherjeva je bila zaradi pomiritve razprtij v lastni stranki prisiljena pristati na britanski vstop v ERM, obenem pa je postavila pet pogojev za britanski pristop k skupni valuti (Al-Agraa, 2007, str. 213):

1. nižja stopnja inflacije v Združenem kraljestvu in v EU na splošno;
2. odprava deviznega nadzora;
3. napredek pri oblikovanju enotnega trga;
4. liberalizacija finančnih trgov;
5. sporazum o politiki konkurenčnosti.

Thatcherjeva je edino možno korist EMS za Veliko Britanijo videla v monetarnem eksperimentu, ki bi znižal inflacijo, obenem pa je pravilno sklepal, da v kolikor bi bili instrumenti monetarne politike (primarno obrestne mere) usmerjeni v zniževanje rasti ponudbe denarja, potem istočasno ne bi mogli biti uporabljeni za ciljanje deviznega tečaja. EMS je uspel stabilizirati devizne tečaje držav članic, zagotavljal je okvir, znotraj katerega so države članice lahko pripravljale in uspešno izvajale protiinflacijsko politiko ter preprečil drastične spremembe realnega deviznega tečaja. Zadnje je imelo negativen učinek na ZDA in Veliko Britanijo, saj je bila s tem ukrepom povečana konkurenčnost držav članic EMS. Prva faza monetarnega eksperimenta konservativne vlade je bila znatna apreciacija deviznega tečaja in posledično globoka recesija, ki mu je sledila. V primeru vključitve v EMS bi bil devizni tečaj najverjetneje bolj stabilen, konkurenčnost višja, inflacija pa bi se zniževala proti relativno skromnim nemškim stopnjam. Britanskemu vstopu v EMS je bolj kot evropski idealizem botrovala želja po omejevanju fleksibilnosti deviznega tečaja z namenom brzdanja težav z inflacijo, ki so se vedno znova pojavljale (Neil, 2007, str. 260). Z vidika Velike Britanije je šlo gotovo za olajšanje, saj je slekla prisilni jopič ERM. Obrestne mere so bile že tako znižane, da je bila vrednost funta povsem na spodnji meji, recesija se je zaradi nezmožnosti uporabe monetarne politike še poglobila, za ponoven vstop pa (tudi ob kasnejšem okrevanju gospodarstva) ni bilo nobene želje več (Al-Agraa, 2007, str. 218). Obenem je ob izjalovitvi projekta britanska javnost za visoke obrestne mere in gospodarske težave krivila prav Thatcherjevo in njene konservativce. V svojem zadnjem mandatu se je morala tako Thatcherjeva neprenehoma boriti proti nadaljnji evropski integraciji, obvladovati evroskeptično frakcijo v konservativni stranki na vajejih in uporabljati vse bolj agresivno retoriko v zvezi s ponovnim prenosom dela suverenosti iz Bruslja nazaj v Veliko Britanijo (Hull, 2014, str. 16).

Leta 1971 je Velika Britanija začela liberalizirati svoj finančni trg, nadzor kapitala in tujih valut pa je bil odpravljen leta 1979 skupaj s ponovno uvedbo proste konkurence v bančnem sektorju (Bank of England, 2015, str. 15). Združeno kraljestvo je skladno z Eichenbergovo hipotezo, da je centraliziran socialni dialog ključen za ravnotežje pri visokih investicijah in zmernih plačah, oblikovalo nov tip socialne pogodbe, kjer je bila zmernost pri plačah nagrajena z davčnimi olajšavami, ki so spodbudile rast zaposlovanja in pritok tujih neposrednih investicij (Crafts & Toniolo, 2008, str. 14). Pred vstopom v EU je imela Velika

Britanija večji delež ameriških neposrednih investicij, kot pa bi lahko sklepali na podlagi njene takratne ekonomske moči, prva leta po včlanitvi pa so bile investicije še vedno relativno visoke toda nižje za približno 4 %. Februarja 1988 je bil zgornji limit vrednosti funta odpravljen, višje obrestne mere v funkciji dušenja rasti ponudbe denarja in odgovora pričakovani inflaciji, pa so povzročile apreciacijo deviznega tečaja preko odpravljenega zgornjega limita, kar potrjuje sklep o nekonsistentnosti neodvisne monetarne politike in politike deviznega tečaja (Al-Agraa, 2007, str. 213).

Kaplja čez rob za Margaret Thatcher je bil predlog uvedbe glavarine leta 1989, po katerem bi vsi davčni zavezanci plačevali enak znesek dohodnine, pri čemer bi bil plačan davek pogoj za pravico do udeležbe na volitvah. Predlog je povzročil vihar v konservativni stranki, ki je Thatcherjevo zamenjala z bolj spravljivim kandidatom Johnom Majorjem.

3.3 Nemška združitev in poskus včlanitve v ekonomsko in monetarno unijo

Major ni želel poslabšati odnosov z EU, zato se je zavzel za ratifikacijo Maastrichtske pogodbe. Iz ekonomskega vidika je le-ta Veliki Britaniji nudila najboljše pogoje iz obeh sfer evropskega sodelovanja: imela je poln dostop do blagovnih in kapitalskih trgov ter trga delovne sile petnajsterice, zahvaljujoč drsečemu deviznemu tečaju do nemške marke pa se je v veliki meri uspela izogniti gospodarskim šokom nemške združitve. Za tuja podjetja, ki so iskala poti do notranjega trga in potencialno širitev na trge srednje in vzhodne Evrope, je Velika Britanija postala najbolj priljubljena destinacija za vzpostavitev distribucijskih in proizvodnih obratov. Združeno kraljestvo je tako postalo prejemnik naraščajočega toka tujih neposrednih investicij v britanske vrednostne papirje, vendar pa je zaradi vključitve v EMS ravno v obdobju nemške združitve doživela podoben pretres kot ob pridružitvi EGS (Damsgaard Hansen, 2001, str. 498). Na začetku je šlo pri odločitvi za ne vključitev v EMS za smiselno izbiro, saj je Združeno kraljestvo do konca leta 1978 postalo neto izvoznik nafte, ker pa so bili naftni posli denominirani v dolarjih, je krepitev dolarja v primerjavi s funtom za Veliko Britanijo pomenila povečano kupno moč za vse manjše britanske obveznosti denominirane v funtih. Vendar pa je leta 1986 prišlo do tretjega naftnega šoka, cene nafte so drastično padle in britanska plačilna bilanca je bila znova v težavah, poleg tega pa je nemška združitev povzročila nov gospodarski šok, ki je Italijo in Združeno kraljestvo septembra leta 1992 (Velika Britanija je sodelovala v ERM šele od oktobra 1990) prisilil, da sta zapustili EMS. To je Veliki Britaniji omogočilo, da je devalvirala funt, kar je posledično pomenilo gospodarsko okrevanje na krilih izvoza in ponovno doseganje višjih stopenj rasti kot Francija in Nemčija (Neil, 2007, str. 285).

Težave z ERM so se namreč začele v 90. letih, ko se je Nemčija odločila, da pospeši proces ponovne združitve. Gospodarske razmere v Nemški demokratični republiki so bile mnogo hujše kot sprva predvideno in kmalu je postalo očitno, da bodo stroški obnove in izgradnje učinkovitega gospodarstva enormni. Javna infrastruktura je bila v zelo slabem stanju,

onesnaženje veliko, za dvig produktivnosti so bile potrebne ogromne investicije tako v infrastrukturo kot v zaščito okolja, vse to pa je pomenilo, da so imele državne in zasebne investicije pozitiven učinek na davčne prilive obenem pa so pomenile velik pritisk na inflacijo in posledično privedle do zvišanja obrestne mere. Višji donosi so sprožili priliv kapitala v Nemčijo in odliv kapitala iz drugih držav. Odprava deviznega nadzora je pomenila, da so bile države članice EMS brez zaščite pred valutnimi špekulacijami, prav tako pa preprečevanje paritete obrestnih mer ni bilo več dovoljeno, kar pomeni, da so bile obrestne mere sedaj tesno povezane, a omejene z dovoljenim pasom gibanja tečaja. Ker je bila Nemčija največje gospodarstvo unije, je to pomenilo, da bodo obrestne mere in z njimi monetarna politika znotraj sistema EMS de facto določene s strani Nemčije. Če le-ta svoje monetarne politike ne bi prilagajala glede na gospodarske razmere v drugih državah članicah, bi lahko prišlo do nevzdržnih stanj za nekatere izmed njih, kar se je v letih 1992 in 1993 tudi zgodilo (Al-Agraa, 2007, str. 216).

Tabela 11: Gospodarska rast za izbrane države v letih 1990–1999 (v %)

Država	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Združeno kraljestvo	0,81	-1,40	1,53	2,22	4,31	3,0	2,94	3,30	3,52	3,27
Nemčija	5,26	5,11	1,91	-1,01	2,47	1,68	0,79	1,74	1,86	1,87
Francija	2,62	1,04	1,48	-0,67	2,25	2,05	1,07	2,18	3,38	3,29
Italija	2,05	1,53	0,77	-0,85	2,15	2,89	1,13	1,87	1,45	1,45
ZDA	1,86	-0,26	3,40	2,87	4,11	2,55	3,79	4,51	4,40	4,87

Vir: Povzeto in prirejeno po Feenstra et al., 2015.

Tabela 12: Stopnja inflacije za izbrane države v letih 1990–1999 (v %)

Država	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Združeno kraljestvo	7,61	7,21	2,54	2,40	2,05	2,92	2,30	1,69	1,55	1,20
Nemčija	2,74	5,75	3,33	4,30	2,45	1,51	1,49	2,07	0,36	1,19
Francija	3,11	2,98	2,01	2,07	1,60	2,00	1,75	1,11	0,20	1,30
Italija	6,61	5,88	4,87	4,38	4,03	5,57	2,86	1,90	1,68	2,11
ZDA	6,11	3,06	2,90	2,75	2,67	2,54	3,32	1,70	1,61	2,68

Vir: Povzeto in prirejeno po Historic inflation, 2016.

Velika Britanija se je oktobra leta 1990 pridružila Evropskemu monetarnemu sistemu. Neposrečena izbira trenutka za vstop je pomenila, da se je britanska inflacija sicer umirila, brezposelnost je močno porasla, stopnje rasti pa so se občutno zmanjšale. Kljub tečajnim omejitvam EMS se je stopnja brezposelnosti začela zniževati, prav tako pa tudi inflacija (Neil, 2007, str. 264). Velika Britanija se je v letih 1990 in 1991 že tako ali tako soočala z recesijo in zato ni bila pripravljena na dvig obrestne mere (kot je to zahteval mehanizem ERM, saj vrednost britanskega funta v razmerju do evropske knjigovodske valute ECU-ja ne bi smela pasti za več kot 2,25 %), ki bi sicer lahko zaustavil odliv kapitala, a bi hkrati močno zavrl potrošnjo (Francija se je odločila drugače: kljub visoki nezaposlenosti je

sledila zavezam ERM in dvignila obrestno mero ter posledično padla v recesijo). To je bila hkrati tudi velika priložnost za valutne špekulante, ki so stavili na devalvacijo valut, britanski funt je tako izgubil kar 25 % vrednosti. Šele z umikom iz EMS je Veliki Britaniji uspelo povrniti nekaj gospodarske rasti, ki jo je doživela na vrhuncu vladavine Margaret Thatcher. Združeno kraljestvo je do tretjih držav ter do svojih trgovinskih partneric v EU ohranilo politiko fleksibilnih deviznih tečajev. Od takrat je britansko gospodarstvo konsistentno prekašalo tako francosko in italijansko kot tudi nemško gospodarstvo tako v gospodarski rasti kot tudi v inflaciji in stopnji brezposelnosti (Neil, 2007, str. 257). Obenem je izstop iz ERM-ja za britansko gospodarstvo pomenil tudi nov zagon, saj so se nekatera velika svetovna podjetja (Philips Electronics, SC Johnson, Hoover) odločila, da svojo proizvodnjo preselijo v Veliko Britanijo (Gerber, 2014, str. 364).

Pod Majorjevim vodstvom je Velika Britanija v sozvočju z Nemčijo pozivala k čimprejšnjemu zaključku priprav na uvedbo enotnega trga ter k širitvi Unije z vključitvijo držav srednje in vzhodne Evrope, da bi tako okrepili njihove novoizvoljene demokratične vlade. Vendar pa nato ni sprejela Maastrichtske pogodbe oz. njenega socialnega poglavja, vse odtelej pa bila tudi v sporu z mnogimi iniciativami EU (precej dolg seznam med drugim zajema pogoje glasovanja s kvalificirano večino, razširitvijo Sveta ministrov, ki bi vključeval ministre iz Avstrije, Finske in Švedske, ugovore glede pogojev za pomoč pri izbruhu boleznih norih krav itd.). V vseh primerih je bilo Združeno kraljestvo na koncu prisiljeno popustiti, kar je zmanjšalo njegov vpliv pri določanju smeri razvoja EU in njenih politik. Odločitev proti pridružitvi evroobmočju je ustvarila nova trenja, saj imajo nihanja v tečaju funt/evro odločilen vpliv na konkurenčnost britanskih podjetij in na blaginjo britanskih potrošnikov. Združeno kraljestvo je bila prav tako edina država članica EU, ki decembra 1989 ni podpisala Socialnega poglavja, kar se je nato zgodilo leta 1997, pri čemer pa je bilo to poglavje medtem že nekoliko spremenjeno, tako da je predpostavljalo minimalne standarde za zaščito delavskih pravic znotraj EU, pri čemer je implementacija določil ostala v domeni posameznih držav članic. Za razliko od drugih področij zakonodaje EU Velika Britanija ni pristopila k harmonizaciji na področju socialnih pravic in delovnopravne zakonodaje, prav tako pa se Združeno kraljestvo še naprej upira francosko-nemškemu poskusom harmonizacije davčnih stopenj znotraj EU (Neil, 2007, str. 261).

Leta 1992 je bil vzpostavljen sistem za ciljanje inflacije, leta 1997 pa je angleška centralna banka postala operativno neodvisna. Neodvisnost centralne banke je predpogoj za vključitev v evroobmočje, Bank of England pa je bila pod neposrednim nadzorom ministra za finance vse od leta 1945, ko je bila pod laburisti nacionalizirana. Britanska monetarna politika se je maja 1997 osredotočila na ciljno inflacijo 2,5 % letno, kar se ni skladalo s politiko ECB, katere srednjeročna ciljana stopnja inflacije je bila blizu 2 %. Oktobra 1997 je britanski finančni minister Gordon Brown oznanil 5 pogojev (poleg petih maastrichtskih, s katerimi Velika Britanija nikoli ni imela težav, saj je bil dolg pod 60 % BDP-ja, proračunski primanjkljaj pa manjši od 3 %) pod katerimi bi bila Velika Britanija pripravljena vstopiti v evroobmočje (Neil, 2007, str. 265):

1. investicije: Da bo vključitev v EMS na dolgi rok ustvarila boljše pogoje za podjetja, ki želijo investirati v britansko gospodarstvo. Gre za test kapitalske mobilnosti;
2. finančni sektor: Da bo sprejem evra izboljšal konkurenčnost britanskega finančnega sektorja. Gre za zelo specifičen test v povezavi z britansko specializacijo na področju finančnih storitev;
3. konvergenca: Da so poslovni cikli in struktura gospodarstev v EMS kompatibilni do te mere, da bodo britanski in drugi državljani Evrope lahko na trajni osnovi živeli z evrskimi obrestnimi merami. Gre za test prisotnosti asimetričnih šokov;
4. fleksibilnost: Da je v primeru težav fleksibilnost sistema dovoljšna, da omogoča njihovo reševanje. Gre za test sposobnosti spoprijemanja z asimetričnimi šoki z močnim poudarkom na trgu dela;
5. rast, stabilnost in zaposlenost: Da bo vključitev v EMS spodbujala višjo rast, stabilnost in trajno povečanje zaposlovanja v Združenem kraljestvu.

Poleg omenjenih pogojev je britanski finančni minister pozabil še na enega, zelo pomembnega, tj. na menjalni tečaj, po katerem bi bili britanski funti zamenjani v evre. V nasprotju s splošnim mnenjem ta tečaj ni nujno tržni tečaj, zato gre tu za pomembno vprašanje, koliko nižji od tržnega naj bi le-ta bil. Leta 2003 se je pokazalo, da pogoji niso izpolnjeni, morebiten vstop Velike Britanije v evroobmočje pa ostaja bolj vprašanje relativne (ne)uspešnosti britanskega gospodarstva in z njo povezane presoje kdaj (če sploh) bi bil vstop najbolj primeren (Al-Agraa, 2007, str. 218). Fleksibilnost, ki jo omogoča določanje lastne monetarne politike, je bila v luči strukturnih sprememb in šokov, ki so prizadeli britansko gospodarstvo v času zadnje finančne krize, ključna za znižanje obrestne mere na zgodovinsko nizke ravni ter za velikopotezen program odkupovanja vrednostnih papirjev, s čimer je angleški centralni banki uspelo stimulirati povpraševanje in obdržati inflacijo na vajejih (Bank of England, 2015, str. 73).

Izjemnega pomena za ponoven vzpon britanskega gospodarstva je bil razvoj novih komunikacijskih tehnologij in njegov prispevek k rasti produktivnosti v sektorju telekomunikacijskih storitev, kapitalsko poglobljanje pa je bilo nad povprečjem EU. Zaradi relativno ohlapno reguliranega gospodarstva je imelo Združeno kraljestvo v informacijsko-tehnološki dobi prednost pred drugimi velikimi evropskimi gospodarstvi, kar se odraža tudi v rasti celotne factorske produktivnosti in pomeni nepričakovano korist od zamude pri ustvarjanju uspešnega korporativističnega ekonomskega modela prejšnjih generacij (Crafts & Toniolo, 2008, str. 16).

Kljub volilni zmagi leta 1992 je bilo Majorjevo zmagoslavje kratkotrajno, saj se je evroskepticizem v Veliki Britaniji okrepil, konservativna stranka je bila razklana, Majorju pa ni uspelo oblikovati koherentnega stališča glede aktualnih evropskih zadev, zato je bila zmaga laburista Tonya Blaira leta 1997 premočna. Britanski ministrski predsedniki in predsednica so v zgodovini težili k vodstveni vlogi v Evropi, vendar pa so morali na koncu priznati, da ekonomske koristi zahtevajo politične koncesije, nadaljnje evropsko integriranje pa spodbuja nastanek frakcij znotraj strank. Tonya Blaira so pogosto kritizirali

zaradi nekonsistentnosti, saj je kot mlad laburistični poslanec podpiral proevropsko usmeritev svoje stranke, ob prevzemu vodstva t.i. novih laburistov pa je želel postati eden izmed karizmatičnih voditeljev EU, pri čemer se je zavedal, da glede na zadržke britanske javnosti do zadev onstran Rokavskega preliva, ni pametno imeti jasnih in trdnih stališč glede evropskih zadev (Hull, 2014, str. 20).

3.6 Združeno kraljestvo v 21. stoletju

Odkar je britanski BDP relativno glede na ostala tri velika evropska gospodarstva zrasel, je britanski per capita dohodek leta 2005 postal najvišji izmed četverice evropskih gigantov. Četudi je leta 1997 na oblast ponovno prišla Laburistična stranka, le-ta ni odpravila reform Thatcherjeve, monetarna politika, ki jo je narekovala sedaj neodvisna Bank of England, pa je ohranjala inflacijo na ravni držav članic evroobmočja (Neil, 2007, str. 287).

Maja 2003 je Brown sporočil prve izsledke analize o izpolnjevanju pogojev za britanski pristop k skupni evropski valuti. Ugotovil je, da pogoja konvergence in fleksibilnosti nista izpolnjena (zadnji pa brez teh dveh sploh ne more biti izpolnjen), kar pomeni, da se Združeno kraljestvo ne bo pridružilo evru. Brownovi kriteriji so bili že od samega začetka izbrani in opredeljeni zelo ohlapno, s čimer so ministru financ dovoljevali zelo veliko manevrskega prostora glede končne odločitve (Baldwin & Wyplosz, 2015, str. 184).

Med svojim predsedovanjem v drugi polovici leta 2005 je Združenemu kraljestvu uspelo začeti pristopna pogajanja s Turčijo in izoblikovati proračunski osnutek za obdobje 2006–2013. Britanski predsednik vlade Blair je ponudil znižanje britanskega rabata v zameno za znižanje izdatkov za Skupno kmetijsko politiko. Francija, kot največja prejemnica teh sredstev, se je uprla kakršnim koli spremembam vse do leta 2013, s čimer je britanski rabat ostal nedotaknjen. Regionalna pomoč je postala omejena glede na specifične kriterije za vsako članico posebej, ključni determinanti pa sta bili velikost BDP-ja države in stopnja njenega per capita dohodka glede na povprečje EU (Neil, 2007, str. 262).

Za prvo britansko koalicijsko vlado, ki je nastala po presenetljivem volilnem izidu liberalcev pod vodstvom Nicka Clegga leta 2010, je bila britanska vloga v EU sicer izjemnega pomena, vendar podrejena nacionalni suverenosti. Koalicijski sporazum je predvideval, da ne bo nobenih novih prenosov pooblastil na raven EU (pri čemer je bila temu določilo dodana varovalka v obliki potrebe po referendumski potrditvi v primeru kakršnih koli sprememb), da se Združeno kraljestvo ne bo pridružilo evru ter da imajo britanski nacionalni interesi na področju pravosodja in evropskega proračuna prednost. Britanski finančni minister George Osborne je z namenom zmanjšanja proračunskega primanjkljaja oblikoval nov paket rezov v javnofinančno porabo, pri čemer je predvideval, da bo to za Združeno kraljestvo pomenilo sicer 5 težkih let, ki pa bodo dolgoročno pomagala Veliki Britaniji nazaj na pot dolgoročne gospodarske rasti. Njegovi načrti se niso uresničili v celoti, rast je bila nižja od predvidene, razlika med načrtovanim in dejanskim

proračunskim primanjkljajem pa večja. Združenemu kraljestvu se je uspelo izogniti grškemu scenariju izključno zaradi lastne valute in monetarne politike ter dejstva, da trgi še vedno zaupajo v britansko zakladnico (Hull, 2014, str. 28).

Srečanje Evropskega sveta decembra 2011 je bilo za britanske odnose z EU prelomne narave, saj je izpostavilo naraščajočo divergenco med britanskim pristopom k članstvu v EU in pristopom večine drugih držav članic. Britansko vztrajanje pri nesodelovanju v evroobmočju pomeni, da bo imela Velika Britanija minimalen vpliv na skorajšnje spremembe institucionalne strukture EU, ki se pripravljajo na podlagi potrebe po stabilizaciji monetarne unije in lahko vključujejo oblikovanje fiskalne unije. To pomeni tudi, da se je za Združeno kraljestvo povečalo tveganje, da postane odrinjeno na obrobje procesa evropskega povezovanja, kar bo zmanjšalo njegov vpliv znotraj EU (Niblett, 2012, str. 2). Predsednik britanske vlade Cameron je tako na pritisk evroskeptične struje v konservativni stranki zavrnil podpis sporazuma z EU, ki bi omejil obseg izposojanja držav članic. Oktobra 2012 je britanska vlada oznanila, da ne bo sprejela 130 ukrepov na področju policije in pravosodja, med drugim je zavrnila tudi sodelovanje pri projektu Evropskega zapornega naloga. Pravica do nesodelovanja oz. nesprejetja določenih ukrepov je bila Združenemu kraljestvu zagotovljena med pogajanjmi o Lizbonski pogodbi. Odziv vlad drugih držav članic na britansko odločitev je odražal njihov pogled na vlogo in želje Velike Britanije, ki naj bi si prizadevala za izgradnjo dvotirnega sistema, v katerem bi Združeno kraljestvo lahko ohranjalo bolj ohlapno povezavo z EU (Hull, 2014, str. 33).

Novembrski vrh EU leta 2012 je bil priča neuspehim pogajanjem o proračunu, saj je Združeno kraljestvo skupaj s Švedsko in nekaterimi drugimi članicami zahtevalo zmanjšanje sredstev, namenjenih za administracijo EU, kar je bilo glede na zategovanja pasu, ki so jih bila evropska gospodarstva v luči finančne krize prisiljena uvesti, edino smiselno in pravično do davkoplačevalcev. Evropski proračun za obdobje 2014–2020 je bil tako sprejet šele februarja 2013, Cameron pa je njegovo sprejetje označil za britansko zmago. Triindvajsetega januarja 2013 je Cameron v govoru objavil namero o razpisu referendumu o izstopu Združenega kraljestva iz EU po britanskih splošnih volitvah leta 2015. V svojem govoru je poudaril, da EU postaja vse bolj odtujena od svojih prebivalcev in ne deluje več v njihovem interesu. Naštel je aktualne težave, s katerimi se spopada EU vključno s krizo evroobmočja, težavami povezanimi z zagotavljanjem konkurenčnosti evropskih podjetij na globalni ravni ter demokratičnim deficitom evropskih institucij. Ponovil je znano mantra Margaret Thatcher, da je za Veliko Britanijo EU samo sredstvo do cilja, nikakor pa v britanskih očeh ne predstavlja cilja samega. Predlagal je temeljite spremembe, ki bi EU pripravile na izzive 21. stoletja, žal pa svojih vizij in predlogov ni konkretiziral. Kanclerka Merklova je Združenemu kraljestvu postavila ultimatum: bodisi ostanete v Evropi in uživajte koristi članstva, bodisi odidete in se bojujete sami. S tem je države članice EU in preostali svet opomnila, da imata EU in evroobmočje veliko večje težave, s katerimi se morata prioritarno ukvarjati, kot pa je britanski izstop. Po obisku nemške kanclerke v Londonu sta nemški in britanski finančni minister napisala članek v uglednem časniku Financial Times z naslovom »Varovanje britanskih interesov v Evropi

dveh hitrosti«. V njem sta pod drobnogled vzela tiste dele Cameronovega referendumskega nagovora, ki so zadevali pravičnost, pri čemer sta zavzela stališče, da morajo vse prihodnje reforme EU zagotoviti pravično obravnavo držav, ki so sicer članice enotnega trga, vendar hkrati niso članice evroobmočja (Hull, 2014, str. 31). Inflacija v Združenem kraljestvu ostaja pod nadzorom oz. na ravni primerljivi z Nemčijo in Francijo, vendar pa sta kazalca britanske brezposelnosti in gospodarske rasti, ki veljata za temeljna indikatorja gibanja gospodarskih ciklov povsem drugačna kot tista v Nemčiji, Franciji in Italiji. To sproža vprašanja o celi vrsti ključnih tem, kot so investicije, vpliv na finančno industrijo, odpornost na šoke in predvsem ali bi Velika Britanija v okviru monetarne politike Evropske centralne banke lahko hitreje dosegala svoje makroekonomske cilje oz. ali bi bila gospodarska rast zato višja ter inflacija in brezposelnost nižji.

Velika Britanija je v letu 2015 predstavljala 12,9 % izvoza Evropske unije (brez upoštevanja trgovine med državami članicami). S članicami Evropske unije je v istem letu na področju blaga in storitev izkazovala deficit v višini 4,2 %, kar pomeni približno 118 milijard evrov. Londonski City kot vodilni finančni center Evrope služi tako britanskim interesom kot tudi interesom Evropske unije. Združeno kraljestvo je najbolj priljubljena država za investicije drugih držav članic, prav tako pa ostaja ena izmed najbolj priljubljenih destinacij za delovno silo iz preostalih članic Evropske unije. Prebivalstvo Združenega kraljestva je od leta 1973 naraslo za 8 milijonov ljudi, pri čemer gre 40 % porasta pripisati naravnemu prirastu, 40 % priseljevanju iz držav nečlanic Evropske unije in manj kot 20 % priseljevanju iz drugih članic Evropske unije. V zadnjih petdesetih letih se je izjemno okrepil britanski finančni sektor, saj je leta 1958 predstavljal 100 % BDP-ja, leta 2014 pa kar 830 %, kar je veliko tudi v primerjavi z ZDA, Francijo in Japonsko. Največji delež zajema bančni sektor, približno 410 % BDP-ja, sledijo mu zavarovalnice, pokojninski skladi in druge finančne institucije. Rast britanskega finančnega sektorja sovпада z obdobjem liberalizacije finančnih trgov, ki se je začelo v 80. letih, uvoz in izvoz finančnih storitev Združenega kraljestva se je v odnosu do BDP-ja močno povečal v obdobju med začetkom 90. let in začetkom finančne krize. Leta 2014 je tako storitveni sektor zabeležil trgovinski presežek v višini 5 % BDP-ja, pri čemer je največji delež prispeval finančni sektor (65 %, kar je predstavljalo več kot tretjino celotnega presežka trgovine s finančnimi storitvami na ravni 18 najrazvitejših članic Evropske unije). Združeno kraljestvo izkazuje približno 45 % zunanjih terjatev in obveznosti do držav članic Evropske unije, 30 % do ZDA in 10 % do azijskih držav (Bank of England, 2015, str. 19). Združenemu kraljestvu je uspelo privabiti več tujih investicij kot Nemčiji ali Franciji, najverjetnejša razloga pa sta davčna in delovnopravna zakonodaja, ki sta za delodajalce v Veliki Britaniji ugodnejši kot drugod v Evropi.

London je prav tako z naskokom največje svetovno središče za trgovanje z valutami, leta 2013 je bil tako zaslužen za 40,9 % vsega svetovnega trgovanja z valutami, pri čemer večina sklenjenih poslov ni denominirana v britanskih funtih (Bank for International Settlements, 2013, str. 14). Leta 2012 je 32 % poslov, sklenjenih v Londonu, vključevalo

kot par valut ameriški dolar in evro, 13 % britanski funt in ameriški dolar ter 11 % ameriški dolar in japonski jen (Levinson, 2014, str. 28).

Glede na svojo geografsko lego in zgodovinsko izkušnjo Združeno kraljestvo s preostalimi državami v Evropi nikoli ni delilo enake politične zavezanosti k projektu evropskega sodelovanja. Medtem ko sta Francija in Nemčija dosegali višjo stopnjo konvergence z ZDA skozi celotno obdobje članstva, je rast produktivnosti Združenega kraljestva bolj primerljiva z rastjo produktivnosti ZDA v zadnjih dvajsetih letih. Vendar pa je tako na ravni Združenega kraljestva kot tudi na ravni celotne Evropske unije prišlo do relativno skromne konvergence pri bruto domačem proizvodu na prebivalca, razloge pa gre iskati predvsem v (Bank of England, 2015, str. 47):

1. povečanju deleža zaposlenih v populaciji, ki je bilo v ZDA precej večje kot v Veliki Britaniji oz. Evropski uniji nasploh, predvsem v oziru zaposlovanja žensk in drugih demografskih dejavnikov;
2. Združeno kraljestvo in ostale države članice Unije so izboljšanje produktivnosti dela uporabile za večje zmanjšanje povprečnega števila delovnih ur, kot je to veljalo za ZDA v zadnjih šestdesetih letih. Zvišanje življenjskega standarda se je tako v največji meri manifestiralo v obliki zmanjšanja števila delovnih ur in manj v obliki višjih dohodkov in potrošnje.

Vprašanje ostaja ali bo britanski pristop k razvoju ekonomskih institucij še naprej izkazoval boljše rezultate, kot jih izkazujeta Nemčija in zlasti Francija, ki se še naprej upirata sprejetju thatcherianskih ekonomskih reform oz. anglosaksonskemu gospodarskemu modelu. Delni razlog se skriva v dejstvu, da je intrakomunitarna trgovina za Nemčijo (65 % celotne trgovine) in Francijo (67 %) pomembnejša kot za Veliko Britanijo (57 %). Od leta 2000 dalje Združeno kraljestvo generira velike trgovinske primanjkljaje, kar je za Nemčijo in Francijo anatema. Zahvaljujoč drsečemu deviznemu tečaju se lahko angleška centralna banka (če deficit ne more biti financiran drugače) temu trendu prilagaja z depreciacijo funta. Združeno kraljestvo trgovinski deficit zlahka financira z uvozom kapitala, podobno kot je to veljalo za ameriško gospodarstvo od Reaganovih reform v začetku osemdesetih let dalje. Zaradi tega je tečaj funt/evro kljub primanjkljaju na tekočem računu ostal relativno stabilen. V primeru vstopa Velike Britanije v evroobmočje bi bili Britanci prisiljeni v povišanje davkov na kapital ter v omejitve na področju trga dela (Neil, 2007, str. 268). Britanski finančni sektor je bil v razcvetu, četudi Velika Britanija ni sprejela skupne valute, kar pomeni, da Združeno kraljestvo nima prav nobenega motiva za članstvo v monetarnem sistemu, ki za britansko gospodarstvo ne ponuja nobene prednosti. Britanska izkušnja sicer kaže, da je imela Evropska centralna banka prav, ko je Nemčiji in Franciji svetovala reforme trga dela, ki bi ciljale bolj na zmanjševanje brezposelnosti kot na nevarnost povišanja inflacije. Tudi danes si Združeno kraljestvo ni enotno, ali bi bilo zanj bolje ostati del Evrope ali ubrati svojo pot.

4 KORISTI IN STROŠKI ČLANSTVA VELIKE BRITANIJE V EVROPSKI UNIJI

Nasprotovanje projektu evropske integracije ima v Veliki Britaniji več razlogov, ključni med njimi pa je grožnja, ki naj bi jo EU predstavljala za britansko nacionalno identiteto in kulturo. Nedavne raziskave so pokazale, da ima nasprotovanje projektu kot takemu precej več opraviti s sovražnostjo do drugih kultur in z nacionalizmom kot pa z utilitaristično analizo koristi in stroškov. Poleg omenjenega so glavni generatorji nasprotovanja še (Mclaren, 2004, str. 895):

1. egocentrični utilitarizem: ekonomske politike EU predstavljajo dokaj jasne stroške in koristi za prebivalce EU, le-ti pa lahko ocenijo, ali te politike zanje pomenijo koristi ali stroške, zato lahko svoja mnenja in stališča glede evropske integracije temu prilagodijo. Nezaposleni, upokoјenci in nizko kvalificirani delavci članstvu v EU načeloma ne pripisujejo ne velikih koristi ne velikih stroškov, vodilni managerji in strokovnjaki pa vidijo jasne prednosti članstva;
2. sociotropični utilitarizem: višina sredstev, črpanih iz evropskih skladov, ima pomemben vpliv na stopnjo podpore EU. V državah, ki predstavljajo neto plačnice v evropski proračun, so zaznane nižje stopnje podpore evropskemu projektu kot med prebivalci držav neto prejemnic;
3. stopnja podpore trenutni vladi oz. njeni politiki.

Ekonomisti navadno podcenjujejo koristi članstva v EU, saj se običajno osredotočajo na statične trgovinske modele. Za zelo osnovno mero koristi velja trgovinska odprtost, ki se običajno meri z intenzivnostjo in stroški trgovanja. Oba parametra nakazujeta, da je britansko gospodarstvo v zadnjih štiridesetih letih postalo bolj odprto. Intenziteta trgovanja zajema celoten obseg trgovine z blagom in storitvami upoštevajoč velikost gospodarstva. Ta kazalnik se je močno povečal, saj je v letu 1973 vrednost izvoza in uvoza Združenega kraljestva predstavljala približno 40 % bruto domačega proizvoda. Preostale države članice so v letu 2014 predstavljale približno 53-odstotni delež v uvozu in 45-odstotni delež v izvozu, kar je znatno več kot katerikoli drugi trgovinski partner Združenega kraljestva, ki v blagovni menjavi s preostalo EU sicer izkazuje relativno velik deficit na segmentu blaga in relativno majhen presežek na segmentu storitev. Za približek stroškom trgovanja veljajo uvozne carine, ki so se po vstopu Združenega kraljestva v Evropsko unijo znižale. Če upoštevamo še druge stroške, kot so transportni, regulatorni in pravni stroški, se države članice soočajo z nižjimi stroški trgovanja med seboj kot pa države nečlanice pri trgovanju z EU (Bank of England, 2015, str. 19).

Koristi članstva za Veliko Britanijo so v primeru, da Združeno kraljestvo ne bi bilo član Evropske unije, tako trodelni (Dhingra et al., 2015, str. 4):

1. nižje carine na uvoženo blago;

2. nižje nevarinske ovire za trgovanje (zaradi različnih pravil in standardov, mejnih kontrol ipd.);
3. Velika Britanija sodeluje pri nadaljnji ekonomski integraciji in zniževanju nevarinskih ovir znotraj EU.

Raziskava centra Open Europe (2015) navaja 56 predpisov oblikovanih na podlagi zakonodaje EU, kjer stroški njihove uveljavitve in izvajanja presegajo koristi, polovica stroškov pa izhaja iz naslova strategije o obnovljivih virih in direktive o delovnem času. Z zmanjšanjem teh stroškov bi se Velika Britanija odrekla okoljskim ciljem, britanski delavci pa pravici do 20 dni plačanega dopusta na leto. Obstaja precej stroškov, ki so povezani z regulativo, kot npr. neučinkovit sistem planiranja, vendar so te pomanjkljivosti in s tem povezani stroški interne narave in nimajo nobene povezave z Brusljem.

4.1 Pregled dosedanjih raziskav učinkov koristi in stroškov britanskega članstva v Evropski uniji

Ocene ekonomskih koristi in stroškov britanskega članstva so zelo različne in se gibljejo med -4,5 % in 20 % BDP, odvisno pač od uporabljenih predpostavk in metodologije. Raziskave, ki izkazujejo negativen učinek članstva v EU, največkrat preučujejo »statične« stroške, povezane z regulativo, priseljevanjem ali vplačili v evropski proračun, zanemarjajo pa »dinamične« učinke članstva. Uporaba statičnega pristopa pomeni, da avtorji izračunavajo posamezne učinke (fiskalne, regulatorne, trgovinske ipd.) v danem letu, njihov seštevek pa označuje celoten strošek. Ob tem velja poudariti, da proces harmonizacije in integracije v okviru statične analize navadno precenjuje stroške. Raziskave, ki ugotavljajo neto koristi članstva, dolgoročne učinke le-tega primerjajo z drugimi (restriktivnejšimi) trgovinskimi sporazumi, pri čemer, koristi v obliki večjih trgovinskih tokov in tujih neposrednih investicij presegajo jasno določene fiskalne stroške. Agregacija vseh možnih učinkov na različna področja nacionalne ekonomije v en sam kazalnik, s katerim bi bilo moč dokončno dokazati, da so neto učinki bodisi pozitivni bodisi negativni, je izjemno težka naloga. Deloma ker je precej stroškov in koristi subjektivne in neoprijemljive narave, predvsem pa zahtevajo oblikovanje številnih predpostavk glede pogojev, pod katerimi bi država nečlanica lahko trgovala z EU ter načrtov vlade za oblikovanje samostojnih politik na področjih, kjer je imela pred tem pristojnost EU (Thompson & Harari, 2013, str. 18).

4.1.1 Neto stroški članstva

Raziskave, opisane v tem poglavju, ugotavljajo, da ima Velika Britanija s članstvom v Evropski uniji večje stroške kot koristi. Neto izguba blaginje oz. neto stroški članstva so v splošnem izračunani kot delež BDP-ja, ki ga velika Britanija letno izgubi, oz. povečanje britanskega BDP-ja, v primeru z britanskega statusa države nečlanice Evropske unije.

Leach (2000) je s pomočjo analize stroškov in koristi izračunal, da članstvo v EU za Veliko Britanijo pomeni neto izgubo, saj stroški članstva močno presegajo koristi. Stroške članstva izračuna oz. opredeli glede na posamezne elemente, tako znašajo neto stroški, povezani z vplačili v evropski proračun 0,75 % BDP letno, stroški Skupne kmetijske politike v obliki višjih davkov, s katerimi se financirajo britanski potrošniki, približno 800 funtov na povprečno gospodinjstvo (skupaj približno 1 % BDP), okvirni stroški evropskega modela socialne blaginje za Združeno kraljestvo pomenijo strošek v višini približno 1 % BDP, v primeru nadaljnje monetarne in fiskalne harmonizacije pa bi morala biti rast britanskega BDP, za nevtraliziranje učinkov povečanja davčnih bremen in s tem prepolovitev obstoječe vrzeli pri davčnih stopnjah, za 3 % večja. Avtor na področju koristi iz naslova carinske unije in enotnega trga sicer ugotavlja neto koristi v višini odstotka BDP, pri čemer dostop do enotnega trga neposredno vpliva samo na 4 % vseh investicij v britansko gospodarstvo, vendar pa je celoten neto učinek britanskega članstva v EU negativen, in sicer znaša izguba med 15 in 25 milijardami funtov letno.

Milne (2004) poskuša kvantificirati neto stroške in koristi posameznih vidikov britanskega članstva. Administrativno breme, ki je povezano z zakonodajo EU, za Združeno kraljestvo predstavlja stroške v višini 1–3 % BDP, neto stroški Skupne kmetijske politike znašajo med 1,2 in 1,7 % BDP, Združeno kraljestvo v bruseljsko blagajno letno vplača tudi 4 milijarde funtov, ki jih ne dobi nazaj in ki predstavljajo neposredno subvencijo nerezidentom (0,5 % BDP), neto učinka notranjega trga in tujih neposrednih investicij pa sta ocenjena na 0 % (sic!). Neto izguba, ki jo utрпи britanski BDP, znaša med 6 in 12 odstotki letno.

Batten (2010), ki je sicer evropski poslanec britanske evroskeptične desničarske stranke UKIP, je na podlagi dostopnih podatkov izračunal, da Velika Britanija iz naslova članstva v EU vsako leto izgubi kar 11 % BDP-ja (približno 165 milijard funtov). Neposredni fiskalni izdatki, povezani z vplačili v evropski proračun, nad katerimi Združeno kraljestvo nima neposrednega nadzora, znašajo 1,25 % BDP, stroški regulative, kamor avtor šteje stroške znižane zaposlenosti zaradi socialnih določil, stroške obnovljivih virov energije, finančne regulative ipd., znašajo 5,5 % BDP, stroški Skupne kmetijske politike 3,25 %, nepredvideni stroški (t.i. »zdravstvenega in socialnega turizma«) pa skoraj odstotek.

Congdon (2013) je za stranko UKIP pripravil poročilo o stroških, ki jih ima Velika Britanija s članstvom v EU. Podobno kot pred njim Batten (2010) celotne stroške razdeli po posameznih kategorijah in v splošnem poda zelo podobne zaključke. Neposredni fiskalni izdatki, povezani z vplačili v evropski proračun zaostajajo samo za nemškimi in znašajo 1 % BDP, stroški regulative so med 4,75 % in 6,5 % BDP, stroški nesmotrne rabe oz. alokacije sredstev, kamor avtor med drugim šteje tudi stroški Skupne kmetijske politike, znašajo 3,3 % BDP-ja, škoda, ki jo Velika Britanija utрпи zaradi izgube delovnih mest ter korupcije v EU, je ocenjena na 0,75 % BDP, nepredvideni stroški (t.i. »zdravstvenega in socialnega turizma«) pa na 0,25 % BDP.

Lyons in Garrot (2014): raziskava se sicer osredotoča na koristi britanskega članstva za London kot najbolj razvito finančno središče Evrope. Avtorja oblikujeta štiri možne scenarije in izračunata učinke na BDP, inflacijo, zaposlenost in izvoz. Koristi članstva v nereformirani EU predstavljajo 1,9-odstotno rast BDP-ja, inflacijo v višini 2,5 %, rast zaposlenosti 0,2 % in rast izvoza v višini 3,5 %. Članstvo v EU, ki bi doživela korenite reforme, bi pomenilo 2,75-odstotno rast BDP-ja, inflacijo v višini 2,0 %, rast zaposlenosti 0,7 % in rast izvoza v višini 5 %. Status države nečlanice bi ob benevolentnem odnosu obeh partnerjev in ustreznih reformah britanskega gospodarstva pomenil 2,5-odstotno rast BDP, porast inflacije na 2,5 %, rast zaposlenosti 0,5 % letno in rast izvoza 4,2 %.

Mansfield (2014) v svoji raziskavi ugotavlja, da je Velika Britanija članica vseh najvplivnejših institucij (G8, G20, NATO, OECD, STO, Varnostni svet ZN, Commonwealth), šesto največje gospodarstvo na svetu, četrti največji porabnik sredstev za obrambo in pomemben finančni podpornik Združenih narodov, Mednarodnega denarnega sklada in svetovne banke. V optimističnem scenariju bi Veliki Britaniji kot alternativo članstvu uspelo izposlovati ugoden sporazum z EU, pod podobnimi pogoji, kot jih imajo države članice EFTA z dostopom do notranjega trga in določenimi koncesijami za kmetijstvo. Združeno kraljestvo bi sklenilo tudi več novih prostotrgovinskih sporazumov (s Kitajsko, Brazilijo, Rusijo, Avstralijo in Indijo), obstoječi prostotrgovinski sporazumi podedovani od EU pa bi ostali v veljavi. Zmanjšanje regulative in konkurenčnejše davčno okolje bi povečala tuje neposredne investicije in pomenila za 1,1 % višji BDP.

V najbolj verjetnem scenariju bi Veliki Britaniji uspelo skleniti zadovoljiv sporazum z EU, ki bi ji omogočil enak dostop do skupnega trga, kot ga imajo države članice EFTA. V zameno bi morala ohraniti približno tretjino evropske regulative, sklenila bi več novih prostotrgovinskih sporazumov (z Brazilijo, Avstralijo in Indijo, pri čemer pa bi se pogajanja s Kitajsko, Rusijo in ZDA precej zavlekla) obstoječi prostotrgovinski sporazumi, podedovani od EU, pa bi ostali v veljavi. Britanski BDP bi se tako povečal za 0,1 %.

Pesimistični scenarij predvideva, da se Veliki Britaniji ne bi uspelo dogovoriti z EU, kar bi pomenilo izgubo dostopa do notranjega trga, trgovanje pod pogoji STO, do podpisa novih prostotrgovinskih sporazumov ne bi prišlo, nekatere države, kot sta npr. Kanada in Južna Koreja, pa bi za britanska podjetja preklicale veljavnost že sklenjenih prostotrgovinskih sporazumov. Vse navedeno botruje padcu izvoza in uvoza ter drastičnemu zmanjšanju tujih neposrednih investicij, kar se odraza tudi v negativni reakciji finančnih trgov, britanski BDP pa je posledično nižji za 2,6 %.

Minford, Gupta, Mai Le, Mahambare in Xu (2015) zagovarjajo tezo, da EU pretirano posega v ekonomsko in politično življenje Britank in Britancev. V primeru popolne sprostitev regulacije na področju tujih neposrednih investicij bi kombinacija primerjalne prednosti in učinkovitejšega finančnega sektorja za Veliko Britanijo pomenila izrazito prednost. Stroški članstva, izračunani z modelom splošnega ravnotežja, se gibljejo med 13 in 39 odstotki letno.

4.1.2 Neto koristi članstva

Izsledki raziskav, opisanih v tem poglavju, ugotavljajo, da ima Velika Britanija s članstvom v Evropski uniji večje koristi kot pa stroške. Neto koristi članstva so v splošnem izračunane kot zmanjšanje britanskega BDP-ja oz. blaginje v primeru, ko Velika Britanija ne bi bila več članica EU.

US Trade Commission (2000) ocenjuje gibanje britanskega outputa s pomočjo GTAP modela (statični model splošnega ravnotežja, izdelan na podlagi podatkovnih zbirk o mednarodni trgovini, trgovinskih odnosih med državami in znotraj posameznih regij ter nacionalnih računih), ki omogoča primerjavo gospodarstev v dveh stanjih: ko osnovni parametri instrumentov, kot so carine in kvote, ostajajo nespremenjeni in ko te parametre (v odvisnosti od posamezne politike, ki jo želimo preučevati) spreminjamo. V primeru, da Združeno kraljestvo ni član EU, se britanski BDP zniža za 0,02 % (173 milijonov dolarjev), evropski za 0,01 % (708 milijonov dolarjev), ameriški pa se poveča za tisočinko odstotka (86 milijonov dolarjev). Prostotrgovinski sporazum tako Britancem kot tudi prebivalcem držav članic EU zaradi padca donosov produkcijskih faktorjev prinese za spoznanje nižje cene. Ocenjeni učinek odprave bilateralne carine med ZDA in Veliko Britanijo ob hkratni uvedbi enotne carinske stopnje med Veliko Britanijo in EU pomeni zmanjšanje outputa ameriških podružnic v Združenem kraljestvu za 0,56 % (851 milijonov dolarjev). Tako ameriška vlada kot poslovneži se strinjajo, da je Združeno kraljestvo, kot članica EU, trenutno privlačna destinacija za vlaganja, njene glavne prednosti pa so ugodna davčna zakonodaja, relativno nizki stroški dela (gledano z vidika EU kot celote), geografska lokacija, skupni jezik in ugodna poslovna klima.

Gasiorek et al. (2002) uporabijo model splošnega ravnotežja, ki temelji na trgovini ob nepopolni konkurenci in podjetjih, ki proizvajajo pod pogoji naraščajočih donosov obsega. Prednost tovrstnih modelov je, da z njimi lahko ex ante relativno natančno določimo učinek sprememb politik na proizvodnjo, trgovinske tokove, cene faktorjev in blaginjo. Za osnovo avtorji vzamejo leto 1985 in države združijo v 5 skupin: Združeno kraljestvo, izvorno šesterico Evropske skupnosti, preostanek Evropske skupnosti, takratne države članice EFTA in preostali svet. Podobno naredijo s kapitalom in delom. Za kapital predpostavljajo, da je mednarodno popolnoma mobilno in na voljo po konstantnih cenah. Delo je na mednarodni ravni mobilno, cene pa se na dolgi rok prilagodijo, tako da so povpraševanja izenačena z začetnimi stanji sredstev. Skupna družbena korist članstva za Združeno kraljestvo znaša 1,5 %, za izvorno šesterico pa 0,12 % dodane vrednosti. Koristi evropske integracije po mnenju avtorjev izhajajo predvsem iz nepopolne konkurence, ki poudarja ekonomije obsega in vpliv povečanja konkurence, ne pa iz postulatov klasične teorije integracij.

Pain in Young (2004): avtorja z uporabo makroekonomskega modela britanskega gospodarstva ocenita makroekonomske učinke članstva na britansko gospodarstvo. Upoštevata štiri vrste šokov (pri čemer predpostavita, da Velika Britanija ni članica EU):

učinke zmanjšanja produktivne učinkovitosti kot rezultat zmanjšanja neposrednih tujih investicij, učinke povečanja trgovinskih ovir pri trgovanju z EU, ex ante učinek fiskalnih prilivov iz naslova manjših neto transferjev v evropski proračun in učinek nižjih cen hrane. Prednost njunega modela je, da lahko upoštevata najverjetnejše reakcije na področju monetarne in fiskalne politike. Avtorja predpostavljata endogeno monetarno politiko in posledično endogeni devizni tečaj, monetarno oblast, ki cilja dano inflacijo in dolgoročno fiskalno solventnost. Stroški mejnega nadzora in z njim povezane administracije ter zahtev glede porekla blaga in tehničnih standardov so v EU in EFTI znašali približno 2 % vrednosti transakcije. Švicarske oblasti ocenjujejo, da kontrole s strani EU zaradi razlik v tehničnih standardih znašajo približno 1 % vrednosti transakcije. Če bi dodatni stroški izvoza Združenega kraljestva v EU znašali 8,7 % (carina v višini 6,7 % in administrativni stroški 2 %) in ob upoštevanju, da gre 57 % britanskega izvoza v EU to pomeni 5-odstotno povečanje efektivne relativne cene britanskega izvoza. Proces ekonomskega integriranja zajema tudi razvoj evropskih institucij in politik, ki dokazano igrajo pomembno vlogo pri določanju vzorcev mednarodne trgovine in investicij, prav tako pa pomembno vplivajo na lokacijo ekonomske aktivnosti. Rezultati analize kažejo, da bi bil output britanskega gospodarstva v primeru, da Velika Britanija ne bi bila članica EU, za 2 % nižji.

Aussiloux, Boumellassa, Emlinger in Fontagne (2011) so na podlagi modelov splošnega ravnotežja preučevali štiri možne scenarije. V primeru popolne liberalizacije enotnega trga in popolne odprave vseh preostalih (necarinskih) ovir za trgovanje v EU, bi članstvo v EU za Združeno kraljestvo pomenilo korist v višini 7,1 % BDP, obseg proizvodnje bi zrasel za 13,4 %, britanski izvoz bi se povečal za 47 %, uvoz pa za 38,1 %. Plače nizko izobraženih delavcev bi se povečale za 7,2 %, plače visoko izobraženih delavcev pa kar za 37,4 %. Če Velika Britanija ne bi bila članica EU in bi trgovala pod podobnimi pogoji kot Norveška in Švica, države članice pa bi popolnoma liberalizirale enotni trg (podobno kot v predhodnem scenariju), bi se britanski BDP, kljub intenzivnejšemu sodelovanju z državami članicami integracije NAFTA znižal za 0,3 %, podobno pa bi se zgodilo z obsegom proizvodnje. Britanski izvoz bi se sicer povečal za 3,2 %, plače nizko kvalificiranih delavcev pa bi ostale na enaki ravni. V primeru bilateralnih carinskih stopenj (podobno kot trenutno velja za EU in ostale države članice OECD) bi se britanski BDP znižal za 0,2 %, obseg proizvodnje bi zrasel za 6,3 %, britanski izvoz pa bi se znižal za 1,2 %. V zadnjem scenariju avtorji predvidevajo bilateralne carinske stopnje med EU in Združenim kraljestvom ter prostotrgovinski sporazum z državami članicami integracije NAFTA. Poglobljeno sodelovanje s severnoameriškimi državami ne bi moglo v celoti izničiti izpada dohodka iz naslova okrnjenega gospodarskega sodelovanja z EU. Britanski BDP bi se znižal za 0,2 %, obseg proizvodnje pa bi zrasel za 6 %.

Springford, Tilford in Whyte (2014) iz centra CER so izdelali gravitacijski model s fiksnimi učinki, ki meri vlogo, ki jo ima EU pri ustvarjanju in preusmerjanju trgovine med Veliko Britanijo, EU in tridesetimi največjimi trgovinskimi partnericami, ki niso članice EU. Vse navedene države skupaj (181 držav) predstavljajo skoraj 90 % vse britanske trgovine v obdobju 1992–2010. Glede na izsledke modela je britanska trgovina z drugimi

državami članicami za 55 % večja, kot pa bi to lahko izhajalo iz velikosti gospodarstev ter drugih parametrov proučevanih držav partneric. Na področju tujih neposrednih investicij avtorji ugotavljajo, da ima Velika Britanija pomembne prednosti pred drugimi državami, ki nimajo nič opraviti z EU. Britansko gospodarstvo je zelo odprto, ustanavljanje podjetij je za tuje investitorje relativno enostavno, Združeno kraljestvo pa ima tudi zelo razviti kapitalski trgi z velikim številom delniških družb. Poleg navedenega je pomembna komponenta tujih neposrednih investicij tudi velikost trga, ki ga Veliki Britaniji omogoča sodelovanje na Evropskem ekonomskem območju. Trgovinski odnosi Združenega kraljestva in EU sicer niso uravnoteženi; države članice EU predstavljajo polovico britanskega izvoza, britanski delež v izvozu EU je zgolj 10-odstoten, polovica trgovinskega presežka EU pri trgovanju z Veliko Britanijo pa izvira iz dveh držav, Nemčije in Nizozemske.

Ottaviano, Pessoa, Sampson in Van Reenen (2014) predpostavljajo, da gospodarstvo sestavlja več sektorjev z vmesnimi dobrinami pa se lahko trguje med državami. V optimističnem scenariju dvig nevarinskih ovir vodi v 0,4-odstotni padec blaginje, nadaljnje padanje nevarinskih ovir v naslednjih desetih letih pa bi lahko za Veliko Britanijo kot članico EU, pomenilo potencialne koristi v višini 1,26 % BDP. Ob upoštevanju britanskega fiskalnega deficita do EU v višini 0,53 % britanskega BDP-ja, bi Združeno kraljestvo kot država nečlanica izkazovala neto stroške v višini 1,13 % BDP-ja. Trgovanje v skladu s pravilom največje ugodnosti pomeni padec britanskega realnega BDP za približno 0,14 %, povečanje nevarinskih ovir vodi v dodatno izgubo v višini 0,93 %, zmanjšanja intrakomunitarnih trgovinskih ovir pa v primeru britanskega članstva pomenijo nadaljnjega 2,55 % potencialne koristi ter izgubo blaginje v višini 3,09 % v primeru nečlanstva v integraciji.

Ob upoštevanju bolj realističnih dinamičnih izgub zaradi nižje rasti produktivnosti, znaša konservativna ocena koristi članstva za Veliko Britanijo v pesimističnem scenariju do 2,2 % BDP, v optimističnem pa med 6,3 % in 9,5 % BDP-ja. Realne številke bi utegnile biti še višje, saj avtorji niso upoštevali tudi drugih kanalov, povezanih s trgovino, ki vplivajo na blaginjo kot priseljevanje, rast produktivnosti, povečanje intenzitete raziskav in razvoja, vertikalnih proizvodnih verig ipd. Že samo koristi članstva iz naslova trgovine so potencialno relativno velike, celo ob upoštevanju pesimističnih predpostavk, pa bi vsota statičnih in dinamičnih učinkov znašala skoraj 2,2 % BDP. Vendar pa v primeru ocene dinamičnih učinkov nečlanstva ne gre več za modelske simulacije, pač pa za zelo ad hoc izračun na podlagi dveh predpostavk, ki sta močno vprašljivi: prva predpostavlja, da članice EFTA, med seboj trgujejo manj kot članice EU, z izstopom iz EU pa bi se sedanja raven trgovine Velike Britanije z EU postopoma zmanjšala za četrtno, celoten britanski izvoz pa bi upadel za osmino (12.6 %). Druga problematična predpostavka se nanaša na elastičnost dohodka glede na trgovino, ki naj bi znašala med 0,5 in 0,75. Ob združitvi obeh predpostavk ugotovimo, da ima Velika Britanija iz naslova članstva v EU neto koristi, v višini 6,3 % BDP-ja (Damijan, 2015).

Open Europe (2015): avtorji raziskave so oblikovali tri scenarije: V primeru trgovanja v skladu z določili STO bi bil britanski BDP za 2,2 % nižji kot v primeru britanskega članstva v EU. V primeru prostotrgovinskega sporazuma in ambiciozne deregulacije bi bil britanski BDP za 1,6 % višji kot v primeru članstva Združenega kraljestva v EU. Bolj realistični scenarij predvideva, da bi bil britanski BDP v letu 2030 v primeru obširnejšega sporazuma z EU in brez deregulacije za 0,8 % nižji kot v primeru neprekinjenega članstva.

Dhingra et al. (2015): optimistični scenarij izmeri koristi članstva za Veliko Britanijo v višini 1,1 % BDP. Koristi so v največji meri odraz sedanjih in prihodnjih sprememb nekarinskih ovir, ki pomembno vplivajo na omejevanje trgovine v storitvenih dejavnostih, kot sta bančništvo in finance, torej tržna segmenta, kjer je Velika Britanija pomemben izvoznik teh storitev. V pesimističnem scenariju znašajo koristi članstva 3,1 % BDP, večino koristi (2,55 %) pa gre pripisati prav nekarinskim oviram za trgovanje (različni predpisi, mejne kontrole ipd.) in zmanjšani zmožnosti Velike Britanije, da kot država nečlanica vpliva na poglobljanje integracije v okviru EU. Stroški zmanjšanja trgovine so veliko večji od fiskalnih prihrankov, neto izguba v pesimističnem scenariju znaša 50 milijard funtov, v optimističnem pa 18 milijard funtov (med globalno finančno krizo v letih 2008/09 se je britanski BDP zmanjšal za okoli 7 %). Britansko članstvo v EU na britansko gospodarstvo vpliva v največji meri preko trgovine, neposrednih tujih investicij, priseljevanja in ekonomske regulacije. Glede na to je ocenjeno zmanjšanje britanske trgovine z EU (v primeru, da Velika Britanija ni članica EU) 25-odstotno, per capita britanski dohodek pa se zmanjša med 6,3 % in 9,5 % (med 4.200 in 6.400 funti na gospodinjstvo letno). Dobljene ocene so precej višje od stroškov, ki jih navaja statični trgovinski model, kar napeljuje k sklepu, da so dinamične koristi od trgovine zelo pomembne. Prav tako koristi iz naslova boljše in/ali manjše regulative nimajo pomembnih učinkov, saj je za dostop do enotnega trga treba upoštevati taisto regulativo. Združeno kraljestvo bi deloma lahko omililo socialno, delavsko ter okoljsko zakonodajo, vendar pa ima Velika Britanija že sedaj eno izmed najbolj fleksibilnih delavskih zakonodaj ter relativno sproščeno tržno regulativo. Četudi bi bil vpliv regulativ relativno velik, bi sprostitev ovir na raven ZDA prinesla relativno malo koristi.

Dhingra, Ottaviano, Sampson in Van Reenen (2016) so za ocenjevanje učinkov britanskega članstva uporabili kvantitativni trgovinski model svetovnega gospodarstva, ki vključuje kanale, preko katerih trgovina vpliva na potrošnike, podjetja in zaposlene ter iz podatkov o trgovini izpeljali sklepe glede blaginje. Model na osnovi podatkov o obsegu trgovine in ovirah za trgovanje kvantificira učinke različnih trgovinskih politik na realne dohodke, pri čemer upošteva tako učinke, ki jih ima britansko članstvo v EU na britansko trgovino tako z EU kot tudi s preostalim svetom. Avtorji ugotavljajo, da je zmanjšanje trgovinskih ovir povečalo obseg trgovine med Veliko Britanijo in EU. Pred britansko včlanitvijo v EU je EGS predstavljala tretjinski delež v britanski trgovini, leta 2014 je EU zaslužna za 45 % britanskega izvoza in 53 % uvoza, britanski izvoz v EU pa predstavlja 13 % narodnega dohodka. Znižanje per capita dohodka zaradi zmanjšanja trgovine bi presegalo koristi nesodelovanja v integraciji, ki v glavnem zajemajo prihranke iz naslova vplačil v evropski

proračun. Izsledki njihove raziskave kažejo, da ob upoštevanju davčnih prihrank britansko članstvo v EU izkazuje neto koristi med 1,3 % in 2,6 % BDP. Avtorji predpostavljajo letno diskontno stopnjo 4 % in medčasovno elastičnost substitucije, ki je enaka 1. Za EU britansko članstvo predstavlja neto koristi v višini med 0,12 % in 0,29 % BDP, za države nečlanice pa izgubo med 0,01 % in 0,02 % dohodka.

Optimistični scenarij predvideva podoben status, kot ga trenutno uživa Norveška, ki ni članica EU, ima prostotrgovinski sporazum z EU (na trgovino med EU in Norveško ni nobenih carin) in je članica evropskega notranjega trga, torej sprejema in uveljavlja politike in predpise, ki so namenjeni zmanjšanju nekarinskih ovir na enotnem trgu. Ker Norveška ni članica carinske unije, se sooča z nekaterimi nekarinskimi ovirami, ki za članice EU ne veljajo (zahteve glede porekla blaga in anti-dumpinga), kar vpliva na rast norveške produktivnosti. Trgovinski stroški med državami članicami EU so se zniževali približno 40 % hitreje kot trgovinski stroški med državami članicami OECD. Optimistični scenarij tako predvideva, da bi intrakomunitarni trgovinski stroški padali 20 % hitreje kot v svetu (necarinske ovire znotraj EU padejo tako za 5,7 %). Upoštevano je tudi znižanje izdatkov v proračun EU v višini 17 % oz. 0,09 % nacionalnega dohodka. Izračunana neto korist članstva znaša 1 % BDP-ja.

Pesimistični scenarij predvideva, da se trguje po pravilih STO, kar za Združeno kraljestvo pomeni višje trgovinske stroške, prav tako pa STO ni uspel tolikšen napredek pri zmanjševanju nekarinskih ovir, kot to velja za EU. Intrakomunitarni trgovinski stroški bi padali 40 % hitreje kot v svetu (necarinske ovire znotraj EU tako padejo za 12,8 %). V zameno za dostop do enotnega trga države nečlanice, kot denimo Norveška, prispevajo znatna vplačila, norveški finančni prispevek na per capita osnovi dosega 83 % britanskega. Upoštevan je prihranek v višini 0,53 % nacionalnega dohodka (pri čemer so izvzeti transferji, ki jih EU namenja neposredno univerzam, podjetjem in nevladnim organizacijam). Ob upoštevanju namere, da britanska vlada sama prevzame te obveznosti, je izračunan neto strošek članstva v EU 0,31 % nacionalnega dohodka, le-ta pa izhaja prvenstveno iz kmetijskih subvencij iz naslova Skupne kmetijske politike. Avtorji simulirajo učinke britanskega članstva tudi ob predpostavki švicarskega scenarija, rezultati pa so zelo podobni, in sicer neto korist članstva za Veliko Britanijo v višini 1,3 % BDP. Četudi so fiskalni transferji nižji, je porast stroškov trgovine s storitvami še višji. V primeru, da Velika Britanija ne bi bila članica EU in bi lahko ukinila vse carine na uvoz, se ocenjene koristi članstva znižajo zgolj za 0,3 odstotne točke (carinske stopnje Svetovne trgovinske organizacije so že tako ali tako nizke, nadaljnje znižanje pa ne pomeni velike razlike).

Oxford (2016): Izsledki raziskave kažejo, da so ekonomska tveganja in priložnosti, ki jih predstavlja članstvo v EU asimetrični. Neto korist članstva v pesimističnem scenariju znaša 0,1 %, v optimističnem pa 3,9 % BDP. Vsi preučevani scenariji kažejo na zmanjšanje deleža trgovine v britanskem BDP v primeru britanskega nesodelovanja v integraciji, kar je posledica višjih stroškov trgovine med Veliko Britanijo in EU, ki spodbujajo podjetja in

potrošnike v Združenem kraljestvu, da kupujejo domače izdelke. Za podjetja, ki delujejo na britanskem trgu, bi bil učinek na investicije lahko znoten, v pesimističnem scenariju bi bile zasebne investicije za 21,1 milijarde funtov (0,8 % BDP ali 4.000 funtov na podjetje) nižje od investicij v primeru britanskega članstva v EU. Korist od znižanja vplačil v evropski proračun so lahko varljive. V vseh proučevanih scenarijih začetni fiskalni pozitivni učinek znaša do 0,5 % BDP, vendar pa ta kratkoročna korist v večini scenarijev hitro zbledi ob upoštevanju škode, ki jo povzroči pri javnofinančnih prihodkih zaradi slabše demografske slike in nižje produktivnosti. V pesimističnem scenariju bi bila Velika Britanija v primeru nečlanstva do leta 2030 prisiljena v zmanjšanje izdatkov za 1,7 % BDP (ekvivalentno polovici obsega varčevalnih ukrepov, sprejetih po zadnji finančni krizi), največje tveganje pa nosijo industrijski sektor (brez rudarstva), predelovalne dejavnosti, gradbeništvo in finančni sektor. Ekonomske posledice izstopa so večje in pomembnejše za Veliko Britanijo kot za preostali svet. Učinek britanskega nečlanstva na preostanek EU je dokaj skromen, najbolj bi bil prizadet irski BDP, ki bi se v pesimističnem scenariju znižal za 2,2 %.

PwC (2016): avtorji raziskave so koristi britanskega članstva proučevali na podlagi dveh scenarijev, in sicer v primeru prostotrgovinskega sporazuma z EU in na podlagi trgovanja po pravilih STO. Koristi britanskega članstva v prostotrgovinskem scenariju znašajo 3 % BDP, v STO scenariju pa 5,5 %. Realna stopnja rasti britanskega BDP-ja je v primeru britanskega članstva v EU leta 2030 za 0,8 % višja kot v prostotrgovinskem scenariju in za 2,7 % višja kot v primeru trgovanja v skladu s pravili STO. V obeh scenarijih bi bila leta 2030 manjša tudi zaposlenost (350.000 manj delovnih mest v prostotrgovinskem in 600.000 manj po pravilih STO). Avtorji opredelijo pet najpomembnejših dejavnikov članstva, ki vplivajo na per capita BDP: povečana negotovost (merjena kot premija za tveganje in s tem višji strošek kapitala) bi leta 2020 britanski BDP znižala za 1,9 % (prostotrgovinski scenarij) oz. 2,6 % (STO), leta 2030 pa samo še za 0,1 % v obeh scenarijih; zmanjšanje trgovine (zmanjšanje BDP za 0,5 % oz. 1,7 %); zmanjšanje migracij zaradi ostrejšje zakonodaje (zmanjšanje BDP za 0,8 % oz. 1,6 %) ter zmanjšanje regulative in fiskalni učinki (korist v višini 0,3 % BDP v obeh scenarijih).

4.2 Britanski vidik: analiza koristi in stroškov članstva

Velika Britanija je ena izmed največjih neto plačnic v evropski proračun, njen bruto prispevek je v letu 2014 znašal 17,5 milijard evrov, po odbitju britanskega rabata v višini 6,1 milijarde in prejemkov v višini milijarde evrov pa je njen neto prispevek v evropski proračun znašal 10,4 milijarde evrov. Brez rabata bi Velika Britanija v letu 2014 prispevala 14,3 milijarde evrov (Nemčija je leta 2014 v evropski proračun prispevala skoraj 26 milijard evrov).

Članstvo Združenega kraljestva v Evropski uniji na britansko gospodarstvo vpliva zlasti preko notranjega trga. EU ima izključno pravico, da se dogovarja in pogaja o trgovinskih in investicijskih sporazumih s tretjimi državami. Fiskalne posledice članstva zadevajo

britanska vplačila v evropski proračun, cene, ki jih plačujejo britanski potrošniki, so določene pod vplivom Skupne kmetijske politike in skupne zunanje carine (Thompson & Harari, 2013, str. 2). Poleg omenjenega ima članstvo v Evropski uniji še sledeče vplive na britansko gospodarstvo (Bank of England, 2015, str. 3):

- članstvo v Evropski uniji povečuje gospodarsko in finančno odprtost ter krepi dinamiko britanskega gospodarstva. Bolj dinamično gospodarstvo povečuje konkurenčnost, je bolj odporno proti šokom in lahko raste hitreje brez pritiskov na inflacijo in brez ustvarjanja tveganj za finančno stabilnost;
- povečanje gospodarske in finančne odprtosti pomeni, da je gospodarstvo Združenega kraljestva bolj izpostavljeno čezmejnim ekonomskim in finančnim šokom. V luči poglobljanja sodelovanja z Evropsko unijo in v zadnjem obdobju tudi z državami evroobmočja, se Združeno kraljestvo sooča z večjimi izzivi na področju ekonomske in finančne stabilnosti;
- pravila Evropske unije, direktive in evropska regulativa določajo mnoge instrumente, ki so na voljo angleški centralni banki posebno v povezavi s finančno stabilnostjo. Ti instrumenti morajo biti dovolj prilagodljivi in učinkoviti, da omogočajo uspešno upravljanje s posledicami šokov za Združeno kraljestvo, ki izvirajo tako iz domačega gospodarstva kot tudi iz globalne ekonomije in finančnega sistema.

Britanske kritike delovanja EU se osredotočajo predvsem na sledeče (Springford et al., 2014, str. 9):

- EU stori (pre)malo za odpiranje trgov na kontinentu, kar posledično pomeni malo poslovnih priložnosti za britanske izvoznike. Treba je spodbuditi inovacije, investicije in okrepiti konkurenčnost, vse to pa so po britanskem mnenju naloge, ki jih ni mogoče institucionalizirati, pač pa je treba dopustiti večji vpliv tržnih mehanizmov (Lyons & Garrot, 2014, str. 74);
- evropska regulativa zavira razvoj britanskega gospodarstva in omejuje Združeno kraljestvo pri poslovanju s tretjimi državami. Britanski izstop naj bi povečal output z zmanjšanjem administrativnega bremena in omogočil sklenitev več prostotrgovinskih sporazumov z državami izven EU. Po britanskem mnenju je treba zaustaviti proces poglobljanja Unije, začeti pogovore o kompetencah Bruslja, odnosu med EU in nacionalnimi vladami ter prenesti nekatere pomembne vidike odločanja nazaj na nacionalno ali vsaj medvladno raven (Lyons & Garrot, 2014, str. 74);
- potencialni letni prihranek iz naslova neto plačil v višini 0,5 % BDP;
- priseljevanje iz drugih držav članic EU zmanjšuje zaposlitvene možnosti Britancev, ki morajo plačevati javne storitve in financirati socialne prejemke prišlekov;
- potrebna bi bila reforma odnosa med državami članicami evroobmočja in državami nečlanicami. Velika nevarnost evroobmočja je grožnja deflacije, ki bi razkrila vrzel v stopnji konkurenčnosti med državami, pogloblitna težava valutne unije pa je, da država z

devalvacijo ne more več zviševati svoje konkurenčnosti, pač pa ji preostane zgolj zniževanje stroškov in odpuščanje delavcev (Lyons & Garrot, 2014, str. 74).

Curtice in Evans (2014) v svoji raziskavi ugotavljata, da je britanska javnost bolj evroskeptična kot je bila leta 1997, pri čemer si 35 % Britancev želi, da njihova država izstopi iz EU, 57 % pa želi, da v njej ostane. Po drugi strani je večina, ki si želi ostati v EU številčnejša, kot je bila leta 1983 oz. 1984, kar pomeni, da navkljub volilnim uspehom evroskeptične stranke UKIP, Velika Britanija ni nič bolj naklonjena izstopu iz EU, kot je bila kadarkoli v preteklosti. Seveda pa to tudi ne pomeni, da med Britanci vlada kakšno posebno navdušenje nad EU oz. nad njenim trenutnim ustrojem, saj si kar 38 % Britancev želi, da bi se njene pristojnosti zmanjšale. Evroskepticizem, definiran bodisi kot podpora izstopu iz EU bodisi zmanjšanju njenih pristojnosti, je prevladujoč pojav v britanski družbi že vsaj zadnjih 20 let. Do leta 1996 je evroskeptično stališče zagovarjalo približno 40 % vprašanih, pri čemer si je skoraj 33 % vprašanih želelo, da se pristojnosti EU povečajo. Vse to je na glavo obrnila odločitev EU marca 1996, da se, zaradi izbruha boleznih norih krav ter povezave med uživanjem okuženega mesa in novo mutacijo Creutzfeldt-Jakobove bolezni pri ljudeh, prepove izvoz britanske govedine v druge države članice povezave. Po izvedbi zaščitnih ukrepov s strani EU je delež evroskeptikov v britanskem javnem mnenju narasel na več kot 50 %, število zagovornikov še močnejše EU pa je zdrknilo na komaj 16 %, na približno tej ravni pa je ostalo vse do leta 2008, ko je delež evroskeptikov znašal 55 %, delež zagovornikov pa vsega 13 %.

Pretekle raziskave o odnosu evropskih narodov do EU so se po mnenju avtorjev osredotočile na dve razlagi podpore oz. nasprotovanja evropski integraciji. Prva poudarja, da je odnos anketirancev posledica njihovih ocen glede koristi članstva, druga pa zagovarja stališče, da gre za vprašanje identitete. Podpora EU je tako v prvem primeru višja pri anketirancih, ki so bolj izobraženi in držijo vodstvene položaje v poklicih, ki imajo največ koristi od članstva v EU, izhajajo iz držav članic, ki imajo več koristi od povezave in/ali živijo v času, ko gre gospodarstvu njihove države relativno dobro. Gre torej za okoliščine, ki pomagajo prepričati ljudi, da je prostotrgovinska politika EU zaslužna za njihovo materialno blagostanje. Študije, ki se opirajo na t.i. evropsko identiteto, ugotavljajo višje nasprotovanje EU med anketiranci, ki imajo močan občutek nacionalne identitete in posledično izpodbijajo legitimnost bruseljskih direktiv ter so globoko zaskrbljeni zaradi kulturnih posledic migracij, ki jih varujejo evropska določila o prostem pretoku delovne sile. V tem oziru se delež Britancev, ki se obenem opredeljujejo tudi kot Evropejce, giblje okoli 15 % (podatek za leto 2014), pri čemer je leta 1999 ta delež znašal 17 %, leta 2006 pa 16 %. Četudi se obenem izrekajo tudi za Evropejce, pa jih kar 43 % meni, da bi morala Velika Britanija poskušati zmanjšati pristojnosti EU.

Dojemanje ekonomskih posledic poglobljanja ekonomske integracije je prav tako močno odvisno od britanskega odnosa do EU na splošno. Med anketiranci, ki trdijo, da bi poglobljanje integracije ugodno vplivalo na britansko gospodarstvo, jih kar 88 % želi, da Združeno kraljestvo ostane članica povezave, 70 % anketirancev, ki meni, da bi nadaljnje

povezovanje škodilo britanskemu gospodarstvu, pa EU vidi kot neto strošek. Prost pretok delovne sile je ena izmed politik EU, ki je zlasti s strani stranke UKIP doživela veliko kritik. Ker gre pri tem za pravico katerega koli državljana druge države članice, ki si je v Združenem kraljestvu našel delo, do življenja in dela v Veliki Britaniji, UKIP trdi, da brez izstopa iz EU ni mogoče omejiti neto migracij v Združeno kraljestvo. Anketiranci, ki so prepričani, da so migracije slabe za britansko gospodarstvo in spodkopavajo britansko kulturno identiteto, so veliko bolj nenaklonjeni britanskemu članstvu v EU kot anketiranci, ki delijo nasprotno mnenje. Prost pretok delovne sile je seveda recipročen in velja tudi za Britance zaposlene v drugih državah članicah EU. V tem oziru je članstvo v EU precej priljubljeno, kar 49 % Britancev smatra to svoboščino za zelo oz. dokaj pomembno, pri čemer ni zaznati pomembnega odmika od preteklih merjenj (leta 1997 je delež znašal 67 % vprašanih).

Volivci konservativne stranke bolj poudarjajo neto stroške članstva kot volivci laburistov in (zlasti) liberalnih demokratov. Na dolgi rok so se stališča, ki so jih posamezne stranke zavzele v odnosu do EU, odražala tudi na njihovem volilnem telesu. Leta 1983, ko so izstop iz EU zagovarjali laburisti, je bilo 58 % volivcev laburistov za izstop iz EU, volivcev konservativne stranke z enakim stališčem pa je bilo le 29 %. Leta 1991, ko so laburisti zavzeli drugačno stališče v odnosu do EU in preden je evroskepticizem postal prevladujoč pojav v konservativni stranki, je bil delež zagovornikov samostojne poti v obeh strankah samo 16 %. Ker so vse tri glavne britanske stranke takrat enotno podpirale britansko članstvo v EU, je bila tudi podpora članstvu v javnosti relativno visoka.

Evroskepticizem povečuje naklade britanskih časopisov in obenem godi britanski javnosti. Že sam obstoj in uspeh stranke UKIP je dokaz za prodornost evroskeptičnih idej in ksenofobije znotraj britanskega političnega sistema. Velika težava ostaja dejstvo, da sta britanski javnosti vloga in pomen Evropske unije izven sfere evroskeptičnih medijev, ki predpostavljajo, da javnost tako ali tako ni sposobna razumeti evropskih zadev (oz. jo le-te sploh ne zanimajo), v veliki meri neznani. Mediji so večinoma evroskeptični, britanska javnost pa je posledično negotova glede vprašanja, kakšne koristi in kakšne stroške članstvo v Uniji sploh prinaša. Lord Ashcroft je v svoji anketi analiziral odgovore naključnih Britancev. Izjava, ki najbolje ponazarja občutja britanske javnosti in hkrati izraža dolgoročno tradicijo razlikovanja med »Britanci« in »Evropejci« se je glasila: »Sam sebe smatram za Angleža, vsi drugi ljudje na celini, ki govorijo druge jezike pa so Evropejci.« Rezultati raziskave Eurobarometer o poznavanju evropskih institucij v državah članicah so pokazali, da samo 44 % Britancev trdi, da poznajo delovanje EU, kar je za 6 odstotnih točk manj od povprečja EU, prav tako pa je samo 45 % Britancev pravilno odgovorilo na vprašanje o številu članic EU, kar je predstavljalo najnižjo oceno v celotnem vzorcu, pri čemer se je povprečje gibalo pri 62 %. Prav tako so Britanci najbolj nezaupljivi izmed vseh prebivalcev EU. Samo 18 % jih zaupa Evropski komisiji, 19 % jih zaupa EU kar 67 % pa EU sploh ne zaupa (Hull, 2014, str. 68).

Združeno kraljestvo je zaskrbljeno zlasti nad zadnjimi ukrepi ECB, s katerimi le-ta ustanavlja enoten nadzorni mehanizem tudi za trg vrednostnih papirjev v državah članicah evroobmočja. Zadnji paket finančne pomoči je v Veliki Britaniji sprožil bojazen, da bodo britanski davkoplačevalci nosili breme reševanja bankrotiranih držav članic evroobmočja, vendar pa je kasnejša skupna deklaracija Evropske komisije in Evropskega sveta za države nečlanice evroobmočja oblikovala varovalko, po kateri bo njihov delež morebitne pomoči nemudoma in v celoti povrnjen (Nicolaidis et al., 2016, str. 4). Ena izmed ključnih zahtev Združenega kraljestva, s katero soglaša precejšnje število drugih evropskih držav, je prenehanje enakovredne obravnave upravičencev do prejemkov iz naslova socialne varnosti. Četudi raziskave t.i. socialnega turizma ne zaznavajo kot resne težave, gre vseeno za prakso, ki jo velja preprečiti, povsem drugo vprašanje pa je, ali bo neenaka obravnava državljanov ene države v nasprotju z državljani iz drugih držav članic EU spodbujala temelje enotnega trga. Izziv za ohranitev integritete enotnega trga je potemtakem poiskati kompromis med preprečevanjem prevar in socialnega turizma ter spoštovanjem načela enake obravnave (Sapir & Wolff, 2016, str. 5). Široko sprejete ocene vpliva priseljevanja iz drugih držav članic na ekonomsko blaginjo sicer ni. V splošnem je učinek migracij na življenjski standard, merjen z BDP na prebivalca, majhen in pozitiven. Vpliv na zaposlenost in plače je odvisen od tega, ali so določene spretnosti substituti za spretnosti domorodne delovne sile, ali pa jo dopolnjujejo. Več migrantskih delavcev, ki z vidika veččin veljajo za neposredne substitute za domorodne delavce, pomeni pritisk na znižanje plač. Vpliv migrantskih delavcev na javne finance je po neto učinku v splošnem majhen, a pozitiven. Leta 2012 je v Veliki Britaniji delalo 1,5 milijona državljanov drugih držav članic EU, kar je predstavljalo 5 % celotnega števila zaposlenih, pri čemer je delež zaposlenih državljanov drugih držav članic EU višji kot pa delež zaposlenih Britancev. Tudi delež zaposlenih državljanov drugih držav članic EU v aktivni dobi (16–64 let) je s 76,9 % višji kot delež domorodne populacije, katere delež znaša 72 % (Thompson & Harari, 2013, str. 16).

Evropske politike, ki še naprej ostajajo v velikem interesu Združenega kraljestva, so (Nicolaidis et al., 2016, str. 2):

- nadaljnja liberalizacija enotnega trga s postopnim sproščanjem evropskega trga storitev, ki bi lahko v povprečju pomenila korist v višini 0,6–1,5% BDP;
- energetska politika, kjer je poudarek Evropske komisije na izgradnji bolj povezanega in bolj odprtega trga energije, v sozvočju z britanskimi strateškimi in gospodarskimi interesi;
- temeljita reforma evropskega proračuna, kjer imata Združeno kraljestvo in Nemčija mnoge skupne poglede na prestrukturiranje proračuna v korist elementov, ki spodbujajo gospodarsko rast;
- mednarodna pogajanja o podnebnih spremembah, kjer imata EU in Združeno kraljestvo mnogo skupnih pogledov;

- trgovinska politika v povezavi s sklenitvijo novih prostotrgovinskih sporazumov oz. gospodarskih partnerstev, kar tako Evropska komisija kot tudi Velika Britanija vidita kot ključni element evropske strategije za povečanje gospodarske rasti;
- oblikovanje koherentnejše zunanje in varnostne politike glede vprašanj, ki so v skupnem interesu vseh držav članic EU (sankcije zoper režim v Damasku in Teheranu, skupne operacije v boju zoper pirate na afriškem rogu ipd.).

4.3 Evropsko stališče in iskanje kompromisa

EU v splošnem med prebivalci držav članic ni zaznana kot velika grožnja nacionalni identiteti in kulturi, pač pa prebivalci nanjo gledajo bolj v luči specifičnih ekonomskih stroškov in koristi, ki jih povzroča oz. omogoča, kar pomeni, da je treba poleg vloge nacionalne identitete pri razlikah v javnih mnenjih upoštevati še veliko drugih, enako pomembnih, dejavnikov (McLaren, 2004, str. 909).

Povečanje trgovinske odprtosti Združenega kraljestva je bilo večje od globalnih ekonomskih trendov. Članstvo v Evropski uniji je povečalo ekonomsko in finančno odprtost britanskega gospodarstva, in sicer z omogočanjem prostega pretoka blaga, storitev, kapitala in dela znotraj držav članic. Poleg reform, ki so jih izvajale britanske vlade, je članstvo v Evropski uniji pripomoglo k povečanemu trgovanju, privabljanju tujih neposrednih investicij, povečevanju deleža globalne finančne aktivnosti, ki se izvaja v Združenem kraljestvu in omogočanju britanskim podjetjem, da imajo dostop do večjega trga dela (Bank of England, 2015, str. 16). Članstvo v EU ne ogroža trgovinskih odnosov, ki jih ima Velika Britanija s tretjimi državami, ima pa Združeno kraljestvo nedvomno korist od znatnega povečanja trgovanja med Veliko Britanijo in drugimi državami članicami EU (Hull, 2014, str. 81). Bilateralna trgovinska menjava med EU in Združenim kraljestvom je leta 2013 znašala 364 milijard funtov, celotna britanska menjava s Kitajsko pa v istem letu 43 milijard funtov (Springford et al., 2014, str. 26).

Raziskave kažejo, da so imeli priseljenci iz Evropskega ekonomskega prostora med letoma 1995 in 2011, upoštevaje izdatke za izplačila socialne podpore, davčne olajšave in socialna stanovanja, pozitiven fiskalni učinek (tudi v obdobju, ko je britanski proračun izkazoval primanjkljaj), ki je med letoma 2001 in 2011 znašal 5 milijard funtov. Ta učinek gre pripisati dejstvu, da so priseljenci mlajši, zaposleni, vplačujejo več iz naslova davkov in prejemajo oz. uporabljajo manj javnih storitev. Danes približno tretjina priseljencev v Veliko Britanijo prihaja iz drugih držav članic EU, med letoma 1995 in 2014 pa se je delež priseljencev v delovni sili več kot podvojil (iz 8 % na 17 %). V strokovni literaturi ni nobenega dokaza o negativnem učinku priseljevanja iz EU na zaposlenost, plače ali javne storitve. Priseljevanje je v povprečju v letih 1997 in 2005 povečalo plače delavcev, rojenih v Veliki Britaniji, obenem pa znižalo plače delavcem pod dvajsetim centilom porazdelitve dohodka. Priseljevanje reda velikosti enega odstotka prebivalstva, rojenega v Veliki

Britaniji, bi pomenilo 0,6-odstotno zmanjšanje plač v petem centilu in 0,4-odstotno zmanjšanje v desetem centilu (Dhingra et al., 2015, str. 10).

Podpore ob delu so namenjen posameznikom, ki so dobili delo za določen ali nedoločen čas. Namen teh podpor je, da se poveča razlika med dohodkom od dela in nadomestila za brezposelne in s tem neto dohodek od dela. S povečanjem minimalne delovne dobe za nerezidente, preden so le-ti upravičeni do podpor ob delu, je ekvivalentno izplačevanju nižjih plač na podlagi narodnosti. To seveda ni nujno dovolj učinkovita metoda za preprečevanje priseljevanja v Veliko Britanijo iz drugih držav članic, saj bo do selitev ob predpostavki, da so razlike v plačah med državami članicami dovolj velike, zagotovo prišlo. Četudi se bodo z omejevanjem podpor ob delu javni odhodki zmanjšali, pa to po drugi strani pomeni, da se bodo v primeru vse manjše razlike med dohodkom od dela in nadomestilom za brezposelnost ter ob hkratni odsotnosti omejitve prejemanja nadomestila za isto obdobje, povečali izdatki iz naslova nadomestil za brezposelne. Manj ugodna obravnava tujih delavcev ima lahko večji negativni učinek oz. odvrča visoko izobražene tuje delavce, ki so prav tista skupina, ki jih Združeno kraljestvo želi privabiti. Tudi skladno z zadnjimi sodbami Evropskega sodišča za človekove pravice velja, da imajo države članice pravico do omejitev pri zagotavljanju dejanske povezave med delavci in gostujočimi državami, z namenom preprečevanja, da osebe brez dovoljenja za prebivanje postanejo preveliko breme za socialni sistem, prav tako pa države članice lahko podvzamejo ukrepe, s katerimi preprečujejo zlorabe pravic ali neupravičene zahteve. Predlagane spremembe evropske zakonodaje gredo v smeri širjenja in evidentiranja otrokovih pravic ter vzpostavitve opozorilnega in varnostnega mehanizma v primeru izrednih, a dolgotrajnih migracijskih tokov velikega obsega. Države članice bodo morale obvestiti Evropsko komisijo, da takšna situacija obstaja in da pomeni resen in prekomeren pritisk na njihove javne sisteme. Evropski svet nato lahko dovoli državam članicam, da le-te omejijo socialne prejemke in dostop novim delavcem za obdobje do štirih let z največ dvema podaljšanjema (Nicolaidis et al., 2016, str. 8).

Notranji trg je z vidika ovir za prosti pretok nedokončan projekt, EU pa bo morala izoblikovati odgovore na tri temeljna vprašanja: na kakšen način bi bilo možno notranji trg poglobiti, kako bodo ukrepi za ohranjanje monetarne unije vplivali na skupni trg ter kakšen odnos med državami z evrom in državami nečlanicami monetarne unije velja izoblikovati, da bo le-ta zagotavljal integriteto notranjega trga. Problematičen je zlasti vidik prostega pretoka delovne sile, saj je mobilnost dela znotraj EU relativno nizka, razloge pa gre poleg kulturnih preprek iskati tudi v ekonomskih in socialnih pogojih, ki so bili znotraj EU dovolj primerljivi, da niso sprožali večjih migracij (Sapir & Wolff, 2016, str. 3). Tudi stroški prilagajanja na evropsko regulativo, ki jih imajo podjetja, niso ekvivalent njihovemu ekonomskemu učinku, saj so načeloma nižji od koristi, ki so jih večinoma deležni zaposleni in potrošniki (Thompson & Harari, 2013, str. 20).

Prostotrgovinski sporazumi, ki jih je EU sklenila s tretjimi državami, so v Veliki Britaniji zvišali kakovost uvoženega blaga za 33 % ter znižali cene (ob prilagoditvi kvalitete) za 36

%, kar predstavlja največji prihranek izmed vseh držav članic. Prostotrgovinskim sporazumom, ki jih ni sklenila EU, je v Veliki Britaniji uspelo znižati cene v povprečju za 0,5 %, kar je potrošnikom prihranilo 5,3 milijarde funtov letno. V korist članstvu govorijo tudi izkušnje Kolumbije, ki je nedavno sklenila prostotrgovinski sporazum z ZDA, le-ta pa je ameriškim podjetjem omogočil, da so konsolidirale svoj izvoz v Kolumbijo, kar je na koncu za kolumbijske potrošnike pomenilo višje cene za velik nabor izdelkov (Dhingra et al., 2015, str. 18).

Odgovor, ki ga je predsednik Evropskega sveta Tusk poslal britanskemu predsedniku vlade Cameronu, v zvezi z zadnjimi britanskimi zahtevami po reformah, poudarja, da bodo države članice evroobmočja spoštovale pravice držav nečlanic, pri čemer nesodelovanje v sistemu enotne valute ne bo oviralo nadaljevanja poglobljanja ekonomske integracije med državami članicami. Prav tako to velja za področje notranjega trga, ekonomske in socialne kohezije ter prepovedi diskriminacije. Tusk je izpostavil nekatere izmed številnih ugodnosti, ki jih Velika Britanija že uživa in obenem pomenijo, da ima Združeno kraljestvo že sedaj zelo fleksibilen in v nekaterih primerih celo privilegiran status (Nicolaidis et. al., 2016, str. 2):

- Združeno kraljestvo ni obvezano prevzeti skupno valuto;
- Velika Britanija ima pravico, da se ne pridruži oz. izstopi iz schengenskega mejnega režima;
- Velika Britanija ima diskrecijsko pravico glede sprejetja ukrepov na področju varnosti in pravosodja;
- Združeno kraljestvo je izvzeto iz pristojnosti Evropskega sodišča za človekove pravice v zvezi z zadevami, ki zadevajo temeljne svoboščine;
- Velika Britanija ima glede uveljavljanja ukrepov na področju policijskega in pravosodnega sodelovanja možnost izbire.

Devetnajstega februarja 2016 sta vlada Združenega kraljestva in EU dosegli dogovor glede stališča britanske vlade, ki ga je zavzela v odnosu do referendumu. Sprejet dogovor je bil v svojem bistvu enak Tuskovemu odgovoru, EU se je zavezala k povečanju konkurenčnosti, večji aktivnosti pri podpisu novih trgovinskih sporazumov in čimprejšnjemu dokončanju projekta notranjega trga. Sprejet je bil tudi koncept »rdečega kartona«, po katerem bi večina nacionalnih parlamentov lahko blokirala sprejetje zakonodaje EU, pri čemer se je Velika Britanija zavezala, da ne bo ovirala drugih držav članic pri izpolnjevanju njihove želje po vse tesnejši zvezi. Premier Cameron je dobil tudi zagotovilo, da države nečlanice evroobmočja ne bodo diskriminirane v odnosu do držav članic. Najtrši oreh je predstavljalo področje socialne zaščite, kjer je Velika Britanija izposlovala t.i. koncept zasilne zavore, ki novim migrantom iz EU, ki delajo za minimalno plačo, prvih sedem let bivanja v Veliki Britaniji onemogoča izplačilo socialnih dodatkov ob delu ter od leta 2020 dalje tudi izplačilo otroškega dodatka za otroke, ki jih imajo v svoji domovini (The Economist, 2016).

4.4 Potencialni stroški in alternative članstva

Odnosi med EU in Združenim kraljestvom so opredeljeni z aktom o Evropski skupnosti iz leta 1972, ki pa ni ustavne narave. Doktrina parlamentarne suverenosti je pri odnosih z EU omejena z doktrino superiornosti zakonodaje EU. Interpretacija pogodb s strani Evropskega sodišča za človekove pravice je vzpostavila edinstveno raven bilateralnih odnosov: način uveljavitve zakonodaje EU s strani nacionalnih sodišč je zadeva prava EU. Praktična posledica tega je, da parlament ni več edini zakonodajalec v Združenem kraljestvu. Ko se je združeno kraljestvo pridružilo Evropski skupnosti, sta se z ustavnega stališča pojavili dve težavi: Velika Britanija nima zapisane ustave v pravem pomenu te besede, zato jo je bilo v tehničnem smislu nemogoče dopolniti tako, da bi vključevala določila, kot jih je zahtevala pogodba o Evropski skupnosti. Odnos Združenega kraljestva do mednarodnega prava je bil izrazito dualističen: splošna pravna norma, ki bi dovoljevala uveljavitev v mednarodnem pravnem sistemu, ni obstajala, prav tako pa je bilo načelo suverenosti parlamenta navidez v nasprotju s temelji pravnega sistema Evropske skupnosti (Biskup, 2003, str. 17).

Zadnji britanski referendum o izstopu sicer ni bil prvi. Na referendumu o izstopu 5. junija 1975 so se Britanci z več kot dvotretjinsko večino odločili, da ostanejo v povezavi. Izstop države članice bi za Evropsko unijo pomenil vrsto zapletov, od katerih so najbolj zagonetni sledeči (Oliver, 2013, str. 6):

- kako tehnično izpeljati sam izstop: izstop posamezne države članice je v Evropi dolgo veljal za tabu. Kljub 50. členu Pogodbe o Evropski uniji, ki opredeljuje proces izstopa države članice, je sam postopek zelo nedorečen, njegove posledice pa nepredvidljive. Pogajanja ne bi tekla samo na ravni Združenega kraljestva in Evropske unije, pač pa tudi znotraj Evropske unije oz. med posameznimi članicami, saj bi bilo v primeru izstopa potrebno ustrezno spremeniti evropske institucije, glasovalne pravice, kvote in evropski proračun, vse to pa so teme, katerih spreminjanje nikoli ne poteka zlahka;
- kako na novo oblikovati evropsko sodelovanje in integriranje, saj bi izstop ene izmed držav članic lahko spremenil razmerja moči znotraj Evropske unije, kar bi lahko posledično spremenilo tudi naravo same povezave oz. smer njenega delovanja. Evropska unija bi lahko postala precej bolj osredotočena sama nase oz. na obstoječe članice povezave, po drugi strani pa bi vodenje Unije lahko postalo lažje, kar pomeni, da bi se tako Evropska unija lahko učinkoviteje spopadla z notranjimi in zunanji težavami, ki jo pestijo. Kljub temu je potrebno biti pazljiv pri oceni vloge, ki jo država članica igra v Evropski skupnosti. Nedavna finančna kriza je pokazala, da je celo znotraj evroobmočja, izjemno težko doseči treba solidarnost in odločnost za ustrezno upravljanje s krizo;
- kako bodo urejeni odnosi z državo po izstopu: 50. člen Pogodbe o Evropski uniji zahteva, da vsak izstopni sporazum vključuje tudi določbe o prihodnjem sodelovanju z državo članico, ki izstopa iz povezave. Izstop bi zagotovo trajal nekaj let, možnost

formalnega sodelovanja na določeni ravni bi obstajala, pri čemer je možen tudi dogovor o podobni ureditvi, kot jo imata z Evropsko unijo sklenjeno Švica in Norveška.

Postopek izstopa skladno s 50. členom Lizbonske pogodbe bi bil naslednji: vlada države (ne)članice bi morala pisno obvestiti Evropski svet o njenem namenu izstopa iz Evropske unije. Evropska komisija bi v potrditev Evropskemu svetu predlagala pogajalca, pogajalski ekipi pa bi nato pripravili razdružitveni sporazum, v katerem bi določili pogoje izstopa in osnutek prihodnjega sodelovanja. Po pripravi osnutka sporazuma in ob soglasju evropskega parlamenta bi le-ta romal pred Evropski svet, kjer bi bilo za njegovo potrditev treba zbrati kvalificirano večino glasov, kar pomeni, da bi za sporazum morale glasovati vsaj 72 % držav članic Evropskega sveta, ki bi morale predstavljati vsaj 65 % prebivalstva Evropske unije. Razdružitveni sporazum ni pogoj za izstop v smislu, da bi državi članici preprečeval koriščenje pravice do izstopa, njegova morebitna zavrnitev bi pomenila samo, da bi bili zavrnjeni pogoji, pod katerimi bi bila Evropska unija pripravljena odobriti izstop in z njim povezane pogoje prihodnjega sodelovanja. Ali bi prišlo do vnovičnih pogajanj, je odvisno od volje obeh strani do vnovičnega začetka postopka (Oliver, 2013, str. 13).

Alternative članstvu v Evropski uniji so (Thompson & Harari, 2013, str. 10):

- Brez preferenčnega dostopa: načelo nediskriminatornosti zahteva, da posamezna članica STO nobene druge države članice ne obravnava drugače kot vse ostale: če eni državi članici podeli preferenčni status, ga mora tudi vsem ostalim državam članicam. V praksi to pomeni preprečitev diskriminatornih ali kaznovalnih carin, ki bi jih uvedla bodisi EU bodisi država članica, ki izstopa. Glede na to, da bi bile na izvoz države (ne)članice uvedene carine po načelu največje ugodnosti, bi bili izvozniki v splošnem manj konkurenčni od konkurentov v EU in konkurentov v državah, s katerimi ima EU sklenjene preferenčne trgovinske sporazume. Država (ne)članica, bi v trenutku izstopa najverjetneje tudi podedovala carinski režim EU, kar bi pomenilo višje cene za uvoženo blago iz EU in povezanih držav v začetnem obdobju.
- Sporazum: skladno s švicarskim modelom oz. modelom EFTA (Evropsko ekonomsko območje ima poln dostop do notranjega trga brez carin, štiri svoboščine pa veljajo tako za Norveško, Islandijo in Liechtenstein kot za polnopravne članice EU) bi bile trgovinske omejitve močno zmanjšane. Podjetja bi imela neomejen dostop do enotnega trga, prav tako pa bi uživala koristi trgovinskih sporazumov, ki jih je oz. bo sklenila EU s tretjimi državami. Država članica ne bi imela več nobenega vpliva na trgovinsko politiko EU, prav tako pa bi bila zavezana spoštovanju regulative EU. Stroški, povezani z regulacijo, bi lahko celo narasli, saj kot država nečlanica EU ne bi več mogla zagotavljati, da bi stroški ostali proporcionalni, pač pa bi morala spoštovati dogovore, dosežene med drugimi državami članicami. V veljavi bi ostala pravila glede porekla blaga, tehničnih standardov ter antidumpinskih postopkov, administrativni stroški iz naslova carinskih stroškov uvoza iz tretjih držav pa so lahko znatni. Država nečlanica bi lahko izbirala, ali želi obdržati skupno zunanjo carino ali ne. Seveda članstvo v Evropskem ekonomskem prostoru pomeni tudi »obdavčenje brez zastopanja« (Pain &

Young, str. 398). Z vidika Združenega kraljestva in primerjalne prednosti, ki jo uživa na področju storitev ter trgovinskega presežka pri trgovini s storitvami z EU, je problematična tudi izguba neposrednega vpliva na prihodnjo regulativo in spodbujanje nadaljnje liberalizacije trga storitev. Države članice EFTA prispevajo finančna sredstva na dva načina: preko subvencij za zmanjšanje socialne in ekonomske neenakosti (del subvencij je namenjen novim članicam ter Španiji, Grčiji in Portugalski, del pa je namenjen izključno novim članicam) preko prispevkov za kritje stroškov programov EU, v katerih sodelujejo države članice Evropskega ekonomskega prostora in se izračuna kot delež BDP Evropske unije. Največji delež prispevkov za Evropsko ekonomsko območje nosi Norveška (524 milijonov funtov oz. 106 funtov per capita leta 2011). Neto prispevek v evropski proračun Združenega kraljestva je v enakem obdobju znašal 8,1 milijarde funtov oz. 128 funtov per capita. Švica sicer ni članica evropske skupnosti, vendar ima številne bilateralne sporazume z EU, ki ji omogočajo delen dostop do enotnega trga. Tako kot Norveška mora sprejeti vso regulativo, ki ureja tisti del enotnega trga, do katerega Švica ima dostop, prav tako pa sporazumi omogočajo prost pretok delovne sile. Vendar pa Švica nima prostotrgovinskega sporazuma na segmentu storitev, kar bi bilo za Združeno kraljestvo precejšnja težava, saj ima Velika Britanija prav na segmentu storitev primerjalno prednost (Dhingra et al., 2015, str. 19).

- Popoln umik iz Evropskega ekonomskega prostora: v začetni fazi bi na številnih področjih, ki jih ureja EU nastala praznina, kar pomeni, da bi vsaj v prehodnem obdobju država nečlanica obstoječo evropsko regulativo obdržala. Kot nečlanica EU bi nedvomno lahko bolj učinkovito upravljala stroške in koristi regulacije glede domačih prioritet, po drugi strani pa bi morali izvozniki še vedno upoštevati in spoštovati evropske standarde glede proizvodov, ki jih izvažajo na evropski trg.

SKLEP

Junija letos so prebivalci Velike Britanije že drugič v svoji zgodovini na referendumu odločali, ali bi želeli še naprej ostati del Združene Evrope ali pa bi se raje oklenili tradicionalne britanske države, ki jo povzema krilatica »čudovita osamitev« (angl. *splendid isolation*). Nagibi za takšno ali drugačno odločitev so številni, tehtni razlogi zanje pa težko merljivi. Preplet okoliščin tako v obliki posledic zadnje finančne krize, anemične rasti evropskega gospodarstva, ki ponovno zaostaja za ameriškim, nezmožnosti EU, da se reformira in učinkovito sooči z novimi gospodarskimi izzivi v povsem spremenjenem geostrateškem položaju, krize evra in držav na evropski periferiji kot tudi notranje razklanosti britanske družbe, ki jo pestijo čedalje globlje razlike v pogledih posameznih entitet, naraščanje razslojevanja in demagogija evroskepticizma, je botroval tesni zmagi privržencev britanskega izstopa.

Velika Britanija se je (pre)dolgo oklepala nekdanje slave in veličine, ki sta ji po koncu druge svetovne vojne spolzeli iz rok. Prvi vzgib je bila težnja po vzpostavitvi »starega

reda« nekakšnega ancien régime, ki pa se je v luči povsem drugačnega povojnega sveta izkazala za zgrešeno. Združeno kraljestvo je sicer ubralo povsem novo pot, vzpostavilo temelje socialne države in izvedlo obsežno nacionalizacijo, kar je bilo za zibelko kapitalizma in brezkompromisno zagovornico ekonomske svobode posameznika do tedaj nepredstavljivo, toda gospodarske težave so se kopičile, zaostajanje za drugimi evropskimi državami, zlasti Francijo, je bilo očitno, gospodarsko povezovanje z relativno nesorodnimi državami pa se je izkazalo za slab nadomestek Evropski skupnosti. Zamuda pri vključevanju je Veliko Britanijo drago stala. V podpis je po večletnih prizadevanjih naposled le dobila pogodbo, ki ji v več pogledih ni bila pisana na kožo, izdatki iz naslova Skupne kmetijske politike in višje cene hrane so kaj malo prispevali k priljubljenosti Evropske skupnosti med Britanci, nemško-francoska os pa je odlično delovala brez potrebe (in želje) po britanskem vmešavanju. Potreben je bil oster in boleč prelom z laburističnim eksperimentom, ki ga je poosebljala Margaret Thatcher, da je Velika Britanija tudi na ravni Evropske unije začela igrati pomembnejšo, čeprav kontroverzno in konfliktno vlogo. Uspela si je izposlovati rabat na vplačila v evropski proračun, neomajno je zagovarjala ekonomski liberalizem in zavračala vse večjo birokratizacijo Unije. Resda je bila v svojih prizadevanjih (pre)mnogokrat poražena, toda v zadnjih petnajstih letih je Velika Britanija postala drugo najmočnejše gospodarstvo v Evropi, njen prvi finančni center in najvztrajnejši glasnik nujno potrebnih reform, ki se zaradi (pre)velikega števila članic in njihove heterogenosti ne izvajajo, ali pa se izvedejo šele v skrajni sili in z veliko zamudo.

Bi Veliki Britaniji uspelo brez evropske integracije? Odgovor na to vprašanje je brez dvoma nikalen. Evropska gospodarska skupnost je bila enostavno prevelik gospodarski partner, da bi ga Velika Britanija lahko zanemarila. Kolikšni pa so danes stroški britanskega članstva v Evropski uniji in ali so koristi res večje? Odgovor na to vprašanje je precej bolj kompleksen, v samem bistvu pa skriva dejstvo, da je precej bolj odvisen od pogleda vsakega posameznika glede vloge in pomena, ki ju ima Evropska unija, kot pa od empirično preverjenih in zanesljivih izračunov, ki jih celo v dokaj obširni literaturi ni moč najti. Poglavitna težava ekonomskih raziskav o koristih in stroških je namreč ta, da je končna sodba močno odvisna od uporabljenih predpostavk, stiliziranih dejstev in domišljije, ki jo avtorji uporabljajo pri izdelavi scenarijev in modelov nasprotnih dejstev, na podlagi katerih nato ocenijo velikost potencialnih učinkov. Že sam izračun britanskega rabata je izjemno zapleten, a obenem predstavlja še najbolj merljivo kategorijo koristi, ki jo je moč uporabiti v ekonometričnih modelih, nekaj povsem drugega pa je ocenjevanje vpliva trgovanja s potencialnimi prostotrgovinskimi sporazumi, določili STO, v švicarskem modelu, pod pogoji držav članic EFTA ipd. Prav zato se ocene neto koristi oz. stroškov britanskega članstva tako zelo razlikujejo in tako izpovedujejo svojo relativno skromno uporabno vrednost. Končna sodba ostaja odprta interpretacijam.

Zavedati se je potrebno, da izid britanskega referendumu še ne pomeni nujno tudi dejanskega izstopa Velike Britanije iz Evropske unije. Kljub enotnemu in trdnemu stališču ustanovnih držav članic EU, da naj se razdružitvena pogajanja in z njimi celoten postopek izstopa začnejo in posledično zaključijo čim prej, je dejanska ločitev le ena izmed

možnosti, ki so na voljo oz. o katerih se razpravlja (v luči močnega nasprotovanja Škotov in Sevrnih Ircev je tako možna nekakšna repriza sage o Evropski ustavi, ki je bila sicer zavrnjena na referendumih, a udejanjena v Lizbonski pogodbi. Prav tako je možen tudi ponovni referendum o izstopu oz. pridružitvi omenjenih entitet Evropski uniji). Bolj pomembno pa je temeljno vprašanje na katerega skuša podati odgovor tudi ta magistska naloga: ali lahko Velika Britanija svoje cilje o stabilni in visoki gospodarski rasti učinkoviteje zasleduje izven Evropske unije? Glede na zgodovinske izkušnje z EFTO temu ni tako, enako velja tudi za druge točke iz programa zagovornikov izstopa: neto vplačila v evropski proračun bo tudi v primeru najbolj ugodnega švicarskega scenarija za Veliko Britanijo zamenjal prispevek za dostop do notranjega trga, omejitev migracij (in neodrečeno vprašanje odnosa do obstoječih priseljencev) bo najbolj škodila ravno tistim profilom delavcev, ki jih Združeno kraljestvo najbolj potrebuje (visokoizobraženim in nizkokvalificiranim), veliko vprašanje pa je, če bo Veliki Britaniji res uspelo skleniti več in boljše trgovinske sporazume z drugimi velesilami, zlasti z ZDA in Kitajsko, kot bi to lahko storila EU. Pred Britanci in Evropo je novo poglavje, kako uspešno bo, bo pokazal čas.

LITERATURA IN VIRI

1. Al-Agraa, A.M. (2007). *The European Union: Economics and Policies* (8th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
2. Aussilloux, V., Boumellassa, H., Emlinger, C., & Fontagne, L. (2011). The economic consequences for the UK and the EU of completing the Single Market, *BIS Economic Paper*. Najdeno 20. aprila 2016 na spletnem naslovu https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/83815/economic_consequences_for_the_UK_and_the_EU_of_completing_the_Single_Market.pdf
3. Badinger, H. (2001). Growth Effects of Economic Integration – The Case of the EU Member States (1950–2000). *Review of World Economics*, 141(1), 50–78.
4. Baldwin, R.E., & Seghezza, E. (1996). *Growth and European Integration: Towards an Empirical Assessment*. London: Centre for Economic Policy Research.
5. Baldwin, R.E., & Wyplosz, C. (2015). *The economics of European integration* (5th ed.). London: McGraw-Hill Education.
6. Bank for International Settlements. (2013). Triennial Central Bank Survey 2013. Najdeno 16. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.bis.org/publ/rpfx13fx.pdf>
7. Bank of England. (2015). EU membership and the Bank of England. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/speeches/2015/euboe211015.pdf>
8. Batten, G. (2010). How much does membership of the European Union cost Britain? Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://www.ukipmeps.org/uploads/file/Cost_of_the_EU_25_5_11.pdf
9. Biskup, P. (2003). Conflicts Between Community and National Laws: An Analysis of the British Approach. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-66.pdf&site=266>
10. Boltho, A., & Eichengreen, B. (2008). The Economic Impact of European Integration. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://eml.berkeley.edu/~eichengr/econ_impact_euro_integ.pdf
11. Borchardt, K.D. (2010). The ABC of European Union law. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://europa.eu/documentation/legislation/pdf/oa8107147_en.pdf
12. Cameron, F. (2010). The European Union as a Model for Regional Integration. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.cfr.org/world/european-union-model-regional-integration/p22935>
13. Campos, N.F., Coricelli, F., & Moretti, L. (2014). Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://anon-ftp.iza.org/dp8162.pdf>

14. Congdon, T. (2013). How much does membership of the European Union cost Britain? Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.timcongdon4ukip.com/docs/EU2014.pdf>
15. Crafts, N., & Toniolo, G. (2008). European Economic Growth, 1950-2005: An Overview. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <https://core.ac.uk/download/files/136/1351780.pdf>
16. Crespo, J., Silgoner, M.A. & Ritzberger-Grünwald, D. (2008). Growth, Convergence and EU Membership. *Applied Economics*, 40, 643-656.
17. Curtice, J., & Evans, G. (2014). Britain and Europe – Are we all Eurosceptics now? Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://www.bsa.natcen.ac.uk/media/38975/bsa32_eu.pdf
18. Damijan, J.P. (2015, 28. december). Brexit – Se Britaniji splaća izstop iz EU? Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <https://damijan.org/2015/12/28/brexit-stroski-izstopa-britanije-iz-eu-pomen-predpostavk-in-interpretacij/>
19. Damsgaard Hansen, E. (2001). *European Economic History: From Mercantilism to Maastricht and Beyond*. Copenhagen: Copenhagen Business School Press.
20. Department for Business, Innovation & Skills. (2010). The UK and the Single Market - *Trade and Investment Analytical Papers*. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/43314/11-719-uk-and-single-market.pdf
21. Dhingra, S., Ottaviano, G., & Sampson, T. (2015). Britain's Future in Europe. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.sdhingra.com/brexitwriteup.pdf>
22. Dhingra, S., Ottaviano, G., Sampson, T., & Van Reenen, J. (2016). The consequences of Brexit for UK trade and living standards. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit02.pdf>
23. European Commission. (2014a). Multiannual financial framework 2014-2020 and EU budget 2014. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://bookshop.europa.eu/en/multiannual-financial-framework-2014-2020-and-eu-budget-2014-pbKV0413055/?CatalogCategoryID=mpgKABstFogAAAEjbiUY4e5K>
24. European Commission. (2014b). Commission Working Document on calculation, financing, payment and entry in the budget of the correction of budgetary imbalances in favour of the United Kingdom ("the UK correction") in accordance with Articles 4 and 5 of Council Decision 2014/xxx/EU, Euratom on the system of own resources of the European Union. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0271&from=EN>
25. European Commission. (2015). EU budget 2014 Financial report. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/budget/financialreport/2014/lib/financial_report_2014_en.pdf
26. Feenstra, R. C., Inklaar R., & Timmer, M.P. (2015). The Next Generation of the Penn World Table. *American Economic Review*, 105(10), 3150–3182. Najdeno 24. maja 2016 na spletnem naslovu www.ggdc.net/pwt
27. Gasiorek, M., Smith, A., & Venables, A.J. (2002). The Accession of the UK to the EC: A Welfare Analysis. *Journal of Common Market Studies*, 40(3), 425–447.

28. Geddes, A. (2013). *Britain and the European Union*. London: Palgrave Macmillan.
29. Gerber, J. (2014). *International economics* (6th ed.). Harlow: Pearson Education.
30. Gowland, D., Turner, A., & Wright, A. (2010). *Britain in European Integration since 1945*. London: Routledge.
31. Henrekson, M., Torstensson, J., & Torstensson, R. (1997). Growth Effects of European Integration. *European Economic Review*, 41, 1537–1557.
32. Historic inflation. (2016). *CPI inflation year pages*. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.inflation.eu/inflation-rates/historic-cpi-inflation.aspx>
33. Hull, C. (2014). Opening Pandora's Box. David Cameron's Referendum Gamble on EU Membership. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://politicalscience.yale.edu/sites/default/files/files/Hull_Christina.pdf
34. Ilzkovitz, F., Dierx, A., Kovacs, V., & Sousa, N. (2007). Steps Towards a Deeper Economic Integration: The Internal Market in the 21st Century. Bruselj: Evropska komisija. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication784_en.pdf
35. Jovanović, M.N. (2005). *The Economics of European Integration: Limits and Prospects*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
36. Kauppi, H., & Widgren, M. (2004). What determines EU decision making? Needs, power or both? Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.vcharite.univ-mrs.fr/pp/thoron/Widgren.pdf>
37. König, J. (2014). Measuring European Economic Integration. Göttingen: Georg-August-Universität Göttingen. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://d-nb.info/1048469964/34>
38. Kumar, A. (2004/2005). *Ekonomika Evrope in poslovanje z Evropsko unijo - delovno gradivo za študij predmetov*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
39. Kutan, A., & Yigit, T. (2007). European Integration, Productivity Growth and Real Convergence. *European Economic Review*, 51, 1370-1395.
40. Leach, G. (2000). EU Membership – What's The Bottom Line? Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu https://www.iod.com/MainWebSite/Resources/Document/europe_publications_eumembership.pdf
41. Levinson, M. (2014). *Guide To Financial Markets: Why they exist and how they work* (6th ed.). New York: The Economist Newspaper.
42. Lyons, G., & Garrot, N. (2014). The Europe Report: A Win-Win Situation. London: Greater London Authority. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.eureferendum.com/documents/lyonsbrexit.pdf>
43. Mansfield, I. (2014). A Blueprint for Britain: Openness not Isolation. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/Brexit%20Entry%20170_final_bio_web.pdf
44. McLaren, L.M. (2004). Opposition to European integration and fear of loss of national identity: Debunking a basic assumption regarding hostility to the integration project. *European Journal of Political Research*, 43(6), 895–912.

45. Milne, I. (2004). A Cost Too Far? An analysis of the net economic costs & benefits for the UK of EU membership. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.civitas.org.uk/content/files/cs37.pdf>
46. Minford, P., Gupta S., Mai Le, V.P., Mahambare, V., & Xu, Y. (2015). *Should Britain Leave the EU? An Economic Analysis of a Troubled Relationship* (2nd ed.). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
47. Neal, L. (2007). *The economics of Europe and the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Niblett, R. (2012), The Future of the European Union: UK Government Policy. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Europe/0612niblett.pdf>
49. Nicolaides, P., Nedelescu, R., Hornik, J., & Watfe, G. (2016). The New Deal with the United Kingdom: the Downside of Flexibility. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <https://www.coleurope.eu/sites/default/files/research-paper/beep38.pdf>
50. Oliver, T.L. (2013). Europe without Britain Assessing the Impact on the European Union of a British Withdrawal. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2013_RP07_olv.pdf
51. Open Europe. (2015). What if...? The Consequences, challenges & opportunities facing Britain outside EU. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://2ihmoy1d3v7630ar9h2rsglp.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2015/03/150507-Open-Europe-What-If-Report-Final-Digital-Copy.pdf>
52. Ottaviano, G., Pessoa, J.P., Sampson, T., & Van Reenen, J. (2014). Brexit or Fixit? The Trade and Welfare Effects of Leaving the European Union. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/pa016.pdf>
53. Oxford Economics. (2016). Assessing the economic implications of Brexit. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu <https://www.oxfordeconomics.com/brexit/executive-summary>
54. Pain, N., & Young, G. (2004). The macroeconomic impact of UK withdrawal from the EU. *Economic Modelling*, 21, 387–408.
55. Place du Luxembourg. (2010). Evaluating the Criticisms against the EU. Najdeno 14. aprila 2016 na spletnem naslovu <https://placeduluxembourg.wordpress.com/2010/11/28/evaluating-the-criticisms-against-the-eu/>
56. PwC. (2016). Leaving the EU: Implications for the UK economy. Najdeno 4. aprila 2016 <http://news.cbi.org.uk/news/leaving-eu-would-cause-a-serious-shock-to-uk-economy-new-pwc-analysis/leaving-the-eu-implications-for-the-uk-economy/>
57. Sapir, A., & Wolff, G.B. (2016). One Market, Two Monies: The European Union and the United Kingdom. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu http://bruegel.org/wp-content/uploads/2016/01/pb-2016_01.pdf. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu https://www.cer.org.uk/sites/default/files/smc_final_report_june2014.pdf

58. Schenk, C.R. (1994). *Britain and the sterling area*. London: Routledge.
59. Senior Nello, S. (2012). *The European Union: economics, policies and history* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill Higher Education.
60. Springford, J., Tilford, S., & Whyte, P. (2014). The economic consequences of leaving the EU: The final report of the CER commission nal report of the CER commission on the UK and the EU single market. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu https://www.cer.org.uk/sites/default/files/smc_final_report_june2014.pdf
61. The Economist. (2016, 20. februar). *David Cameron strikes a European Union deal*. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.economist.com/news/britain/21693324-britains-out-referendum-will-be-held-june-23rd-david-cameron-strikes-european-union-deal>
62. Thompson, G., & Harari, D. (2013). The economic impact of EU membership on the UK. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06730#fullreport>
63. U.S. International Trade Commission. (2000). *The Impact on the U.S. Economy of Including the United Kingdom in a Free Trade Arrangement With the United States, Canada, and Mexico*. Najdeno 7. marca 2016 na spletnem naslovu <https://www.usitc.gov/publications/docs/pubs/332/pub3339.pdf>
64. Vanhoudt, P. (1999). Did the European Unification Induce Economic Growth? In Search of Scale Effects and Persistent Changes. *Review of World Economics* 135(2), 193-220.
65. Watts, D., Pilkington, C., Hirst, B., & Jones, B. (2005). *Britain in the European Union Today* (3rd ed.). Manchester: Manchester University Press.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Seznam in prevodi uporabljenih izrazov	1
Priloga 2: Kronologija evropskega integriranja	2
Priloga 3: Vplačila posameznih držav članic v evropski proračun za leto 2014	4
Priloga 4: Izračun zneska popravka za Združeno kraljestvo	5

PRILOGA 1: Seznam in prevodi uporabljenih izrazov

Common external tariff (CET)	skupna zunanja carinska tarifa
European Coal and Steel Community (ECSC)	Evropska skupnost za premog in jeklo
European Currency Unit (ECU)	Evropska denarna enota
European Free Trade Area (EFTA)	Evropsko območje proste trgovine
European Monetary System (EMS)	Evropski monetarni system
European Over Night Index Average (EONIA)	obrestna mera transakcij čez noč
European Recovery Programme (ERP)	Marshallov načrt
European Union (EU)	Evropska unija
Exchange Rate Mechanism (ERM)	mehanizem deviznih tečajev
General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)	Splošni sporazum o carinah in trgovini
International Monetary Fund (IMF)	Mednarodni denarni sklad
Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
Organisation for European Economic Cooperation (OEEC)	Organizacija za evropsko ekonomsko sodelovanje
Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC)	Organizacija držav izvoznic nafte
Regional Trade Agreement (RTA)	regionalni trgovinski sporazum
Single European Market (SEM)	notranji trg
Seigniorage	prihodki iz naslova monopolnega izdajanja denarja
World Trade Organisation (WTO)	Svetovna trgovinska organizacija

PRILOGA 2: Kronologija evropskega integriranja

Tabela 1: Kronologija evropskega integriranja

Leto	Dogodek
1948	Ustanovitev Organizacije za evropsko ekonomsko sodelovanje.
1950	Schumannov načrt za ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo.
1952	Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo, ki velja za obdobje 50 let. Podpis pogodbe o ustanovitvi Evropske obrambne skupnosti, ki jo francoski parlament zavrne.
1953	Objava načrta za oblikovanje Evropske politične skupnosti.
1957	Podpis rimskih pogodb o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti in Evropske skupnosti za atomsko energijo.
1959	Ustanovitev Evropskega območja proste trgovine, ki začne veljati 3. maja 1960.
1966	Sprejetje »Luksemburškega kompromisa«, ki je odpravil večinsko glasovanje, predvideno v rimski pogodbi.
1968	Evropska gospodarska skupnost zaključi priprave na uveljavitev carinske unije in vzpostavi enotno zunanjo carinsko stopnjo.
1969	Dosežen je sporazum o ustanovitvi Ekonomske in monetarne unije, ki naj bi bil uveljavljen do leta 1980.
1972	Podpis prostotrgovinskih sporazumov med Evropsko skupnostjo in petimi državami članicami EFTA (Avstrija, Islandija, Portugalska, Švedska in Švica).
1973	Prva širitev: Danska, Irska in Združeno kraljestvo pristopijo k Evropski skupnosti. Evropska gospodarska skupnost podpiše prostotrgovinske sporazume z Norveško in Finsko.
1978	Ustanovitev Evropskega monetarnega sistema in določitev enote bodoče skupne valute – ECU.
1981	Druga širitev: pridružitev Grčije.
1986	Tretja širitev: pridružitev Španije in Portugalske.
1990	Začne se prva faza uvajanja Ekonomske in monetarne unije. Združitev Nemčije, nove zvezne dežele se pridružijo Evropski gospodarski skupnosti.
1991	Podpis osnovnih trgovinskih in kooperacijskih sporazumov med Evropsko skupnostjo ter Poljsko, Madžarsko in Češkoslovaško.
1992	Podpis Pogodbe o Evropski uniji (Maastrichtska pogodba), ki začne veljati 1. novembra 1993. Notranji trg se razširi na članice EFTE z ustanovitvijo Evropskega gospodarskega območja.
1993	Določitev t.i. kopenhagenskih kriterijev za pristop novih držav članic v EU.
1994	Začne se druga faza uvajanja Ekonomske in monetarne unije. Sprejet je dogovor o širitvi Evropske unije na nove članice vzhodne in srednje Evrope.
1995	Četrta širitev: pristop Avstrije, Finske in Švedske.
1997	Podpis Amsterdamske pogodbe, ki stopi v veljavo 1. maja 1999.
1998	Voditelji Evropske unije določijo 11 držav, ki bodo uvedle novo skupno valuto – evro (Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Nemčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska in Španija).
1999	Evro de facto postane valuta (do januarja 2002 samo v elektronski obliki).
2000	Podpis pogodbe iz Nice, ki stopi v veljavo 1. februarja 2003.
2002	V obtok so dani evrski bankovci in kovanci. Začetek evropske konvencije o novi pogodbi za EU.
2003	Voditelji EU sprejmejo osnutek Ustave kot delovno gradivo za medvladna usklajevanja. Evropski svet zavrne italijanski osnutek nove pogodbe.

Tabela 1: Kronologija evropskega integriranja (nad.)

2004	Peta širitev: pristop Poljske, Madžarske, Slovaške, Češke, Slovenije, Estonije, Litve, Latvije, Malte in Cipra. Podpis Pogodbe o Ustavi za Evropo.
2005	Zavrnitev Pogodbe o Ustavi v Franciji in na Nizozemskem.
2007	Šesta širitev: pristop Bolgarije in Romunije. Podpis Lizbonske pogodbe.
2008	Zavrnitev Lizbonske pogodbe na Irskem. Predlogi Evropske komisije o posodobitvi Direktive o kapitalski zahtevnosti ter ostrejšem nadzoru nad bonitetnimi agencijami.
2009	Potrditev Lizbonske pogodbe na Irskem. Začetek krize v evroobmočju. Irska nacionalizira prezadolžene banke, Grčija objavi realne podatke o javnem dolgu in proračunskemu primanjkljaju. EU sprejme sporazum o ostrejšem nadzoru nad bonitetnimi agencijami.
2010	Grčija in Irska sta prisiljeni vzeti izredna posojila s strani EU in Mednarodnega denarnega sklada. EU sprejme sporazume o reformi pravil za hedge sklade ter regulacije bonitetnih agencij.
2011	Portugalska zaprosi za izredna posojila.
2012	Španske banke potrebujejo izredna posojila. Predsednik Evropske centralne banke Mario Draghi zagotovi, da bo ECB storila vse, da obvlada krizo v evroobmočju, čemur sledi rekonvergenca obrestnih mer.
2013	Ciprske banke razglasijo nesposobnost izplačevanja sredstev velikim depozitarjem, Ciper se vključi v program prestrukturiranja pod vodstvom Mednarodnega denarnega sklada.

Povzeto in prirejeno po R. E. Baldwin & C. Wyplosz, The economics of European integration, 2015; S. Senior Nello, The European Union: economics, policies and history, 2012 & A. Kumar, Ekonomika Evrope in poslovanje z Evropsko unijo, 2004/2005.

PRILOGA 3: Vplačila posameznih držav članic v evropski proračun za leto 2014

Tabela 2: Vplačila posameznih držav članic v evropski proračun za leto 2014

Bruto nacionalni dohodek	Država	Lastna sredstva (DDV)	Lastna sredstva (BND)	Popravek za Združeno kraljestvo	Celotno vplačilo	Delež celotnih vplačil	Delež celotnih vplačil v BND
402.665,3	BE	508,6	2.864,4	287,1	3.660,2	3,10 %	0,91 %
40.972,9	BG	58,7	315,3	29,9	403,9	0,30 %	0,99 %
144.472,9	CZ	183,8	1.023,5	101,4	1.308,8	1,10 %	0,91 %
264.872,5	DK	279,5	1.737,7	196,3	2.213,4	1,90 %	0,84 %
297.218,8	DE	3.698,7	21.737,7	379,6	25.815,9	22,20 %	0,87 %
19.048,7	EE	25,7	138,3	14,2	178,2	0,20 %	0,94 %
159.732,3	IE	203,2	1.108,0	113,9	1.425,1	1,20 %	0,89 %
178.380,6	EL	286,0	1.410,9	129,7	1.826,6	1,60 %	1,02 %
1.052.245,0	ES	1.382,0	7.850,3	745,8	9.978,1	8,60 %	0,95 %
2.179.155,1	FR	2.956,4	15.025,0	1.592,2	19.573,6	16,80 %	0,90 %
41.772,8	HR	63,0	294,6	29,5	387,1	0,30 %	0,93 %
1.613.794,7	IT	1.760,1	11.443,0	1.165,1	14.368,2	12,30 %	0,89 %
16.582,8	CY	23,0	107,7	12,1	142,8	0,10 %	0,86 %
23.867,9	LV	32,5	192,7	18,9	244,1	0,20 %	1,02 %
35.202,8	LT	40,3	253,8	26,3	320,4	0,30 %	0,91 %
29.477,4	LU	38,5	171,4	22,2	232,1	0,20 %	0,79 %
100.695,3	HU	118,1	700,8	71,3	890,3	0,80 %	0,88 %
7.628,7	MT	10,6	49,4	5,7	65,7	0,10 %	0,86 %
662.465,0	NL	818,6	5.493,3	79,1	6.391,0	5,50 %	0,96 %
328.896,7	AT	453,0	2.197,5	40,5	2.690,9	2,30 %	0,82 %
396.057,8	PL	445,1	2.787,0	294,4	3.526,5	3,00 %	0,89 %
171.107,8	PT	242,3	1.271,1	123,4	1.636,9	1,40 %	0,96 %
146.462,1	RO	161,3	1.090,4	101,4	1.353,1	1,20 %	0,92 %
36.676,2	SI	52,8	247,2	26,7	326,8	0,30 %	0,89 %
73.854,5	SK	69,0	502,6	53,5	625,1	0,50 %	0,85 %
203.977,0	FI	270,5	1.365,3	141,4	1.777,2	1,50 %	0,87 %
445.167,8	SE	553,1	3.219,6	55,5	3.828,2	3,30 %	0,86 %
2.179.155,1	UK	2.932,9	14.475,0	-6.066,0	11.341,6	9,70 %	0,52 %

Legenda: Vse vrednosti brez navedenih enot so izražene v milijonih evrov. BND – bruto nacionalni dohodek; DDV – davek na dodano vrednost

Vir: Evropska komisija, 2015, str. 40.

PRILOGA 4: Izračun zneska popravka za Združeno kraljestvo

Izračun zneska popravka v letu t v skladu s členom 4 se določi z (Evropska komisija, 2014b, str. 3):

(a) izračunom razlike med:

- deležem Združenega kraljestva v skupnem znesku nelimitiranih osnov za DDV, izraženim v odstotkih, in
- deležem Združenega kraljestva v skupnih razporejenih izdatkih, izraženim v odstotkih;

(b) pomnožitvijo tako dobljene razlike pod (a) s skupnimi razporejenimi izdatki;

(c) pomnožitvijo rezultata, dobljenega pod (b), z 0,66;

Rezultat, dobljen v skladu s koraki (a) do (c), se imenuje prvotni znesek popravka za Združeno kraljestvo;

(d) odštetjem od rezultata iz (c) razlike med

- produktom med deležem Združenega kraljestva v nelimitiranih osnovah za odmero DDV, izraženim v odstotkih, in skupnimi plačili z izjemo plačil za financiranje izdatkov v zvezi z EMR, ki jih opravijo vse države članice iz člena 2(1)(b) in (c) za zadevno finančno leto t (tj. plačila, ki bi jih opravilo Združeno kraljestvo, če ne bi obstajal vir BND in če vir DDV ne bi bil limitiran), za financiranje skupnih izdatkov (kakor je opredeljeno v točki 3.1 spodaj) ter
- plačili Združenega kraljestva iz člena 2(1)(b) in (c) za finančno leto t za financiranje skupnih izdatkov (kakor je opredeljeno v točki 3.1 spodaj), razen plačil za financiranje bruto znižanja prispevkov Avstrije, Danske, Nizozemske in Švedske na podlagi BND iz člena 2(5) in plačil za financiranje izdatkov v zvezi z EMR;
  - razlika iz (d) se imenuje „ugodnost za Združeno kraljestvo“ (ker pomeni ugodnost, ki jo dobi Združeno kraljestvo z limitiranjem DDV, znižanjem enotne stopnje DDV in uvedbo vira BND);
  - rezultat, pridobljen tako, da se od prvotnega zneska odšteje ugodnost za Združeno kraljestvo (tj. rezultat koraka (d)), se imenuje temeljni popravek za Združeno kraljestvo;

(e) odštetjem dobička, ki ga ima Združeno kraljestvo iz povišanja (z 10 % na 20 %) odstotka sredstev iz člena 2(1)(a), ki jih zadržijo države članice za kritje stroškov

zbiranja, od rezultata pod (d). To pomeni, da se od rezultata, dobljenega pod (d), odšteje rezultat pomnožitve:

- 12,5 %1 neto skupnih sredstev iz člena 2(1)(a), vnesenih v proračun EU po odbitku stroškov zbiranja, in
- razlike med deležem Združenega kraljestva v sredstvih iz člena 2(1)(a) in deležem v nelimitirani osnovi EU za DDV.
  - dobiček iz koraka (e) se imenuje nepričakovani dobiček iz tradicionalnih lastnih sredstev;
  - če se nepričakovani dobiček iz tradicionalnih lastnih sredstev odšteje od temeljnega popravka za Združeno kraljestvo, se dobi končen izračun popravka za Združeno kraljestvo (tj. rezultat pod (e));

(f) znižanjem skupnih razporejenih izdatkov, navedenih zgoraj v drugi alineji pod (a) in (b), za skupne razporejene izdatke v državah članicah, ki so pristopile k EU po 30. aprilu 2004, razen kmetijskih neposrednih plačil in tržnih izdatkov ter deleža izdatkov za razvoj podeželja, ki izvira iz jamstvenega oddelka EKUJS. Deleži se uporabijo za izračun dela izdatkov za razvoj podeželja, ki izvira iz jamstvenega oddelka EKUJS za posamezno državo članico.